

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DÜLÜKBABA TABİAT PARKI (GAZİANTEP) VE YAKIN ÇEVRESİNİN
PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Ahmet Salih GÜNAYDIN

PEYZAJ MİMARLIĞI ANA BİLİM DALI

**ANKARA
2014**

Her hakkı saklıdır

ETİK

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez içindeki bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, bilgilerin üretilmesi aşamasında bilimsel etiğe uygun davrandığımı, yararlandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi beyan ederim.

10.11.2014

Ahmet Salih GÜNAYDIN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

DÜLÜKBABA TABİAT PARKI (GAZİANTEP) VE YAKIN ÇEVRESİNİN PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ahmet Salih GÜNAYDIN

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Yalçın MEMLÜK

Dünyadaki hızlı nüfus artışı, kentleşme, sanayileşme, sürdürülebilir olmayan üretim ve tüketim alışkanlıkları ve doğal kaynak tahribatı çarpıcı boyutlara ulaşmıştır. Bu sebeple insanların aradığı huzuru ve bol oksijeni bulabileceği, bazıları şehre yakın ve şehrin rekreasyon talebini karşılayan, bazıları ise şehir dışında ve daha uzun süreli konaklamalar şeklinde gidilebilen 'tabiat parkları' önem kazanmaya başlamıştır. Bu alanların fonksiyonel, estetik ve sürdürülebilirliği ekolojik planlama içinde incelenmeye alınmıştır. Tabiat parkını diğer açık hava mekânlarından ayıran özellik, hem doğaya hem de insana katkısının olmasıdır. Bu alanlar hem şehrin eğlenme, dinlenme ve gezme ihtiyacını karşılar hem de şehrin ekolojik, ekonomik, estetik ve sosyal gerekliliklerini yerine getirirler. Dolayısıyla bu tür yerlerin planlanmasında başlıca koruma, kullanma ve sürdürme temelli planlama yapılmalıdır. Bu bağlamda Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin incelendiği bu çalışmada, mekanı meydana getiren başlıca doğal ve kültürel faktörler göz önünde bulundurularak; oluşturulan planlar ile, inceleme sahasının günümüzdeki kullanım planları karşılaştırılmış ve sonucunda; Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin ağaçlandırmaya II ve III. derecede, yerleşme için ise I ve II. derecede uygun olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle çalışma alanı içerisinde ekolojik bozulmalar tespit edilen alanların uygun görülen sektöre açılmasının daha doğru olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Kasım 2014, 140 sayfa

Anahtar Kelimeler: Dülükbaba Tabiat Parkı, korunan doğal alanlar, alan kullanım planlaması, coğrafi bilgi sistemleri (CBS)

ABSTRACT

Master Thesis

THE EVALUATION OF DÜLÜKBABA NATURE PARK (GAZIANTEP) AND NEAR AROUND THE FRAME OF LANDSCAPE ARCHITECTURE

Ahmet Salih GÜNAYDIN

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Landscape Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Yalçın MEMLÜK

The world's rapid population growth, urbanization, industrialization, unsustainable production and consumption patterns and natural resource degradation have reached stunning proportions. For this reason, nature parks, some are close to the city and meeting the demand of recreation of cities, some are out of city, and reachable for longer journeys have begun to get importance. These area's being functional, aesthetic and sustainable have been studied in the context of nature park. The feature separating the nature park from other outdoor venues is its contribution to both nature and human. These areas meet the city's not only the needs of entertainment, recreation and navigation, but also ecological, economic, aesthetic and social requirements. Therefore, when planning of such places, ecological planning must be carried out based mainly in protection, usage and maintenance. In this context, in this research, in which Dülük Baba Natural Park and near around were experimented, main natural and cultural factors forming the space were considered and plans made and the current plans of use of the research area were compared. As a result; Dülük Baba Natural Park and near around have been found suitable II and III. degree for afforestation and I and II. degree for settlement. Hence it has been concluded that, opening to the suitable sector of these areas, detected ecological deterioration, would be better.

November 2014, 140 pages

Key Works : Dülük Baba nature park, protected area, land use planning, geographic information systems (GIS)

TEŞEKKÜR

Tez konusunun belirlenmesinden çalışmanın son aşamasına kadar ilgisini ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Yalçın MEMLÜK'e(Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı), çalışmalarım esnasında beni yönlendiren ve bilimsel deneyimlerinden faydalandığım Sayın Prof. Dr. Murat Ertuğrul YAZGAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışmanın her aşamasında desteğini esirgemeyen ve bilimsel deneyim ve görüşlerinden yararlandığım, Coğrafi Bilgi Sistemleri konusunda ve analizlerin yapılması konusunda desteklerini aldığım Sayın Doç. Dr. Mehmet Emin SÖNMEZ (Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı) ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Demet DEMİROĞLU'na (Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı), çok teşekkür ediyorum. Ayrıca bu çalışmanın verilerinin temin edilmesinde bana her türlü yardımcı sağlayan Gaziantep Doğa Koruma ve Milli Parklar XV. Bölge Müdürlüğü'nde çalışan harita mühendisi Sayın Ümit AL'a, Şehitkamil Belediyesi Park Bahçeler Müdürü peyzaj mimarı Sayın Didem GÜL başta olmak üzere tüm ekibine teşekkür ediyorum.

Ayrıca çalışmalarım süresince hoşgörülü oldukları ve desteklerini esirgemediklerinden dolayı sevgili çalışma arkadaşlarıma, tezim süresince bana destek veren ve her zamana yanımda olan sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ahmet Salih GÜNAYDIN

Ankara, Kasım 2014

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI SAYFASI

ETİK.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
ÇİZELGELER DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
2. KURAMSAL TEMELLER.....	5
2.1 Kaynak Özetleri	5
2.1.1 Doğa koruma ile ilgili yapılan çalışmalar	5
2.1.2 Planlama ile ilgili yapılan çalışmalar	7
2.2 Doğa Koruma Kavramı ve Tarihçesi	9
2.3 Ülkemizin Doğa Koruma Konusunda Taraf olduğu Uluslararası Düzeydeki Sözleşmeler	24
2.3.1 Dünya kültürel ve doğal mirasının korunmasına dair sözleşmesi.....	27
2.3.2 Bern sözleşmesi.....	28
2.3.3 Biyolojik çeşitlilik sözleşmesi	29
2.3.4 İklim değişikliği çerçeve sözleşmesi.....	31
2.3.5 Avrupa peyzaj sözleşmesi.....	31
2.4 Korunan Alanların Sınıflandırılması ve Sınıflandırma Kriterleri.....	31
2.4.1 Avrupa konseyi'nin sınıflandırılması.....	33
2.4.2 IUCN'nin sınıflandırması.....	34
2.5 Türkiye'deki Korunan Alan Sınıflandırma Sistemleri.....	38
2.5.1 Milli parklar, tabiatı koruma alanları, tabiat parkları, tabiat anıtları.....	39
2.5.2 Yaban hayatı koruma ve yaban hayatı geliştirme sahaları.....	44
2.5.3 Özel çevre koruma bölgeleri	44
2.5.4 Doğal sit alanları	46
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	48
3.1 Materyal	48
3.2 Yöntem	49

3.2.1 Uygunluk analizinin yapılması	50
3.2.2 Değerlendirme	52
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	56
4.1 Araştırma Alanının Konumu	56
4.2 Araştırma Alanının Doğal Peyzaj Özellikleri.....	57
4.2.1 Jeolojik yapısı	57
4.2.2 Topoğrafik ve jeomorfolojik özellikleri	59
4.2.3 Toprak özellikleri.....	71
4.2.3.1 Arazi kullanım kabiliyeti.....	73
4.2.3.2 Toprak derinliği	77
4.2.4 İklim	79
4.2.5 Hidrolojik özellikler	84
4.2.6 Biyolojik yapı.....	86
4.2.6.1 Flora	86
4.2.6.2 Fauna.....	89
4.3 Araştırma Alanının Kültürel Peyzaj Özellikleri	89
4.3.1 Ulaşım.....	89
4.3.2 Tarihi, arkeolojik, etnoğrafik ve mitolojik özellikler	92
4.3.3 Sosyo-Ekonomik yapı	95
4.3.4 Mülkiyeti idari ve yasal durumu	98
4.3.5 Turizm ve rekreasyon	98
4.3.6 Mevcut arazi kullanımı.....	100
4.3.7 Mevcut altyapı ve üstyapı tesisleri.....	100
4.3.7.1 Üstyapı tesisleri	100
4.3.7.2 Altyapı tesisleri	110
4.4 Araştırma Alanının Peyzaj Özelliklerinin Sektörel Kullanımlara Uygunluğunun Belirlenmesi.....	114
4.4.1 Ağaçlandırılacak alanlara uygun mekânların belirlenmesi.....	114
4.4.2 Potansiyel ağaçlandırılacak alanlar	117
4.4.3 Yerleşim alanlarına uygun mekânların belirlenmesi.....	119
4.4.4 Potansiyel yerleşim alanları	123
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	126
KAYNAKLAR	134
ÖZGEÇMİŞ.....	140

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BÇ	Biyoçeşitlilik
BM	Birleşmiş Milletler
CDSN	Career Development Specialists Network Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Avrupa Komitesi
CITES	Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna - Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme
CNPPA	Commission on National Parks and Protected Areas Milli Parklar ve Koruma Alanları Komisyonu
ECP/GR	European Certificate of Psychotherapy Bitki Genetik Kaynakları Avrupa İşbirliği Programı
EMEP	European Monitoring and Evaluation Programme Avrupa'da Hava Kirleticilerinin Uzun Menzilli Aktarımlarının İzlenmesi ve Değerlendirilmesi Programı
EUFORGEN	The European Forest Genetic Resources Programme Avrupa Orman Genetik Kaynakları Programı
FAO	Food and Agriculture Organisation - Gıda ve Tarım Örgütü
FNNPE	Federation of Nature -Avrupa Milli Parklar ve Doğa Parkları Federasyonu
ICARDA	International Center for Agricultural Research in the Dry Areas Uluslararası Kurak Alanlarda Tarımsal Araştırma Merkezi
ICBP	International Centre for Birds of Prey Uluslararası Kuşları Koruma Komitesi
IPGRI	International Plant Genetic Resources Institute Uluslararası Bitki Genetik Kaynakları Enstitüsü
IUCN	International Union for Conservation of Nature and Natural Resources Uluslararası Doğa Koruma ve Doğal Hayatı Koruma Birliği
IUFRO	International Union of Forest Research Organizations Uluslararası Orman Araştırma Birliği Organizasyonu
IUPN	International Union for the Protection of Nature Uluslararası Doğa Koruma Birliği

IWRB	International Waterfowl Research Bureau Uluslararası Su Kuşlarını Araştırma Bürosu
RG	Resmi Gazete
UDGP	Uzun Devreli Gelişim Planı
UNEP	United Nations Environment Programme Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
WWF	World Wildlife Fund - Dünya Doğayı Koruma Vakfı

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1 Türkiye’deki mevcut milli parklar	23
Şekil 2.2 Türkiye’deki IUNC kategorilerine göre korunan alanlar.....	38
Şekil 2.3 UDGP planlama süreci	44
Şekil 3.1 Yerleşim sektörü için CBS ortamındaki yöntemin akış şeması.....	50
Şekil 3.2 Ağaçlandırılacak alanlar için CBS ortamındaki yöntemin akış şeması	51
Şekil 3.3 Araştırmanın akış planı	55
Şekil 4.1 Araştırma alanının türkiye’deki konumu	57
Şekil 4.2 Gaziantep şehri jeoloji haritası.....	59
Şekil 4.3 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisindeki yükselti haritası	60
Şekil 4.4 Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin yükselti haritası	61
Şekil 4.5 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisindeki eğim haritası	63
Şekil 4.6 Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin eğim haritası	65
Şekil 4.7 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisindeki bakı haritası	67
Şekil 4.8 Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin bakı haritası.....	68
Şekil 4.9 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisindeki erozyon risk haritası	70
Şekil 4.10 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisindeki toprak grupları haritası	72
Şekil 4.11 Çalışma sahasından bir toprak kesiti.....	73
Şekil 4.12 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisindeki arazi kullanım kabiliyet sınıfları	77
Şekil 4.13 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisindeki toprak derinliği haritası	78
Şekil 4.14 Gaziantep şehri ve yakın çevresinin yıllık ortalama yağış dağılışı haritası ...	80
Şekil 4.15 Gaziantep şehri ve yakın çevresinin yıllık ortalama sıcaklıkların dağılışı haritası	80
Şekil 4.16 Gaziantep istasyonunda mevsimlere göre hâkim rüzgarlar ve frekanları.....	83
Şekil 4.17 Gaziantep şehrinin hidrografi haritası	85
Şekil 4.18 Çalışma sahasındaki mevcut kuru derelerden bir görüntü.....	87
Şekil 4.19 Dülükbaba tabiat parkı ekoloji haritası	87
Şekil 4.20 Dülükbaba tabiat parkı ulaşım haritası	92
Şekil 4.21 Gaziantep şehrinin 2010 yılındaki nüfus piramidi.....	97
Şekil 4.22 Giriş kontrol binası	101
Şekil 4.23 İdare binası.....	101
Şekil 4.24 Alışveriş ünitesi	102
Şekil 4.25 Kır kahvesi	103
Şekil 4.26 Büfe	104
Şekil 4.27 Tuvaletler	104
Şekil 4.28 Mescit.....	105
Şekil 4.29 Suni dere üzerindeki ahşap köprü	106
Şekil 4.30 Biyolojik gölet üzerindeki ahşap köprü	106
Şekil 4.31 Yapay çocuk oyun alanları	107

Şekil 4.32 Nispeten uygun çocuk oyun alanları	107
Şekil 4.33 Seyir teraslarından bir görünüş	108
Şekil 4.34 Dört musluklu bulaşık yıkama yeri.....	109
Şekil 4.35 Piknik masaları.....	110
Şekil 4.36 Elektrik trafosu	110
Şekil 4.37 Doğal ve doğal olmayan levhalar	112
Şekil 4.38 Mevcut alan kullanımı	113
Şekil 4.39 Potansiyel ağaçlandırılacak alanlar	118
Şekil 4.40 Potansiyel yerleşim alanları	125
Şekil 5.1 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisinde yerleşim ve ağaçlandırma sektörlerine göre dereceli uygunluk haritası	128

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1 Doğa koruma ile ilgili çıkarılan bazı önemli kanun ve yönetmelikler.....	21
Çizelge 2.2 Türkiye’deki korunan alanların sayısı ve kapladıkları alanlar.....	22
Çizelge 2.3 IUCN komisyonları, çalışma bölgeleri ve alanları	35
Çizelge 2.4 Korunan alan yönetim hedefleri ve iucn korunan alan kategorileri.....	36
Çizelge 2.5 Türkiye’de yürürlükte olan yerinde koruma programları	39
Çizelge 3.1 Yerleşim sektörü için etkili faktörlerin sınıfları ve CBS değerleri.....	53
Çizelge 3.2 Orman sektörü için etkili faktörlerin sınıfları ve CBS değerleri.....	54
Çizelge 4.1 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisindeki eğitim gruplarının kapladıkları alan	64
Çizelge 4.2 Dülükbaba tabiat parkı eğitim gruplarının kapladıkları alan	64
Çizelge 4.3 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisinde bakı gruplarının kapladıkları alan	66
Çizelge 4.4 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisinde erozyon gruplarının kapladıkları alan	69
Çizelge 4.5 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisinde arazi kullanım kabiliyet i sınıflarının kapladıkları alan.....	76
Çizelge 4.6 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisindeki toprak derinliği alansal dağılışı	79
Çizelge 4.7 Gaziantep iline ait sıcaklık, yağış, bulutluluk, bağıl nem ve güneşlenme süresi verileri	81
Çizelge 4.8 Dülükbaba tabiat parkı bitki listesi	88
Çizelge 4.9 Gaziantep ve karayolu ile bağlı olduğu bazı önemli merkezler ile arasındaki süre ve mesafe olarak uzaklıklar.....	90
Çizelge 4.10 Gaziantep ve demiryolu ile bağlı olduğu bazı önemli merkezler ile arasındaki süre ve mesafe olarak uzaklıklar.....	90
Çizelge 4.11 Şehrin muhtelif noktalarından havaalanına olan uzaklıklar.....	91
Çizelge 4.12 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisinde ağaçlandırılacak alanlar için uygunluk derecelerinin alansal dağılışı	119
Çizelge 4.13 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisinde yerleşim alanları için uygunluk derecelerinin alansal dağılışı	124
Çizelge 5.1 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisinde yerleşim ve ağaçlandırma sektörlerine göre uygunluk derecelerinin alansal dağılışı	129

1. GİRİŞ

İnsanoğlu hiçbir zaman 20. yuzyılda olduğu kadar kendi çevresini ve ekosistemini bu kadar ileri derecede bozmamıştır. Birçok araştırmacıya göre, 10 000 yıl önce dünya kara alanının en az % 40'ı ormanlarla kaplıydı. Yeryuzynde hızla artan insan nüfusuna paralel olarak orman alanlarında gün geçtikçe azalma olmuş ve yeryuzyndeki orman alanlarının yaklaşık ute biri kaybolmuştur (olak 2001). Önümüzdeki yıllarda, hatta yuzyıllarda bu olumsuz etkileri daha iyi anlaşılacak, fakat önlem almakta geç kaldığımız için bu kaybın olumsuz sonuçlarına katlanmak zorunda olunacağı aşıkrdır.

İnsanoğlunun yaklaşık 10 000 yıl önce tarıma geçmesiyle ormanlarda tahribat başlamıştır. Tarım ncesi yaklaşık 6,2 milyar hektar alanın ormanlar ile kaplı olduğu tahmin edilmektedir. Bugün ise, bunun yalnızca 1,5 milyar hektarı doğal durumda bulunmaktadır (Koch 1995). Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım rgt (FAO)'nun son verilerine göre son 20 yılda orman kayıpları 15,4 milyon hektar olup, bunun 4,1 milyonu Afrika'da 3,9 milyonu Asya'da ve 7,4 milyonu Latin Amerika'dadır. Bu kaybolma olayında; insan tarafından önce ağaç toplulukları yok edilmekte, daha sonra da çalı ve ot vejetasyonları tahrip edilmektedir. Bu olaylardan sonra sıcak bölgelerde; kuraklık, açlık ve artan oranda erozyon ve lleşme olayları orta çıkmaktadır.

Bitkiler ve hayvanlar için yaşam ortamı, insanlar için oksijen kaynağı olmakla birlikte, toprağın erozyondan korumak gibi sayısız yararı olan orman alanları yaklaşık 3.800 milyon hektar ile yeryuzynn beşte birini kaplamaktadırlar. Bu ormanların büyük bir kısmını tropik yaprak döken ormanlar ile, makilik, çalılık veya savanlar gibi ormanlık araziler oluşturmaktadır. Ormanların doğal işlevleri arasında;

- ✓ Bitkiler ve hayvanlar için yetişme ve yaşama alanları,
- ✓ CO₂, O₂ ve mineralleri absorbe etme, açığa çıkarma ve depolama görevi,
- ✓ Toz ve gürültüyü nleme görevi,
- ✓ Suyu tutma, depolama ve açığa çıkarma görevi,
- ✓ Toprağı koruma görevi,
- ✓ Reçine, alkolidler, yağlar gibi bazı kimyasal maddeleri üretme fonksiyonu

gibi birçok işlevleri vardır (Yücel 2010).

Diğer taraftan insanların çeşitli gereksinimlerinin karşılanması için ve yanlış planlamalardan ötürü her yıl 18-20 milyon hektar orman ortadan kaybolmaktadır. Örneğin, 1936 yılında %39 olan Etiyopya'nın (eski adıyla Habeşistan) orman varlığı günümüzde sadece % 3'e düşmüştür. Ayrıca dünya orman varlığının yarısı yok olmuştur (Yücel 2010). Büyük bir orman bölgesine bakıldığında ormanların küçük tarım parselleriyle yavaş yavaş yok edildiği gözlenmektedir. Ormanları gösteren eski haritalara bakıldığında bütün dünyada orman alanlarının azalması açıkça görülmektedir. İnsanoğlu bu bozulmaların farkına ancak hava ve su kirlenmesi sonucunda varabilmiştir. Hava, su, toprak kirlenmesiyle başlayıp, bitki örtüsü ve hayvan topluluklarının yok olmasına varan çevre sorunları, en azından sorunlarla karşılaşarlarda belli bir gelecek kaygısı uyandırmıştır (Çolak 2001).

Çeşitli ülkelerden değişik araştırmalara göre, geçen yüzyıl içerisinde yeryüzünde kara alının yaklaşık %7'si çölleşmiştir (15 milyon km²). Bunun en azından dörtte beşi insanın çıkarı yüzünden gerçekleşmiştir. Bu yalnızca Kuzey Afrika'da yıllık 1 000 km²'dir. Özetle; biyolojik çeşitlilik 1 milyar yılın üzerinde bir zaman sürecinde oluşmuş olmasına karşın, bu çeşitlilik insan tarafından çok hızlı bir şekilde değiştirilebilmekte veya tahrip edilebilmektedir (Wilson 1992). Nitekim Dünya Bankası'nın istatistiklerine göre günümüzde ormansızlaşma ve degradasyon sürekli olarak hızlanmaktadır. Fakat buna karşılık dünya çapında yalnızca kaplumbağa hızında bir ağaçlandırma söz konusudur (Çolak 2001).

Doğaya yapılan müdahaleler ve baskılar sonucu doğal kaynaklar üzerindeki önemli değişiklikler günümüzde insan hayatını tehdit eder duruma gelmiştir. Doğadaki bu olumsuz etkiler ve sonuçları, modern teknoloji ile önlenemediği gibi, kısa zamanda doğanın kendi kendini yenilemesi (regenerasyonu) ile de eski haline dönüştürülebilmesi olası değildir. Örneğin nesli tükenmiş bir hayvan veya bitki türünü yeniden yaratmak ve doğaya kazandırmak olanaksızdır. Böylece bütün doğal faktörlerin bir araya gelerek oluşturduğu doğal denge yanlış ve aşırı kullanımlar nedeniyle zarar görmekte ya da bozulmaktadır. Bu çerçevede çevre ve doğa korumanın amacı, sürdürülebilir kalkınma

anlayışında sürekli kullanma-koruma ilkesine bağlı kalarak doğal faktörlerin insanlar tarafından bu yükü kendi kendine kaldırabileceği kadar kullanılmasını sağlamak ve gerekli önlemleri almaktır (Yücel 2010).

1950’li yıllardan günümüze kadar hızlı nüfus artışı ve bilinçsiz kentleşmenin meydana getirdiği baskı, Gaziantep’te yeni yerleşim ve rekreasyon alanlarına gereksinim duyulmasına neden olmuştur. Bu çalışmada, mekanı meydana getiren başlıca doğal ve kültürel faktörler göz önünde bulundurularak, Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin yerleşme ve ağaçlandırılacak alanlar için elverişli yerlerinin neresi olduğu ve Gaziantep mücavir alan sınırları içerisinde bulunan Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin mevcut alan kullanımının çalışma sonunda elde ettiğimiz haritalar ile uygunluğu incelemiştir. Bu ise ancak jeoekoloji kapsamında yapılan planlama çalışmaları ile mümkün olmaktadır. Bu çalışmalar mekânın en uygun şekilde düzenlenmesi şeklinde olabileceği gibi (Erinç 1959) belirli bir amaç için uygun olup olmayacağı veya o sahanın kendi sınırları içerisinde belirlenen amaç için uygunluk sınıflarının tespit edilmesi şeklinde olabilmektedir (Ekinci ve Sönmez 2006).

Bu bağlamda, araştırmanın birinci bölümünde araştırmanın amacı, önemi ve kapsamı ile araştırmanın geliştirilmesinde katkıları olan literatür özetlerine yer verilmiştir. İkinci bölüm olan kuramsal temeller bölümünde doğa koruma kavramı ve tarihçesi ve temel kavramlar ele alınarak, doğa koruma ve ilk koruma alanı olması bakımından milli park kavramına açıklık getirilmiştir. Bu kapsamda doğa koruma ve milli parkların tanımı yapılarak Türkiye ve dünyadaki tarihsel gelişimleri, nitelikleri ve örnekleri incelenmiş, doğa koruma alanı sınıflandırmaları ve bunlarla ilgili kurumsal yapılar, yasal durum tespit edilmiştir. Araştırmanın üçüncü bölümünde araştırmada kullanılan materyaller ve yöntemler açıklanmıştır. Dördüncü aşamada incelenen alan hakkında bilgi toplanmış ve değerlendirilmiştir. Bunun için yerinde inceleme, gözlem ve çalışanlar ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Şehitkamil Belediyesi Park Bahçeler Müdürlüğü ve Gaziantep’teki yerel idareler ile görüşülmüş ve alan ile ilgili gerekli tüm bilgiler ve haritalar alınmıştır. İlk olarak araştırma alanının konumu ve sınırı belirtilmiş ve araştırma alanının doğal ve kültürel peyzaj özelliklerinin Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) yardımıyla ayrıntılı envanteri

haritalandırılmıştır. Söz konusu bölümün sonunda araştırmanın yöntemi çerçevesinde alanın doğal ve kültürel peyzaj özelliklerinin sektörel kullanımlara uygunluğu belirlenmiş ve her bir sektör için uygun alanlar tespit edilmiştir. Araştırmanın beşinci bölümü olan tartışma sonuç bölümünde ise tespit edilen uygun alan kullanım haritaları ile Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin günümüzde kullanılan planları birlikte değerlendirilmiştir.

Tez konusunun Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin seçilesinde başlıca etkili olan faktörler ise;

- Gaziantep yöresinde adı ilk bilinen yerleşim merkezi olması
- Güneydoğu Anadolu'yu Akdeniz ve Ortadoğu'ya bağlayan kara ve demiryollarının merkez noktası olması,
- Antik devirlerde iktisadi ve siyasi bütün faaliyetlerin yoğun bir şekilde sürdüğü Kuzey Suriye ile Mezopotamya'yı İç Anadolu'ya bağlayan yolların geçtiği yer olması ve günümüzde hala bu özelliğinin devam etmesi,
- Dülük Ormanlarının günümüzde Gaziantep şehri için önemli olan bir ağaç varlığına sahip olması,
- Tarihin bazı dönemlerinde önemli ticaret ve dini merkezlerden biri olması
- Şehir alanı sınırının Dülükbaba Tabiat Parkı sınırına kadar gelmiş olması

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1 Kaynak Özetleri

Araştırma konusu ve alanı ile doğrudan ilgili kaynaklar çalışma konusu ile ilişkilendirilecek şekilde aşağıda kısaca özetlenmiştir.

2.1.1 Doğa koruma ile ilgili yapılan çalışmalar

IUCN (1994)'in raporunda, ülkelerin bazı uluslararası normları da dikkate alarak kendi doğa koruma politikaları çerçevesinde koruma alanlarını çeşitli yöntem kategorilerine ayırabileceğini belirtmiştir. Olağanüstü özellikler taşıyan doğal alanlardan, seçkin görsel ve kültürel özellikler taşıyan kültür peyzajlarına kadar değişik nitelikteki koruma alanları, çeşitli ülkelere değişik isimler altında yönetildiği ve örnek olarak Avustralya'da 45, ABD'de 18, dünyada ise koruma alanlarına 140 kadar değişik isim verilmiştir.

Kuban (2001) "Türkiye'de Kentsel Koruma Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri" adlı kitabında İstanbul, İzmir, Gaziantep, Safranbolu, Kastamonu ve İznik kentlerinin tarihsel yapısının gelişimini, genel özelliklerini ve anıt listelerini incelemiş, bu özelliklerin korunmasıyla ilgili önerilerde bulunmuştur.

Çolak (2001), orman ekosistemleri üzerine insan etkileri, ormanda doğa korumanın önemi, tarihçesi ve bu bağlamda özellikle başta milli parklar olmak üzere doğa parkı, doğa anıtı, doğa koruma alanlarını açıklayıp, bu alanların korunmasına yönelik neler yapılması gerektiğini anlatmıştır. Yine bu alanlarda, biyotop haritalama çalışmasının önemi ve silvikültürel çalışmalarının neler olabileceğini belirtmiştir.

Demirel (2005), “ Doğa Koruma ve Milli Parklar” isimli kitabında doğa korumanın içeriği, tarihsel gelişimi ve gerekçelerine değinmiş aynı zamanda Türkiye ve Dünya üzerindeki doğa koruma ve milli park alanları ile ilgili bilgilere yer vermiştir. Yazar ayrıca korunan alanların sınıflandırılması, planlanması ve korunması ile ilgili ilkelere değinmiş, ülkemizde var olan koruma alanlarının sorunlarına da yer vermiştir.

TMMOB Şehir plancıları odası tarafından yayınlanan “Doğa Koruma ve Planlama” isimli eserin temel amacı, “ulusal ve uluslararası korumada öncelikli doğal alanlarda uygulanan planlama çalışmalarını araştırmaktır. Bu bağlamda milliparklar, tabiat koruma alanları, tabiat parkları, tabiat anıtları, yaban hayatı koruma sahaları, sulak alanlar, özel çevre koruma bölgeleri, orman alanları, meral alanları, doğal sit alanları, peyzaj koruma alanları gibi koruma statüsüne sahip alanların tanımı, yasal dayanağı ve planlama süreçleri geniş bir şekilde ele alınarak incelenmiştir.

Memiş (2009) “Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi” isimli eserinde Eski Doğu, Doğu Akdeniz, Eski Batı, Doğu ve Güney Asya Medeniyetleri ve İlk Türk Medeniyetleriyle ilgili bilgilere yer vermiş, Eskiçağ kültür ve medeniyetinin çağdaş medeniyete etkilerini de ortaya koymuştur. Günümüzde kullanılan pek çok şeyin eskiçağda yaratılmış basit biçimlerine rastlanacağını altını çizen yazar, dünya medeniyetlerinin bugünkü seviyesini anlamak için, öncelikle Eskiçağ medeniyetlerini yakından tanımanın gerekliliğini vurgulamıştır.

Yücel (2010) “Doğa Koruma” isimli kitabında doğa korumanın önemi, tarihçesi, nedenleri ile ilgili geniş bilgilere yer vermiş aynı zamanda korunan alan statüleri ve bu alanlar ile ilgili koruma kriterlerine değinmiştir. Korunan alanların planlanması ve yasal dayanakları ile ilgili bilgilerin bulunduğu kitap, Türkiye’ de korunan alanların sorunları ve çözümleri ile ilgili de çözüm önerilerinde bulunmuştur.

2.1.2 Planlama ile ilgili yapılan çalışmalar

McHarg (1969) tarafından geliştirilen peyzaj değerlendirme yöntemi, günümüzde varyasyonları en yaygın olarak kullanılan planlama yöntemlerinden birisidir. Uygunluk yöntemi olarak bilinen bu yöntemde, bölgesel ve kentsel planlama sorunlarına doğa biliminden elde edilen veriler kullanılarak çözüm aranmıştır. Bu yöntem, doğa bilimleri ile ilgili verilerin bir alanın kullanım potansiyelinin belirlenmesinde kullanılması ve bunun fiziksel planlara yansıtılması temeline dayanmaktadır. Bu yöntemde çalışma alanının doğal kaynak özelliklerine ve peyzaj değerlendirme ölçütlerine göre her bir arazi kullanım tipi için (tarım, orman, rekreasyon, kentsel yerleşim) uygunluk değerleri saptanmış ve sonuçta bu değerlere göre alan için en iyi kullanımları gösteren harita oluşturulmuştur.

Lyle (1985), peyzaj alan kullanımı ve doğal kaynaklar ile ilgili araştırma yöntemlerini örneklerle açıkladığı çalışmasında, çakıştırma yönteminde karmaşık matematiksel işlemlerde kolaylık sağlayan bilgisayar kullanımının son yıllarda yaygınlaşmasına karşın genel kuralların değişmediğini bildirmiştir. Buna göre çakıştırma yöntemi; alan değişkenleri ve uygunluk nitelikleri, etkileşimler, verilerin bir araya toplanması ve uygunluk değerinin saptanması şeklinde yürütülmekte, uygunluk değerleri renkler, semboller, harfler ya da sayılar kullanılarak belirlenmektedir.

Ortaçeşme (1996), Adana ili Akdeniz kıyı şeridinin ekolojik planlama ilkeleri doğrultusunda optimal arazi kullanımını araştırmıştır. Bu amaçla araştırma alanına ait ekolojik veriler ortaya konmuş ve elde edilen veriler ile potansiyel arazi kullanım şekillerine göre değerlendirilerek optimal arazi kullanım önerisi ortaya koymuştur.

Altunkasa vd. (1999), “Çukurova Üniversitesi Kampüsünde Fiziksel Planlamada Kullanılacak Verilerin Bilgisayar Yardımıyla Belirlenmesi” konulu çalışmalarında, kampus alanının uzun vadeli fiziksel plan kararlarına, kaynakların optimal kullanımı açısından katkı sağlayabilecek önerilerin getirilmesini amaçlamışlardır. Bu amaçla önce, mevcut önerilen 8 ayrı kullanım tipi için uygunluk ölçütleri saptanmış, bu aşamada ölçütlerin söz konusu alan kullanımları üzerindeki etkinliği göz önünde bulundurularak

puanlama yapılmıştır. Her plankarenin 8 ayrı kullanım tipi için aldığı toplam puanlar hesaplanmış ve en yüksek puan toplayan kullanım tipi, o plankare için en uygun olarak belirlenmiştir.

Ekinci ve Sönmez (2006) “ İstanbul Konürbasyonunun Yeni Habitat Adacığında CBS Tabanlı Jeoekoloji Planlama Analizi” İsimli çalışmalarında İstanbul konürbasyonunu doğu bölümündeki yerleşimlerin uygunluğunun tespiti için CBS tabanlı bir jeoekolojik planlama analizi yapmışlardır. Bölgenin yerleşim için uygunluk derecelerini anlamada coğrafi bilgi sistemleri kullanmış ve çalışma alanı içinde var olan en uygun yaşam alanlarını belirlemişlerdir. Analizde etkili faktörler özelliklerine göre tanımlanmış, sınıflandırılmış ve CBS derecelerini belirlemişlerdir. Daha sonra bu faktörler ile sahanın yerleşim için uygunluk hesaplamalarını yapmış ve sahanın yerleşim için uygunluk haritasını hazırlamışlardır.

Sönmez (2012) “Yerleşme Yeri Seçimi ve Alansal Gelişimi Açısından Gaziantep” isimli çalışmasında Gaziantep şehrinin konumu, iklim özellikleri, jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerinden şehirin alansal gelişimi ve sonuçlarına kadar pek çok konuya yer vermiştir. Nüfus artışıyla birlikte şekillenen alan kullanımları ve sonuçları haritalar ve grafiklerle ayrıntılı bir şekilde irdelemiştir.

Çetinkaya ve Uzun (2014) “Peyzaj Planlama” isimli kitabında peyzaj planlamanın kapsamı, tarihçesi, planlama süreci, kırsal ve kentsel peyzaj planlama başlıklarına yer vermiş, aynı zamanda peyzajın sürdürülebilir kullanımına ilişkin indikatörleri detaylı bir şekilde irdelemiştir. Peyzaj planlamanın önemine değinilen kitapta tüm planlama ölçeklerinde uygulayıcılar için geleceğe dönük planlar üretilmesi ve değerlendirilmesi gerekliliğinin de altı çizilmiştir.

2.2 Doğa Koruma Kavramı ve Tarihçesi

Doğa koruma kavramının bugüne kadar tam anlamıyla bir tanımlaması yapılmamıştır. Bu konuda çoğu zaman açık olmayan ve karmakarışık tanımlamalar bulunmakta ve doğa koruma literatürü her geçen gün genişlemektedir. Bu yüzden bu bölümde kapsamlı

olarak ele alınarak, daha sonra başvurulacak olan kavramların açıklanması doğru olacaktır.

A. Doğa

Literatür taraması ile elde edilen tanımlardan, doğa kavramının, kimilerine göre bir güç, kimilerine göre ise bu gücün yarattıkları olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Doğa, insanların yapamadığını yapan bir güç, insanlar tarafından değiştirilmemiş hayvan ve bitkiler dünyası, insan eli değmemiş yeryüzü parçaları yani kısacası insanlar tarafından yaratılmamış canlı ve cansız varlıkların bir bütünlüğüdür (Cepel 1996).

Doğa Bilimleri Sözlüğü 'ne göre doğa, insan eseri olmaksızın kendine özgü kural ve kanunlarla çalışan kâinattır (Atalay 2004).

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde doğa, insan faaliyetleri dışında kendi kendini sürekli olarak yeniden yaratan ve değiştiren güç, canlı ve cansız maddelerden oluşan varlığın hepsi, tabiat şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımlama kapsamlı ve gerçekçidir.

B. Koruma

Koruma kavramı literatürümüze İngilizceden girmiştir. Koruma kavramı genel olarak birbirinden çok az farklı anlamlar içermektedir. Bunlardan biri "Preservation" korumak, muhafaza etmek anlamındadır. Bir diğeri "protection" ise, korunacak değeri özgün niteliğinde tutmaktır. Bu yolla korumada ilk işlem korunacak değerini çevresini denetim altına alarak fiziksel çevre koşullarını düzenlemektir (Gülersoy 2003). Sözlük anlamıyla koruma kavramı, himaye etmek - bir kimseyi ya da bir şeyi dış etkenlerden, tehlikelerden korumak, uzak tutmaktır. [Koruma, doğa kavramıyla birlikte düşünüldüğünde, doğanın aşınması, bozulması, yıkılması ya da yitirilmesine karşı alınmış, ileriye yönelik olarak takınılacak tutum ve yapılacak işlemlerdir (Kiper 1998).]

Bu koruma tanımları aynı zamanda iç içe geçmiş ve zaman zaman birbiriyle çelişen yaklaşımları tarif etmektedir.

Koruma kavramı iki ana yaklaşımı kapsar. Bunlardan biri doğal ve tarihi mirası öne alarak, her tür kalıcı, yani geri dönüşü olmayan fiziki müdahaleyi ve kullanımı kısıtlamak, diğeri de doğal ve tarihi mirasın kullanımını öne alarak, gerektiğinde geri dönüşü olmayan fiziki müdahaleleri ve kullanım biçimlerini yönlendirmektir (Bademli 1997).

C. Doğa Koruma

Tüm dünyadaki hızlı nüfus artışı, kentleşme, sanayileşme, sürdürülebilir olmayan üretim ve tüketim alışkanlıkları ve doğal kaynak tahribatı çarpıcı boyutlara ulaşmıştır. Kaynakların kirlenmesi, çölleşme, iklim değişiklikleri, nesli tehlike altına giren türler, habitat tahribi; erozyon, sel, taşkın, çığ, heyelan gibi insan etmeni ile de hızlandırılan doğal afetlerle birleşerek insanın da bir parçası olduğu yaşamı yani biyolojik çeşitliliği süratle yok etmektedir (Demirayak 2002).

Ayrıca her yıl 6 milyon hektar orman alanı da yok olmaktadır (Anonymous 2005b). Dünya daki biyolojik çeşitliliğin yarısının ormanların içinde yaşaması ise bu durumun tüm ekosistemleri nasıl etkileyebileceğinin bir kanıtıdır (Anonymous 1999).

Doğa koruma, doğal kaynağın ya da ekosistemin bir parçasının istismara, kirliliğe, yok edilmeye veya ihmale karşı korunması ve gelecekteki kullanımının garanti altına alınması için gerekli kaynak yönetiminin planlanmasıdır (Özbay 2008).

Geniş anlamda doğa koruma denildiğinde, “insan sağlığı ve yaşamının garantisi için doğada yaşayan bitki ve hayvan varlığı, onların yetişme ve yaşam ortamları ile belli kriterler ışığında korumaya değer bulunan doğa parçalarını ve doğa elemanlarını korumak” anlaşılmaktadır (Yücel 2010).

Ekolojik açıdan doğa koruma denildiğinde ise, doğrudan yabancı hayvan ve bitki türleri ve peyzaj bütününde onların temel yaşam kaynakları ile belli kriterler çerçevesinde korunmaya değer görülen peyzajların, peyzaj parçalarının ve elemanlarının korunmasını amaçlayan tedbirler ve eylemler dizisi anlaşılmaktadır (Ayaşlıgil 1997).

Çolak (2001)'e göre doğa koruma kavramından, insanlar, hayvanlar ve bitkiler için yaşamın temeli olarak doğanın sürekli korunmasını ve iyileştirilmesini kapsayan bütün önlemler ile doğanın her türlü zararlı etkilerden, tahriplerden veya yok edilmesinden korunması anlaşılmaktadır.

Dünya Koruma Birliği (IUCN)'nin tanımına göre "koruma alanı" biyolojik çeşitliliğin, doğal kaynakların ve bunlarla iç içe bulunan kültürel kaynakların korunması ve devamlılığın sağlanması için ayrılan kanunlar aracılığıyla veya diğer etkin araçlarla korunan kara veya deniz parçasıdır (Anonymous 1997). Bu tanımda ilk önemli nokta korunan alanın ilk amacının biyolojik çeşitliliğin korunması, ikinci önemli nokta ise; korumanın etkin olmasıdır.

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) Dünya Mirası Konferansı (World Heritage Convention 1972)'nda dünya mirasını kültürel miras (anıt, bina grupları, alan) ve doğal miras olarak tanımlamıştır. Buna göre doğal miras alanının tanımında üç gruptan bahsetmiştir. Bu gruplar:

Doğal biçimlenmeler: Biyolojik ve fiziksel formasyonlardan meydana gelen ya da estetik veya bilimsel açıdan göze çarpan evrensel değere sahip formasyonlar ya da gruplar,

Jeolojik ve fizyografik biçimlenmeler: Türleri tehdit altında olan hayvan ve bitki topluluklarından oluşan hassas biçimlenmiş alanlar ya da bilimsel açıdan önemli olan evrensel öneme sahip alanlar,

Doğal alanlar veya kesin sınırlara sahip doğal bölgeler: Doğal güzelliği olan ya da bilimsel açıdan önemli olan evrensel öneme sahip alanlardır.

Görüldüğü üzere doğa koruma; yaban hayvanlarını, bitki türlerini, bunların doğal yaşam toplumlarını, doğal koşulları altında peyzajı ve peyzaj parçalarını güvence altına alan bütün teşvik edici ve koruyucu önlemleri kapsar. Ancak bu tanımlamada eksik kabul edilecek yön insan etkisinin içinde olmayışıdır (Çolak 2001).

Bugün doğa koruma, çevre korumanın bir parçası olarak kabul edilmektedir. Doğa koruma çevre koruma ilişkisi sadece tarihi geçmişi yönünde ele alındığında, doğa koruma terimi yüzyılı aşkın bir süredir kullanılırken, çevre koruma teriminin 1960'lı yıllardan sonra güncel olarak kullanıldığı görülmektedir. Oysa doğa koruma çevre korumanın bir parçası olarak kabul edilmekle birlikte, başlı başına farklı amaç ve görevleri olan bir çalışma alanıdır.

Doğa koruma çalışmalarının ilk başladığı yıllarda asıl düşünce doğadan ekonomik olarak daha fazla yararlanmaktır. Ancak, daha sonra bunun yanında bilimsel, estetik, ahlaki-manevi ve rekreasyonel yönden de korunması gerekliliği ortaya çıkmıştır (Gürpınar 1985). Doğa koruma çalışmalarının nedenlerini Yücel (2010) aşağıdaki gibi özetlemiştir;

Ekonomik Nedenler: Ekosistemde üretici görevini yapan yeşil bitkiler sayesinde 6000 ton, yılda ise 100 milyon megawatt'lık bir enerji glikozu sentezlemekte ve bu esnada oksijen açığa çıkmaktadır. Tüketiciler (insan, hayvan ve mikroorganizmalar) yaşayabilmek için bu enerjiyi kullanmaktadır.

Bilimsel Nedenler: Korunan bitki ve hayvan türleri, doğal elemanlar ve doğa parçaları, (milli parklar, doğa koruma alanları, doğa parkları, doğa anıtları vs.), antropojen etkilerin daha az olduğu yerler olması nedeniyle, araştırmaların daha objektif ve güvenilir sonuçlar vermesi dolayısıyla bilimsel çalışmalar da ilk önce aranan yer açık hava laboratuvarlarıdır.

Estetik Nedenler: Doğal estetik nedenler dikkate alınarak korunması görüşü, ekonomik ve bilimsel nedenlere göre daha yenidir. Bunun yanında gerek doğal peyzajda, gerekse kültürel peyzajında estetik yönde belli bir güzelliğe ve özelliğe sahip obje ve elemanlarda korunmaktadır.

Ahlaki-Manevi Nedenler: Bugün dünyada “Hayvan Hakları” hareketinin temelinde türleri korumanın ahlaki ve manevi yönden rol oynadığı bir gerçektir. Ayrıca, dünyada bizim yaşama hakkımız olduğu kadar hayvan ve bitkilerin de yaşama hakkının olduğu unutulmamalıdır.

Rekreasyonel Nedenler: Korunan alanların temizliği, sakin ve zengin bir doğa parçası olarak insanların dinlenebilmesi için uygun yerlerdir.

İçinde bulunulan yüzyılda çevre ve doğa koruma bütün toplumların ortak sorunu olması yanında, hükümetlerinde de ortak politikası haline gelmiştir. Oysa dünyada doğal kaynakların sorumsuzca kullanımı ve doğal faktörlerin tahribi yeni değildir. Dolayısıyla alınan önlemlerde yeni değildir. Ancak bugünkü anlamda, doğa koruma adı altında olmasa bile bazı çalışmalar yapılmıştır (Yücel ve Babuş 2005). Tarihte bilinen ilk koruma kavramı, MÖ 252 yılında Hindistan İmparatoru Asoka'nın; hayvanların, balıkların, ormanların korunması için bir ferman çıkarmasıyla başlamıştır. 1084'de ise İngiliz Kralı I. William, koruma amacına yönelik bir arazi etüdünün yapılmasını emretmiştir. "Domesday Book" adıyla yayınlanan bu kitap, Büyük Britanya'da ormanlar, balıkçılık, tarım alanları, av rezervleri, verimli toprakların evrimini içeren, ülkenin yönetimi ve gelişmesi için gerçekçi planlar hazırlamaya temel oluşturmuştur. Bundan 2000 yıl önce Roma'da meyve ağaçlarının korunması için önlemler alınmıştır. 1343 yılında Dortmund'da (Almanya) tarım alanların ve otlakların ağaçlandırılması belirli yasalara bağlanmıştır. 1250 yılında İngiltere'de kartal, doğan, atmaca ve balıkçıl kuşların korunması istenmiştir (Ant ve Stipproweit 1985).

Bir alanın sahip olduğu peyzaj güzelliği, florası, faunası ve halkın belirli bir süre için de olsa yararlanması amacıyla koruma altına alma fikri Hollanda'da doğmuştur. 1576 yılında Orange Prensi ve Lahey Valisi, Lahey Orman'ının (Haagse Bos) değiştirmeden

korunması konusunda anlaşmışlardır (De Melo, Manganini 1982'den Ortaçeşme vd. 1998). Ancak yasal önlemlerin alınması yasalar çerçevesinde sistemli doğa koruma çalışmalarının yapılması, koruma alanlarının ayrılması, bu konuda bilimsel çalışmaların yapılması ve uluslararası kuruluşların ortaya çıkması 19. ve 20. yüzyıla rastlamaktadır (Yücel 2010).

Altan (1971), Bibelriether/Strunz (1980), Gülez (1989), Henke (1990) ve Knapp (2000)'den alınan bilgilere göre, uluslararası düzeyde doğa koruma çalışmaları; Başlangıç Dönemi, Kurumsallaşma Dönemi, İstikrar Dönemi ve Yakınlaşma Dönemi olmak üzere 4 dönemde incelenebilmektedir (Yücel 2010).

Başlangıç Dönemi (19.yüzyıl sonu ve 1945); Bu dönem daha önce herkesin kullanımına açık park anlayışından, 19. Yüzyılın sonlarına doğru kaynakların korunmasına yönelik milli park anlayışının ortaya çıkması ile başlamıştır (Yücel 2010).

Bugünkü koruma statüleri içerisinde türleri korumanın dışında alansal korumanın da ilki "Milli Park" lar sayılabilir. 1870'li yıllarda 40 milyon insanın yaşadığı Amerika Birleşik Devletlerinde Yellowstone yöresinde avcılıkla geçinen bir grup insan, bölgenin hayvan ve bitki varlığının korunması, doğal güzelliklerin gelecek kuşaklara bırakılması çalışmalarını başlatmışlardır. Daha sonra Amerikan Kongresi 1872 yılında Dünyada ilk olarak 8670 km² büyüklüğündeki alanı "Yellowstone Milli Parkı" ilan etmiştir. Bunu takip eden ikinci ve üçüncü Milli Park ise ancak 17 yıl sonra ilan edilmiştir (Yücel 2010).

Bu arada Milli Park fikri bütün Dünya'da yayılmaya başlamıştır. Amerika'daki Milli Parkları Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda ve Meksika ülkelerindeki parklar izlemiştir.

Avrupa'da ilk park Amerika'dan 37 yıl sonra daha çok bilimsel çalışma amaçlı olarak 1909 yılında İsveç'te, ikincisi de 1914 yılında İsviçre'de ilan edilmiştir. Birinci Dünya Savaşına kadar 11 tanesi Avrupa'da olmak üzere, dünyada yaklaşık 40 milli park ilan edilmiştir (Yücel 2010).

Amerika'daki Milli Park anlayışı büyük doğal alanların ziyaretçilere kapalı olarak korunması fikrini taşıırken, Avrupa'daki milli parklar “İnsan-Doğa” ilişkisini ön plana alarak, bilim ve araştırmaların yapılmasının yanında, ziyaretçilerin de doğaya zarar vermeden turistik amaçlı kullanmalarına izin vermiştir (Yücel 2010).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında ülkelerin siyasal alandaki sömürgecilik arzuları milli parkların ayrılması ile ilgili konulara da yansımıştır. Ayrıca Afrika'nın hayvan varlığında tür sayısındaki azalmalar İngiltere'nin 1933 yılında ilk Uluslararası Afrika Flora ve Faunasını Koruma Konferansı'nın (Londra Konvansiyonu) düzenlemesine neden olmuştur. Bu konferansın en önemli sonuçlarından biri, milli parkların ilan edilmesindeki kriterlerde belli bir birliğin sağlanması yönünde anlaşmaya varılmış olmasıdır. Ayrıca bu konferansta doğal alanlar (Yücel 2010) ;

1. Doğa Koruma Alanları
2. Mutlak Doğa Koruma Alanları olarak iki sınıfa ayrılmıştır.

19. yüzyılın sonlarına doğru birçok ülkede doğa koruma ile ilgili gönüllü kuruluşlar oluşturulmuştur. Bunların başında da dernekler gelmektedir. Ancak uluslararası ilk girişim 1910 yılında Graz'da 8. Uluslararası Zooloji Kongresinde İsviçreli doğa bilimcisi Paul Sarasin yapmıştır. Fakat komisyon o dönemde kurulamamıştır. Bundan sonra 1913 yılında 13 ülkenin katılımıyla ilk “Uluslararası Doğa Koruma Konferansı” yapılmıştır (Yücel 2010).

Ayrıca bu dönem içerisinde Alman Kuşları Koruma Derneği kurulmuş ve 1985 yılında Paris'te ilk “Kuşları Koruma Uluslararası Konferans”ı yapılmıştır.

Kurumsallaşma Dönemi (1945-1970); 1948 Yılında Birleşmiş Milletlerin bir organı olan UNESCO'nun girişimi ile milli parklar ve doğa koruma hareketinin uluslararası düzeyde gelişmesi ve tartışılması amacıyla “Uluslararası Doğa Koruma Birliği” (International Union for the Protection of Nature) IUPN-Fransa'nın Frontainebleau kentinde kurulmuştur. Birleşmiş Milletler çatısı altında gelişen birliğin adı, 1958 yılında

Atina'daki 6. Genel Kurul toplantısında "Uluslararası Doğal Kaynakları Koruma Birliği" (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources) – IUCN- olarak değiştirilmiştir (Yücel 2010).

Ayrıca bu dönemde IUCN'den başka uluslararası alanda doğa koruma konusunda önemli çalışmalar yapan "Uluslararası Kuşları Koruma Komitesi (ICBP) 1922 yılında, "Uluslararası Su Kuşlarını Araştırma Bürosu" (IWRB) 1947 yılında, "Dünya Yaban Hayatı Fonu" (WWF) 1961 yılında, "Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Avrupa Komitesi" (CDSN) 1967 yılında Londra'da kurulmuşlardır. Bitki ve hayvan türlerindeki azalmayı gören uzmanlar 1966 yılında Kırmızı Kitabı (Red Data Book) yayınlamıştır (Yücel 2010).

İstikrar Dönemi (1970-1990); Kamuoyunda çevre bilincinin 1970'li yıllarla gelişmeye başlamasıyla birlikte doğal kaynakların korunması ve doğa koruma konusunda uluslararası çalışmalarda önem kazanmıştır. Bu dönemin başlangıcında 1970 yılında UNESCO'nun 16. Genel Kurulunda "İnsan ve Biyosfer" (MAB) Programı kabul edilmiştir (Yücel 2010).

Gene bu dönemde 1972 yılında İsveç'in başkenti Stockholm'de "Birinci Dünya Çevre Konferansı" yapılmıştır. Ayrıca bu dönemde çevre koruma, doğayı korumadan daha çok gündeme gelmiştir. Aşağıda bazı örneklerinin verildiği gibi, birçok uluslararası sözleşme de yine bu dönem yürürlüğe girmiştir (Yücel 2010).

- ✓ "Özellikle Su Kuşlarını Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkındaki Sözleşme" (Ramsar Sözleşmesi 1971),
- ✓ "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" (1972),
- ✓ "Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES-Washington Sözleşmesi 1973),
- ✓ Göç Eden Yabani Hayvan Türlerinin Korunmasına Dair Sözleşme (Bonn Sözleşmesi 1979).

Bu sözleşmelerin dışında, amacı Avrupa'daki parklar arasındaki işbirliğini sağlamak, doğal ve kültürel peyzajın korunmasını sağlamak, mevcut korunan alanların iyileştirilmesi ve yeni alan ilanlarında karşılıklı yardımlaşma olan "Avrupa Milli Parklar ve Doğa Parkları Federasyonu (FNNPE)" 1973 yılında kurulmuştur (Yücel 2010).

1949 yılında insan haklarını ve sosyal yapıyı güçlendirmek amacıyla kurulan Avrupa Konseyi 1970 ve 1995 yıllarını Avrupa doğayı koruma yılı olarak ilan etmiştir (Anonim 1995)

Yakınlaşma dönemi (1990'dan sonrası); Rio de Janeiro'da 1992 yılında yapılan "Birleşmiş Milletler İkinci Dünya Çevre Konferansı" çevre koruma ve doğa koruma konularında önemli gelişmelere ve uluslararası sözleşmelerin imzalanmasına neden olmuştur.

Bu dönemde birçok ülkenin ikili sözleşmeleri dışında "Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi (1994)", "Biyosfer Rezervleri Sevilla Stratejileri (1995)" gibi faaliyetler doğanın korunması açısından atılmış önemli adımlardır.

D. Türkiye'de Doğa Koruma

İnsanoğlu hiçbir sınırlama tanımadan doğayı bilinçsizce ve boyutunu önemsemeyen tahrip etmektedir. Nitekim bu tahrip insanoğlunun varoluşundan itibaren başlamış ve çıkarları doğrultusunda giderek artmıştır. Türkiye coğrafi konumu, jeolojisi ve topografik yapısı nedeniyle çok zengin ekolojik rezervlere sahiptir. Doğal kaynakların çeşitliliği ve zenginliği, Anadolu'nun dünyadaki ilk yerleşimlerinden biri olmasına neden olmuştur. Ancak, Anadolu'daki medeniyetler kültürel zenginliğini artırırken, doğal zenginliklerini azaltmışlardır. Eldeki verilere göre potansiyel olarak % 70'i ormanlarla kaplı olması gereken Anadolu'nun günümüzde orman varlığı toplam alanın yaklaşık 1/4'üne yakındır (Yücel 2010). Diğer taraftan tarım arazilerindeki artış ise % 38'e ulaşmıştır (Kaya vd. 1998). Uzun yıllar Anadolu'da aşırı ve yanlış kullanımlar nedeniyle türlerde azalmalar meydana gelmiştir. Bu nedenle ülkemizde de koruma

alanlarının belirlenmesi, planlanması ve buralara ait sorunların ortaya koyulması tartışılır duruma gelmiştir.

Türkiye bitki ve hayvan varlığı yönünden oldukça zengindir. Avrupa kıtasında 12000 civarında bitki türü var iken sadece ülkemizde bu sayı 9000- 9500 arasında olup, bunlardan 3000 tanesi endemik bitkilerdir. Ancak, bu zengin bitki varlığı yeterince korunamamış ve 350 endemik bitki türünün yok olduğu, 46 endemik bitki türünün tehlikede olduğu, 196 bitki türünün ise zarar görebilir durumda olduğu belirlenmiştir. Endemik olmayanlar da ise 60 türün tehlikede olduğu, 205 türün ise zarar görebilir durumda olduğu tespit edilmiştir. Dünyadaki 4.200 memeli hayvan türünden 120'sinin ülkemizde yaşadığı, 9.000 kuş türünün bulunduğu, 47 yırtıcı kuş türünden 16'sının nesillerinin tükenme tehlikesi altında olduğu diğer 31'inin de yaşamlarının tehlike altında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, Anadolu'da asya fili, aslan, çita, kaplan, kunduz, yaban öküzü, yaban eşeği gibi hayvan türlerinin nesli tükenmiştir (Ekim vd. 1989, Yücel 2010).

Yasal önlem alınması, yasalar çerçevesinde sistemli doğal çalışmaların, doğal koruma alanlarının ayrılması, bu konuda bilimsel çalışmalar, uluslararası kuruluşların ortaya çıkması 19. ve 20. yüzyılda başlamıştır. Ancak 19. Yüzyılda alınan önlemler de doğal dengeyi korumaktan çok, ormanlardan daha fazla yararlanma düşüncesi ağır basmıştır.

Osmanlı döneminde ormanların yasal olarak korunmasıyla ilgili gelişme oldukça ilginçtir. Örneğin, 1858 yılında çıkarılan “Arazi Kanunnamesinde toprak mülkiyeti konusu ele alınarak, toprakla ilgili hukuksal karışıklılığa son vermek amaçlanmıştır. Bunun yanında Arazi Kanunnamesi'nin 104. Maddesinde ormanlar, “herkesin yararlanmasını özgü dağlar (Cibal-i mubaha)” kabul edilerek, bu şekilde ormanları kesme hiçbir denetime bağlanmadan, herkesin ortak malı sayılmıştır. Ekolojik değerinin hızlıca yok olduğunu gören devlet, 1870 yılında “Orman Nizamnamesi”ni çıkararak, ormanları koruma altına almaya çalışmıştır (Akıncı 1996).

Ülkemizdeki koruma çalışmaları, Cumhuriyet döneminden sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün 1922 yılında ormanların genişletilmesi ve

korunmasının, Milli Kalkınma Çalışmalarının temel ilkesi olduğunu belirtmesiyle hızlanmıştır. Bu zamanlarda, Cumhuriyetin yeni kurulması ile yasal boşlukların giderilmesi için değişik kanunlar çıkarılmıştır. Çeşitli tarihlerde yürürlüğe giren orman yasaları çevrenin korunmasında önemli bir yer tutmaktadır (Eryılmaz 1990).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra doğrudan olmasa da dolaylı olarak çevrenin korunmasına yönelik değişik yasalar çıkmıştır. Bu yıllara rastlayan kalkınma planları öncesi dönemde, 1958 yılında, Türkiye'nin ilk milli parkı olan "Yozgat Çamlığı Milli Parkı" başta olmak üzere 5 milli park ilan edilmiştir (Yücel 2010).

1960'dan sonra Türkiye planlı yıllara geçmiş ve 5 yıllık kalkınma planları yapılmıştır. 1963-1967 yıllarını kapsayan I. Beş Yıllık Kalkınma Planında çevre sorunları tam olarak gündemde olmadığı için çevreyle ilgili olarak özel bir bölüme yer verilmemiştir. II. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da (1968-1972), çevreyle ilgili özel bir bölüm olmamasına rağmen dolaylı yasalar çıkarılmıştır. III. Beş Yıllık Kalkınma Planında (1973-1977), İlk olarak çevre sorunlarına özel bir bölüm olarak yer verilmiştir. Özellikle 1972 yılında Stockholm'de yapılan ve Birleşmiş Milletler'ce düzenlenen Dünya Çevre Konferansı'ndan sonra dünyada olduğu gibi ülkemizde de çevre sorunlarına önem verilmeye başlanmıştır.

Bu dönemde kalkınma planında, sanayi bölgelerinde ve yoğun kentleşmenin olduğu alanlarda çevre sorunları olarak hava, toprak, su kirliliğinin varlığı kabul edilerek, önlemler alınması istenmiştir. Bu planda, çevre sorunu içerisinde durum saptamasına yönelik üç nokta önemli sayılmıştır.

- ✓ Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'nin çevre sorunlarına, gelir azlığı ve kaynaklarının yeterince kullanılmaması neden olmaktadır.
- ✓ Sanayileşme ve kalkınmaya zarar verecek çevre politikaları kabul edilemez.
- ✓ Planlama kararları ile iç içe, uygulayıcı bakanlıklar arasında koordinasyonu sağlayacak bir merkez kuruluşa ihtiyacı vardır.

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979-1983), çevre sorunlarına daha fazla açıklık getirilmiştir. Planda bulunan “Bölgesel Gelişme ve Yerleşme Bölümünde” çevre sorunları su, hava, deniz, toprak erozyonu ve kirlenmesi, gürültü ve dinlenme yerleri alt başlıklar halinde açıklanmıştır. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planındaki en önemli gelişme 18.10.1982 tarih ve 2709 sayılı T.C. Anayasası'nın yürürlüğe girmesi ile çevre ile ilgili bir hükmün Anayasa'da yer almasıdır. Anayasa'nın 56. Maddesi ile Türkiye'de ilk defa anayasaya doğrudan çevre ile ilgili bir hüküm konulmuştur. Bu maddeye göre; “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek, devletin ve vatandaşların görevidir.” denilmektedir (Yücel 2010).

Bu dönemde, çevre ile ilgili en önemli yasa “09.08.1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre Kanunu ”dur. Çevre Kanunu; “Bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi; kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması; su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi, ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginlikleri korunarak, bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak belirli hukuki ve teknik esaslara göre düzenlemek” şeklinde tanımlanmıştır. Çevre kanunu ile birlikte “ Milli Parklar Kanunu” çıkarılmıştır. Milli Parklar Kanununa göre; ülkemizde bulunan ulusal ve uluslararası düzeyde değere sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiat koruma alanlarının seçilip belirlenmesine, korunmasına, geliştirilmesine ve yönetilmesine ilişkin esasları düzenlemek amaçlanmıştır. Ülkemizde doğa korumayı ilgilendiren çok sayıda yasa çıkarılmıştır (Çizelge 2.1). Yasalardan bazı önemlileri aşağıda verilmiştir (Yücel 2010).

Çizelge 2.1 Doğa koruma ile ilgili çıkarılan bazı önemli kanun, yönetmelik ve ortak olunan sözleşmeler (Yücel 2010)

18.03.1924	442 sayılı Köy Kanunu
17.02.1926	1580 sayılı Belediye Kanunu
24.04.1930	1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu
08.02.1937	3166 sayılı Orman Kanunu
05.05.1937	3167 sayılı Kara Avcılığı
01.04.1965	557 sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanun
20.07.1966	775 sayılı Gecekondu Kanunu
1966	Kuşların Himayesine Dair Milletlerarası Sözleşme
1971	Hayvanların Uluslararası Nakliyesi Sırasında Korunması Konusunda Avrupa Sözleşmesi
22.03.1972	1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu
1972	İmar Kanunu
25.04.1973	1710 sayılı Eski Eserler Kanunu
12.08.1978	Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı'nın Kurulması
1978	TÜBİTAK bünyesinde "Çevre Araştırmaları Koordinasyon Birimi"nin kurulması
1980	Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunmasına ait Sözleşme
1982	Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına dair Sözleşme
1983	Uzun Menzilli Sınırlar Ötesi Hava Kirlenmesi Sözleşmesi
27.05.1983	2827 sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanun
21.07.1983	2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
09.08.1983	2872 sayılı Çevre Kanunu
09.08.1983	2873 sayılı Milli Parklar Kanunu
23.09.1983	2896 sayılı Orman Kanunu
02.11.1986	Hava Kalitesini Koruma Yönetmeliği
11.12.1986	Gürültü Kontrol Yönetmeliği
12.12.1986	Milli Parklar Yönetmeliği
15.05.1986	1382 sayılı Su Ürünleri Kanunu
19.06.1986	3302 sayılı Orman Kanunu
03.05.1988	3194 sayılı İmar Kanunu

Ülkemizde doğa koruma alanı olarak 1958 yılında "Yozgat Çamlığı" milli park ilan edilmiştir. Bunu daha sonraları diğerleri izlemiştir. Ülkemizde halen 848 bin 446 hektar ile 40 milli park (Şekil 2.1), 81 bin 189 hektar ile 182 tabiat parkı, 64 bin 244 hektar ile 31 tabiatı koruma alanı, 5 bin 549 hektar ile 106 tabiat anıtı, 1 milyon 187 bin 386 hektar ile 79 yaban hayatı geliştirme sahası, 2 milyon 340 bin 909 hektar ile 135 sulak alan, 1 milyon 335 bin 454 hektar ile 15 özel çevre koruma bölgesi ve 1 milyon 310 bin 685 hektar ile 1273 doğal sit alanı mevcuttur (Çizelge 2.2). Bu alanların bir bölümü

aynı anda birden fazla koruma alanı statüsüne sahip olduğundan dolayı, alanların ve Türkiye yüzölçümüne oranların nihai toplamı farklı çıkmaktadır.(Anonim 2013a).

Çizelge 2.2 Türkiye'deki korunan alanların sayısı ve kapladıkları alanlar (Anonim 2014a)

Yasal statü	Sayısı	Toplam (ha)	Türkiye Yüzölçümüne Oranı (%)
Milli Park	40	848.202,57	1,09
Tabiat Parkı	192	90.218,30	0,1
Tabiat Koruma Alanı	31	64.242,95	0,01
Tabiat Anıtı	112	6.683,72	0,007
Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	80	1.191.340,22	1,53
Sulak Alan	135	3.215.500,10	3,09
Özel Çevre Koruma Bölgesi	16	2.459.116,06	1,71
Doğal Sit	1273	1.322.748,90	1,68
Toplam	1861	5.647.568	7,24

Yine ülkemizde Orman Genel Müdürlüğü sorumluluğunda 2 bin 609 hektar bal ormanı, 363 bin 561 hektar muhafaza ormanı, 43 bin 684 hektar gen koruma ormanı-klon parkı, 9 bin 382 hektar kent ormanı-mesire yeri ve 48 bin 199 hektar tohum meşçeresi-tohum bahçesi bulunmaktadır (Anonim 2014a).

2.3 Ülkemizin Doğa Koruma Konusunda Taraf olduğu Uluslararası Düzeydeki Sözleşmeler

Türkiye BM üyesi bir ülke olarak başta UNEP ve FAO olmak üzere BM'ye bağlı örgütlerin pek çoğuna ve bu örgütler bünyesinde oluşturulan Uluslararası Bitki Genetik Kaynakları Komisyonu gibi oluşumlara üyedir. Bunların dışında Uluslararası Bitki Genetik Kaynakları Enstitüsü (IPGRI, İtalya), Uluslararası Kurak Alanlarda Tarımsal Araştırma Merkezi (ICARDA), Uluslararası Orman Araştırma Birliği Organizasyonu (IUFRO) gibi diğer uluslararası örgütlere ve Avrupa Orman Genetik Kaynakları Programı (EUFORGEN), Bitki Genetik Kaynakları Avrupa İşbirliği Programı (ECP/GR) gibi bölgesel oluşumlara da katılmaktadır. Türkiye'nin bu üyelikleri biyolojik çeşitliliğin korunmasına verdiği önemin göstergesidir (Anonim 2007).

T.C. Anayasası'nın antlaşmalarla ilgili 90. maddesinde "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir" denmektedir. Dolayısıyla taraf olduğumuz antlaşma ve protokollerin Türk iç hukuk düzeninde sahip oldukları hukuki güç, en az Çevre Kanunu değerinde olup, bu sözleşmeler ulusal mevzuatımızın bir parçasıdır.

Türkiye'nin çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik olarak taraf olduğu uluslararası sözleşmeler şunlardır :

- ✓ Akdeniz Genel Balıkçılık Konseyi Kurulması Hakkında Anlaşma (Değişik), Roma, 1949 (Türkiye R.G. 7.7.1967, sayı12641).
- ✓ Kuşların Korunması Hakkında Uluslararası Sözleşme. Paris, 1959 (Türkiye R.G. 17.12.1966, sayı12480). Avrupa ve Akdeniz Bitki Koruma Teşkilatı Kurulması Hakkında Sözleşme (Değişik). Paris, 1951 (Türkiye 10.8.1965).

- ✓ Nükleer Enerji Sahasında Hukuki Mesuliyete Dair Sözleşme (29.1.1960 ve onu değiştiren 28.1.1964 tarihli ek Protokol) (Türkiye R.G. 13.6.1967, sayı 12620).
- ✓ İşçilerin İyonize Edici Radyasyonlara Karşı Korunması Hakkında Sözleşme. Cenevre, 1960 (Türkiye 15.11.1969).
- ✓ Atmosferde, Uzayda ve Sualtında Nükleer Silah Deneylelerini Yasaklayan Sözleşme, Moskova 1963 (Türkiye R.G. 13.5.1965, sayı1997).
- ✓ Devletlerin Ay ve Öteki Gök Cisimleri Dahil Uzayın Keşfi ve Kullanımı Faaliyetlerini Düzenleyen İlkelerle İlişkin Anlaşma, Londra, Moskova, Washington D.C., 1967. (Türkiye R.G. 1.6.1968, sayı12913).
- ✓ Uçakların Gürültüsü Konusunda Uluslararası Standartlar ve Tavsiye Edilen Uygulamalar, 1971.
- ✓ Hayvanların Uluslararası Nakliye Sırasında Korunması Konusunda Avrupa Sözleşmesi. Paris, 1968. (Türkiye 20.2.1971).
- ✓ Nükleer Silahların ve Öteki Toplu Tahrip Silahlarının Deniz Yataklarına, Okyanus Tabanı ve Bunların Altına Yerleştirilmesinin Yasaklanması Hakkında Antlaşma, Londra, Moskova, Washington D.C. (Türkiye 19.10.1972).
- ✓ Bakteriyolojik (Biyolojik) ve Toksin Silahların Geliştirilmesi, Üretimi ve Depolanmasının Yasaklanması ve Tahribi Hakkında Sözleşme. Londra, Moskova, Washington D.C., 1972 (Türkiye R.G. 5.11.1975).
- ✓ Balina Avcılığının Tanzimi Hakkında Mukavelename, 24.9.1931 (Türkiye R.G. 8.11.1934, sayı 2399).
- ✓ Avrupa Kültür Anlaşması. 19.12.1954 (Türkiye R.G. 17.6.1957, sayı 9635).
- ✓ Silahlı Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme ve Ekleri 14.4.1954 (Türkiye R.G. 8.11.1965, sayı 12145).
- ✓ Dünya Kültür ve Tabiat Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme. Paris, 1972. (Türkiye R.G. 14.2.1983, sayı 17959).
- ✓ Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Doğal Yaşama Ortamlarının Korunması Sözleşmesi. Bern, 1979. (Türkiye R.G. 20.2.1984, sayı 18318).
- ✓ Uluslararası Enerji Programı Anlaşması. Paris, 1974. (Türkiye 4.5.1981).
- ✓ Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi. Barselona, 1976. (Türkiye R.G. 12.6.1981, sayı 17368).

- ✓ Akdeniz'in Gemi ve Uçaklardan Vaki Olan Boşaltmalarla Kirlenmesinin Önlenmesine Dair Protokol. Barselona, 1976. (R.G. 12.6.1981, sayı 17368).
- ✓ Akdeniz'in Kara Kökenli Kirleticilere Karşı Korunması Hakkında Protokol. Atina, 1980. (Türkiye R.G. 18.3.1987, sayı 19404).
- ✓ Akdeniz'de Özel Olarak Korunan Alanlara Ait Protokol. Cenevre, 1982. (imza tarihi 6.11.1986) (R.G. 23.10.1988, sayı 19968).
- ✓ Fevkalade Hallerde Akdeniz'in Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Yapılacak Mücadele ve İşbirliğine Ait Protokol. (R.G. 12.6.1981, sayı 17368).
- ✓ Uzun Menzilli Sınırlar ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi. Cenevre, 1979. (Türkiye R.G. 23.3.1983, sayı 17996).
- ✓ Avrupa'da Hava Kirleticilerinin Uzun Menzilli Aktarımlarının İzlenmesi ve Değerlendirilmesi İçin İşbirliği Programının (EMEP) Uzun Vadeli Finansmanına Dair 1979 Uzun Menzilli Sınırlar ötesi Hava Kirlenmesi Sözleşmesi'ne ek Protokol. Cenevre, 1984. (R.G. 23.7.1985, sayı 18820).
- ✓ Nükleer Kaza Halinde Erken Bildirim Sözleşmesi. Viyana, 26.9.1986 (R.G. 3.9.1990, sayı 20624).
- ✓ Tehlikeli Atıkların Sınırlar ötesi Taşınımının ve İmhasının Kontrolü Sözleşmesi. Basel, 22.3.1989 (R.G. 15.5.1994, sayı 21935).
- ✓ Gemilerin Sebep Olduğu Deniz Kirlenmesini Önleme Sözleşmesi. (MARPOL 73/78), (13.9.1989 tarih ve 89/14547 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı)(R.G. 24.6.1990, sayı 20558).
- ✓ Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi ve Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü. (R.G. 8-9.9.1990, sayı 20629).
- ✓ Londra Değişiklikleri. (28 Aralık 1994 tarih ve 22155 sayılı Resmi Gazete).
- ✓ Kopenhag Değişiklikleri. (28 Eylül 1994 tarih ve 20629 sayılı Resmi Gazete).
- ✓ Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi. Rio de Janeiro, 5.6.1992. (27 Aralık 1996 tarih ve 22860 sayılı Resmi Gazete).
- ✓ Karadeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi. 1992. (R.G. 6.3.1994, sayı 21869).
- ✓ Karadeniz Deniz Çevresinin Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Korunmasına Dair Protokol. 1992. (R.G. 6.3.1994, sayı 21869).

- ✓ Karadeniz Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesine Karşı Acil Durumlarda Yapılacak İşbirliğine Dair Protokol. 1992. (R.G. 6.3.1994, sayı 21869).
- ✓ Karadeniz Deniz Çevresinin Boşaltmalar Nedeniyle Kirlenmesinin Önlenmesine İlişkin Protokol. 1992. (R.G. 6.3.1994, sayı 21869).
- ✓ Özellikle Su Kuşları Yaşama Alanı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (RAMSAR). (R.G. 17.5.1994, sayı 21937).
- ✓ Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi. Paris, Aralık 1994 (21 Kasım 1996 tarihinde Çevre Komisyonunda kabul edildi.)
- ✓ Antarktika Antlaşması, (R.G.18.9.1985, sayı 22408)(3.8.1995 tarih ve 244 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı)
- ✓ CITES Nesli Tehlikede Olan Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme. (20 Haziran 1996 tarihli Resmi Gazete).
- ✓ Petrol Kirliliğinden Doğan Zararın Hukuki Sorumluluğu ile İlgili Uluslar arası Sözleşme(Hukuki Sorumluluk Sözleşmesi)
- ✓ Petrol Kirliliği Zararlarının Tazmini İçin Bir Fonun Kurulmasıyla İlgili Uluslar arası Sözleşme (Fon Sözleşmesi).(R.G. 10.10.2012, sayı 28437)
- ✓ Tehlikeli Atıkların Sınır Ötesi Taşımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Sözleşme.(R.G. 14.3.2005, sayı 25755).
- ✓ Kalıcı Organik Kirleticiler(POPs Sözleşmesi).(R.G. 30.9.2009, sayı 27304).

Bu sözleşmeler arasında çalışma sahsıyla ilgili olanlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

2.3.1 Dünya kültürel ve doğal mirasının korunmasına dair sözleşme

Dünya Mirası Sözleşmesi, dünyanın olağanüstü doğal ve/veya kültürel mirasının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi amacıyla ülkeleri uluslararası işbirliğine çağıran önemli bir araçtır. Türkiye bu sözleşmeye 1983 yılında taraf olmuştur. Bu sözleşme kapsamında 129 ülkede toplam 754 alan Dünya Mirası olarak ilan edilmiştir. Dünya Miras Listesi'nde Türkiye'den 9 alan yer almaktadır.

Gündem 21, 21. yüzyıl için hazırlanan, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri kapsayan bir eylem programı olup, uygulanabilmesi her ülke hükümetinin kendi ulusal Gündem 21 programını hazırlamasına dayanan Rio Bildirgesi'nin uygulanmasına yönelik bir eylemler bütünüdür. Temel olarak doğal kaynakların sürdürülebilir ve gelecek kuşakların haklarını ihlal etmeden kullanımını sağlamak, çevreye daha fazla zarar verilmesini önlemek amacıyla çevrenin her alanında tüm devletlere görev ve sorumluluk veren bir belgedir (Demirayak 2002).

2.3.2 Bern sözleşmesi

Avrupa Konseyi üyeleri aralarında daha sıkı bir işbirliği gerçekleştirmek amacıyla, yabani flora ve faunanın korunmasının ve gelecek nesillere aktarılmasının, estetik, bilimsel, kültürel, rekreasyonel, ekonomik ve özgün değerde doğal bir miras oluşturduğunu kabul ederek, biyolojik dengelerin devamlılığında yabani flora ve faunanın oynadığı temel rolü bilerek, yabani flora ve faunanın birçok türlerinin ciddi biçimde tükenmekte olduğu ve bazılarının yok olma tehlikesine maruz kaldığını kaydederek, yabani flora ve faunanın muhafazasının, hükümetlerin ulusal amaçları ve programlarında dikkate alınması ve özellikle göçmen kuşların korunmasında işbirliğinin gerekliliği dikkate alınarak, 1972 yılındaki Birleşmiş Milletler Beşeri Çevre Konferansı ve Avrupa Konseyi Danışma Meclisince dile getirilen talepleri göz önünde bulundurarak, 1979 yılında Avrupa'nın "Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarını Koruma Sözleşmesini (Bern Sözleşmesi)" imzalamışlardır. Ülkemiz 20 Şubat 1984 yılında sözleşmeye taraf olmuştur.

Yalnızca Avrupa Birliği ülkelerini değil aynı zamanda Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini de içine alan Bern Sözleşmesi, Avrupa'nın doğal bitki ve hayvan türleri ve onların doğal yaşam ortamlarının korunmasına, üye ülkeler arasında işbirliğine ve göç eden türler dâhil olmak üzere tehlike altındaki türlere dikkat çekmektedir (Özbay 2008).

2.3.3 Biyolojik çeşitlilik sözleşmesi

Rio de Janeiro’da 1992 yılında gerçekleştirilen Yeryüzü Zirvesi'nden önceki yıllarda da biyolojik çeşitliliğin azalmasının, koordine edilmiş uluslararası çabalarla önlenilecek önemli bir sorun olduğu kabul edilmiş ve Türkiye’nin de taraf olduğu, Rio’da imzalanan Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi’nin de aralarında bulunduğu önemli küresel sözleşmelerin imzalanmasıyla sonuçlanmıştır (Anonim 2007).

Rio Zirvesi’ne katılan ve Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 156 devlet, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesini imzalayarak kendi sınırları içerisindeki bitkilerin, hayvanların ve mikrobiyolojik yaşamın çeşitliliğinin tam olarak korunması sorumluluğunu üstleneceklerine, ayrıca biyolojik kaynakları sürdürülebilir kullanacaklarına ve biyolojik çeşitlilikten sağlanan faydaları eşit olarak paylaşmanın yollarını arayacaklarına dair taahhütlerde bulunmuşlardır. Sözleşme, gelecek nesillerin doğal kaynaklara olan gereksinmelerinden ödün vermeden, bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilme anlamına gelen istikrarlı ve sürdürülebilir gelişme kavramı üzerine kurulmuştur (Demirayak 2002).

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi 5 Haziran 1992 tarihinde imzaya açılmış, dünya da 29 Aralık 1992 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ülkemizde Sözleşme 29.08.1996 tarih ve 4177 sayılı Kanun ile onaylanmış ve 27.12.1996 tarih ve 22860 sayılı RG yayınlanarak, 14 Mayıs 1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Özbay 2008).

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi’nin üç temel hedefi:

- Biyolojik çeşitliliğin korunması,
- Biyolojik kaynakların sürdürülebilir kullanımı,
- Genetik kaynakların kullanımı,

Sonucunda oluşan faydaların küresel ölçüde adil ve eşit biçimde paylaşımını kapsamaktadır (Anonim 2007).

Küresel alanda bir kilometre taşı olarak kabul edilen bu bildirme, gelişme hakkı, yoksullukla mücadele, gelişmiş ülkelerin küresel çevre sorunlarındaki ortak sorumluluğu nedeniyle gelişme yardımları yapmaları gerekliliği konularını vurgulaması bakımından önemlidir. Bildirme, yine çevre koruma politikalarının diğer tüm politikalarla bütünleştirilmesini, çevresel etki değerlendirmesinin önemini ve halkın katılımını vurgulaması açısından da son derece önemli bir siyasi belge niteliğindedir (Demirayak 2002).

Bu bağlamda, Türkiye Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı (UBSEP), Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nin diğer yükümlülüklerle uyum içinde uygulanabilmesinde ve biyolojik çeşitlilik kaybının yol açtığı problemlerin çözümünde yararlanılabilecek bir rehber olması amacıyla 2001 yılında T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Yalnız değişen ülkesel ve uluslararası koşullar, Sözleşme gereği periyodik olarak hazırlanan ve Sözleşme sekreteryasına sunulan I., II. ve III. ulusal rapor içerikleri, 2001 UBSEP revizyonun gerekliliğini ortaya koymuştur. Yeni UBSEP, büyük bir katılım grubuyla (farklı kuruluşlardan uzmanlar, BÇ koruma, yönetim ve kullanımda paydaş olanlar) ve III. Ulusal Çalışma Toplantısı sonunda katılımcılık esas alınarak yaklaşık 11 aylık süre sonunda, Haziran 2007 yılında tamamlanmıştır. UBSEP-2007'de Türkiye'nin BÇ bakımından önemi, 3 tematik alan temelli (Tarımsal BÇ, Kıyı, Deniz ve İç Su BÇ ve Orman Dağ BÇ) olarak, güncellenmiş BÇ verileri, Kurumsal ve yasal alt yapı, BÇ Koruma engelleri ve çelişkiler, boşluklar ve ihtiyaçlar, tematik alanlar için örtüşen konular gibi alanlarda revizyon ve güncellemeler yapılmıştır. Yine UBSEP-2007'de ekosistem yaklaşımı ve ekolojik yönetim prensipleri dikkate alınarak, BÇ koruma ve sürdürülebilir kullanım bakımından öncelikli hedefler, stratejik eylemler ve yol haritası katılımcı yöntemle uzmanlarca hazırlanmıştır (Anonim 2007).

Sözleşme, gelecek nesillerin doğal kaynaklara olan gereksinimlerinden ödün vermeden, bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilme anlamına gelen istikrarlı ve sürdürülebilir gelişme kavramı üzerine inşa edilmiştir (Varlıbaş 2010).

2.3.4 İklim değışikliği çerçeve sözleşmesi

Haziran 1992 Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda imzaya açılmış, 21 Mart 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin amacı, başta karbondioksit olmak üzere, dünyadaki gaz emisyonlarının meydana getirdiği sera etkisi sonunda ortaya çıkan ve istenmeyen küresel ısınma dolayısıyla meydana gelen iklim değışikliğinin durdurulmasıdır. Ülkemiz 21 Ekim 2003 tarih ve 25266 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan “Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun” ile taraf olmuştur (Özbay 2008).

Sera gazı salınımlarının azaltılmasına yönelik yaptırım gücüne sahip ilk adım olarak kurgulanan Kyoto Sözleşmesi ise 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak 1997 yılında Kyoto Protokolü imzalandığında Türkiye, UNFCCC Tarafı olmadığı için, Kyoto Protokolü Ek-B Listesi kapsamında herhangi bir sayısallaştırmış salınım sınırlandırma veya azaltma yükümlülüğü altına girmemiştir.

2.3.5 Avrupa peyzaj sözleşmesi

Avrupa kıtasının yüksek nitelikli ve olağanüstü doğal ve kültürel kaynaklarının sürdürülebilirliğini sağlayabilmek için koruma, planlama ve kaynak yönetiminin stratejilerini içeren ve bütüncül planlama kavramı temeline oturan Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, 2000 yılında, Avrupa Konseyi tarafından gündeme getirilmiştir. Türkiye ise, Sözleşmeye, 21-22 Ekim 2003 tarihinde imzalayarak, taraf olmuştur (Atabay 2003).

2.4 Korunan Alanların Sınıflandırılması ve Sınıflandırma Kriterleri

Yerküre yüzyıllardır biçimlenen yüzey şekli ve coğrafi farklılıkları ile birbirinden farklı atmosferik şartlar, birbirinden farklı zenginlikte ve çeşitlilikte sayısız doğal kaynak değeri yaratmıştır. Yerküre üzerinde yer alan ülkelere ait ada parçaları üzerinde yer alan farklı oluşumlar ve bunların içerdikleri koruma, zaman içinde her ülke tarafından belirlenen ilkeler çerçevesinde tanımlanarak sınıflandırılmaya tabi tutulmuştur

1913 yılında Bern’de 13 ülkenin katılımıyla ilk “Uluslararası Doğa Koruma Konferansı” yapılmış ve bu konferansta ilk defa “Uluslararası Doğa Koruma Komisyonu” oluşturulmuştur. 1. Dünya Savaşı sonrasında ilk, fakat uluslararası düzeyde ikinci “Uluslararası Doğa Koruma Kongresi” 1923 yılında Paris’te yapılmıştır (Demirel 2005).

Daha sonraları, konu ile ilgili çeşitli uluslararası toplantılarda doğal alanların değişik şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Örneğin; 1962 yılında ABD (Seattle-Washington)’de yapılan I. Uluslararası Milli parklar Kongresi’nde Milli parklar ve eşdeğer alanların kapsadığı 5 deyim tanımlamaları yapılmıştır. Buna göre doğal alanlar;

- ✓ Milli Parklar
- ✓ Milli Koruma Alanları,
- ✓ Doğal Anıtlar,
- ✓ Yaban Hayatı Mutlak Koruma Alanları
- ✓ Göçmen kuşların bulunduğu Alanlar

olmak üzere sınıflandırılmıştır. II. Ulusal Parklar Dünya Kongresi, ulusal parkçılığın 100. yıldönümünde 1972 yılında ABD’ de Grand Teton Milli Parkı’nda yapılmış ve IUCN’nin ortaya koyduğu 10 koruma bölgesi benimsenmiştir. 1982 yılında Bali (Endonezya)’de yapılan III. Dünya Milli Parklar Kongresi’nde, bütün ülkelerden, ülke genelinde en az %4’lük bir kısmının koruma alanı ilan edilmesi istenmiştir (Demirel 2005).

1970 yılında Hindistan’da toplanan Dünya Tabiatını Koruma Birliği ve Uluslararası Milli Parklar Komisyonu Milli Parklar tesisinde yeni prensipler tespit etmiştir. Bu prensiplere göre; 500 ha’dan küçük sahalar Milli Park olarak kabul edilmeyecek ve ülkelerin milli harp sahalarının da arkeolojik sahalara ilaveten Tarihi Milli Park ilan edilmesi kabul edilmiştir (Demirel 2005).

1975’de Kinskasa’daki onuncu toplantısında yetki alan IUCN’e bağlı olan “Milli Parklar ve Koruma Alanları Komisyonu” (CNPPA) alışma grubunun programı ve Şubat 1978’de Portekiz’deki komisyonun on ikinci toplantısı ile doğa koruma alan sınıfları belirlemiştir. Genel olarak bilinen sınıflar;

- a) Ulusal Parklar
- b) Yaban Hayatı Barınakları
- c) Orman Rezervleridir.

Beslenme, eğitim, konut, bilim, teknoloji ve savunma açısından bakıldığında koruma sınıfları, dengeli ve sürekli bir gelişme için vazgeçilmezdir (Zafer 1991).

Günümüzde en son ve halen birçok ülke tarafından uygulanmakta olan uluslararası iki sınıflandırma sistemi bulunmaktadır. Bunlar; Avrupa Konseyi tarafından yapılan sınıflandırma diğer i se IUCN’nin yaptığı sınıflandırma (Demirel 2005).

2.4.1 Avrupa konseyi’nin sınıflandırılması

Avrupa Konseyi Doğa Koruma Komitesi, Milli Parklar konusunda Türkiye’nin de içinde bulunduğu konseye dâhil 18 ye ile işbirliği yaparak çalışmalarını yürütmektedir (Bayer 2000).

Avrupa Konseyi, doğa koruma alanlarını dört sınıfa ayırmıştır. Ölçüt olarak da alanın bilimsel değer, geleneksel veya güncel insan etkileri, rekreasyonel olanaklar ve ulaşılabilirlik ögeleri ele alınmıştır. A,B,C ve D diye adlandırılan bu sınıflardan ilk ikisi sıkı koruma alanları, diğer ikisi ise daha az sıkı koruma alanlarını içermektedir. Bu sınıflandırmaları Demirel (2005)’de aşağıdaki gibi özetlemiştir;

Sınıf A (Category A): Mutlak koruma alanları olup tüm insan etkinlikleri men edilmiştir. Salt bilimsel amaçlı araştırmalar için özel izin ile girilebilir. Bazı ülkelerdeki rezerv alanları bu gruba örnek olarak verilebilir.

Sınıf B (Category B): Bilimsel değer yine önemli bir etkidir. Bu tip alanlarda doğal mirasın (flora, fauna, toprak altı canlı varlığı, su vb.) korunması zorunludur. Doğal görünümünün, kompozisyonlarını ve evrimlerini değiştirebilecek herhangi bir insan müdahalesi men edilmiştir. Bununla birlikte, bu alanların kesin sınırlarla ayrılmış bir takım zonlarında çok sıkı kurallar altında bazı pasif rekreasyonel etkinliklere izin verilebilir. Aynı şekilde, doğa koruma amaçlarıyla uzlaşılabilirdiği sürece, geleneksel insan etkinlikleri sürdürülebilir. Geleneksel olmayan (güncel) etkinliklere ise izin verilmez. Ziyaretçiler çok sıkı bir kontrol altında alana kabul edilebilirler. Fransa, İsveç, Norveç, İsviçre, İspanya ve ülkemizdeki milli parkların çoğunluğu bu sınıfa girebilirler.

Sınıf C (Category C): Bu alanlar; ekolojik denge ve peyzaj korumanın yanı sıra, genellikle kültürel ve estetik değerleri göz önünde tutularak ayrılırlar. Bununla birlikte, bu alanlar çeşitli düzeylerde rekreasyonel değere de sahiptirler.

Bazı kurallara bağlı olarak, geleneksel insan etkinlikleri sürdürülebilir ve geleneksel olmayan etkinliklere ise çok sıkı kontrol altında izin verilebilir. İngiltere'deki milli parklar ile Batı Almanya ve Fransa'daki doğa parkları bu sınıfa örnek olarak gösterilebilirler.

Sınıf D (Category D): Bu sınıfa giren alanlar; doğa koruma ilkeleri de göz önünde tutulmak koşulu ile, genellikle rekreasyon amacına ayrılmış geniş arazilerdir. Hollanda, Çekoslovakya, Macaristan gibi ülkelerdeki peyzaj koruma alanları ve milli parklar bu sınıfa girebilirler.

2.4.2 IUCN'nin sınıflandırması

1948 yılında dünyanın ilk uluslararası doğa koruma organizasyonu olarak kurulan IUCN kendi misyonunu ya da hedefini şöyle tanımlamaktadır: “Doğanın çeşitliliğini ve bütünlüğünü korumak, doğal kaynakların eşit ve ekolojik sürdürülebilir kullanımını sağlamak için, dünya düzeyindeki tüm toplumları etkilemek, cesaretlendirmek ve desteklemektir (Nagel 2003).

Günümüzde, birlikte 140'dan fazla ülkeden, 980'nin üzerinde ülke, ülkesel organizasyon veya gönüllü kuruluşlardan üye bulunmaktadır. IUCN'nin en önemli aktiviteleri;

- Doğa koruma için bilimsel temelleri hazırlamak,
- Uluslararası lobi faaliyetleri, örneğin uluslararası sözleşmelerin taslaklarını hazırlamak veya stratejiler geliştirmek,
- Hükümetler ve gönüllü kuruluşlar için danışmalık yapmak.

IUCN, bu aktivitelerini Birleşmiş Milletlerin FAO, UNESCO gibi diğer organizasyonları ile birlikte yaparken kendisi de çizelge 2.3'de görüldüğü gibi 6 değişik komisyon oluşturulmuştur.

Çizelge 2.3 IUCN komisyonları, çalışma bölgeleri ve alanları (Yücel 2010)

Bölgesel Programlar	Komisyonlar	Genel Çalışma Konuları
* Orta Amerika * Güney Amerika * Batı ve Orta Asya ve * Kuzey Afrika * Batı Afrika * Orta Afrika * Doğu Afrika * Güney Afrika * Asya * Avrupa	* Ekosistem Yönetimi Komisyonu * Eğitim ve İletişim Komisyonu * Çevresel Ekonomi ve Sosyal Politika Komisyonu * Çevre Mevzuatı Komisyonu * Türlerin Yaşamaları Komisyonu * Dünya Koruma Alanları Komisyonu	* Ticaret ve biyoçeşitlilik * İklim Değişikliği * Ekonomi * Ekosistem Yönetimi * Eğitim ve İletişim * Çevre Mevzuatı * Ormanları Koruma * Cins * Deniz ve Kıyı Alanları * İzleme ve Değerlendirme * Politika, Biyoçeşitlilik ve Uluslararası Antlaşmalar * Korunan Alanlar * Sosyal Politika * Türler * Sürdürülebilir Kullanım * Trafik * Sulak Alanlar ve Su

IUCN'nin yapmış olduğu bir sınıflandırmaya göre, koruma alanları üç gruba ve toplam 10 sınıfa ayrılmaktadırlar (Anonymous 1980). Ancak 1992 yılında yapılan "IV. Milli Parklar ve Koruma Alanları Kongresi"nde 10 kategori değiştirilerek yeniden tanımlanmıştır. 6 kategori halinde 1994 yılında yayımlanarak yürürlüğe giren bu kategoriler (Çizelge 2.4)'te belirtilmiştir. Söz konusu kategorilerin açıklamaları ise şu şekildedir;

Çizelge 2.4 Korunan alan yönetim hedefleri ve IUCN korunan alan kategorileri (Davey 1998)

YÖNETİM HEDEFLERİ	KATEGORİ						
	Ia	Ib	II	III	IV	V	VI
Bilim	1	3	2	2	2	2	3
Yaban hayatı	2	1	2	3	3	-	2
Biyolojik çeşitliliğin korunması	1	2	1	1	1	2	1
Çevresel hizmetler	2	1	1	-	1	2	1
Doğal/kültürel değerler	-	-	2	1	3	1	3
Turizm ve rekreasyon	-	2	1	1	3	1	3
Eğitim	-	-	2	2	2	2	3
Sürdürülebilir kullanımı	-	3	3	-	2	2	1
Kültürel nitelik	-	-	-	-	-	1	2

Anahtar: 1 birincil hedef
2 ikincil hedef
3 uygulama potansiyeli olan hedef
- uygulanamayan hedef

Kategori I a, Mutlak doğa koruma alanları: Sadece bilimsel çalışmalar için yönetilen alanlardır. Temel olarak bilimsel çalışmalar için kullanılabilir yapıda bir özelliğe sahip ekosistemler, jeolojik veya fizyolojik özellikler, türler içeren deniz veya kara parçaları.

Kategori I b, Yaban hayatı alanları: Temel olarak yaban hayatının korunması için yönetilen sahalardır. Geniş, doğal yapısı bozulmaya uğramamış, önemli habitat özelliği taşıyan, yaban hayatının korunması için ayrılmış ve yönetilen deniz veya kara parçalarıdır.

Kategori II, Milli park: Ekosistem korunması ve rekreasyon amaçlı kullanım için ayrılmış sahalardır. Bu sahalarda: a) ekosistem veya ekosistemlerin ekolojik bütünlüğünü sağlamak için, b) arazi kullanımlarını düzenlemek, bu doğal alanların yapılaşmaya

açılmasını önlemek için, c) çevresel açıdan bilimsel, eğitsel, ruhsal, rekreasyonel olanaklar sağlamak için, koruma altına alınmış sahalardır.

Kategori III, Doğa anıtları: Özel bir yapıya sahip doğal birimlerin korunması için ayrılmış statülerdir. Kültürel, estetik ya da doğal bir öneme sahip, bu açılardan nadir bir özellik gösteren herhangi bir yapıyı içeren kara veya deniz parçalarıdır.

Kategori IV, Habitat / Tür koruma sahaları: Önemli özelliğe sahip tür veya habitatların korunması için ayrılan ve yönetilen sahalardır.

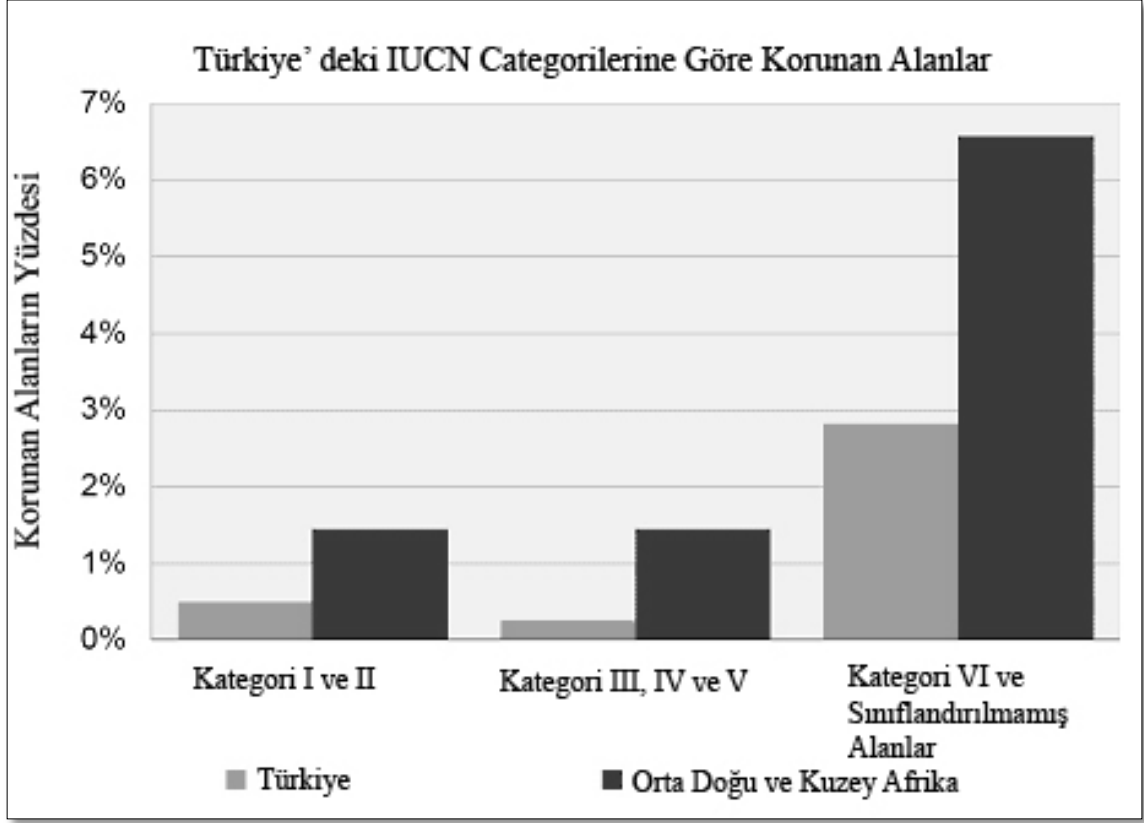
Kategori V; Korunan deniz veya kara peyzajları: Uzun süredir insanlar tarafından kullanılan ve kullanım sonucunda kendine özgü bir ekolojik, estetik veya kültürel yapı oluşturan kara ve deniz parçaları bu statü altında korunur.

Kategori VI; İşletilen kaynaklar için koruma alanları: Önemli bir biyolojik çeşitliliğe sahip doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanımı doğrultusunda yönetilen sahalarda bu statü altında değerlendirilir (Anonymous 1998).

Ekolojiyi temel alan bu sınıflandırma sisteminde verilen fonksiyonlarda ise I. Kategoriden VI. Kategoriye doğru gidildiğinde insan-doğa etkileşiminin arttığı görülmektedir. I. Kategorideki alanlar sınırlı sayıda ziyaretçiye açık, minimum seviyede altyapı hizmetleri ve teknolojinin kullanıldığı alanlardır. II. ve III. kategorilerde ise alanın küçük bir bölümünde yol, turist merkezleri ve kamp alanı gibi turizm altyapı hizmetlerine izin verilmektedir. IV. kategoride, insan-doğa etkileşimi daha da artmakta ve avcılık gibi faaliyetlere izin verilmektedir. V. Kategorideki alanlarda ise, çiftçilik ve konut gibi arazi kullanımının başlamasıyla beraber turizm aktiviteleri de artmaktadır. Son olarak, VI. Kategoride, madencilik, ormancılık ve ticari amaçlı balıkçılık serbest olurken, rekreasyon kullanımları da artış göstermektedir (Eagles vd. 2003).

Doğa koruma, sistemleri ülkelerin doğa koruma politikaları ve kurumsal sistemlerinin farklı olması, doğa alanlarının farklı kriterlere göre tanımlanması ve planlama

sistemlerinin ayrı olmasından dolayı ülkemizde de olduğu gibi farklılıklar göstermektedir (Şekil 2.2).

Şekil 2.2 Türkiye’deki IUCN kategorilerine göre korunan alanlar (Anonim 2005a)

2.5 Türkiye’deki Korunan Alan Sınıflandırma Sistemleri

Koruma alanları ilk kez 22.11.1978 tarihli Bakanlık onayı ile yürürlüğe giren “Ulusal Parklar ve Doğayı Koruma Alanlarının Ayrılmasında Kullanılacak Kriter ve Karar Esasları” na göre, ülkemizde a) Ulusal Parklar ve b) Doğa Koruma Alanları (i-Doğayı Mutlak Koruma Alanları, ii-Doğa Parkları, iii-Doğa Anıtları) adı altında ele alınmıştır (Anonim 1979). 09.08.1983 tarih ve 2873 sayılı “Milli Parklar Kanunu” ve ona bağlı olarak çıkarılan 12.12.1986 tarihli “Milli Parklar Yönetmeliği” Milli Parklar ve diğer koruma statüleri ile ilgili tanımları, bir alanın koruma alanı olarak ilanına ilişkin kriterler ile planlama ve koruma esaslarını belirlemiştir. Bunu izleyen yıllarda, 2872 sayılı “Çevre Yasası’nın 9. maddesi uyarınca “Özel Çevre Koruma Bölgeleri” tespit edilerek 13.11.1989 tarih ve 383 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve daha sonraki

yıllarda değişik tarihlerde çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararları ile korunmaktadır (Demirel 2005).

Ülkemizdeki önemli doğal alanlar birçok farklı koruma statüsüyle korunmaktadır. Hatta bazen tek bir alana birkaç koruma statüsü verilmektedir (Çizelge 2.5). Bu koruma statülerinin bir kısmı ulusal mevzuatımıza göre ilan edilirken, bir kısmı da uluslararası sözleşmelere dayanarak oluşturulmuştur.

Çizelge 2.5 Türkiye’de yürürlükte olan yerinde koruma programları (Orijinal)

Koruma Alanları	Tesis yılı	Sorumlu Kuruluş	Sayısı	Toplam (ha)
Milli Park	1958	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	40	848.446
Tabiat Parkı	1983	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	182	81.189
Tabiat Koruma Alanı	1987	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	31	64.244
Tabiat Anıtı	1988	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	106	5.549
Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	1966	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	79	1.187.386
Sulak Alan (Ramsar Alanları)	1994	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	135	2.340.909
Özel Çevre Koruma Bölgesi	1988	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	15	1.335.454
Doğal Sit Alanları	1973	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	1273	1.310.685

2.5.1 Milli parklar, tabiatı koruma alanları, tabiat parkları, tabiat anıtları

Türkiye’de milli park kavramının ilk tartışmaya açılması 1940’lı yılların sonuna rastlamaktadır. Ülkemizde ilk kez Prof. Selahattin İnal 1948 yılında yayınladığı “Doğa

Koruma Karşısında Biz ve Ormancılığımız” adlı eserinde “Milli Park” deyimini kullanmıştır. Milli park kavramı 31 Ağustos 1956 tarihinde yürürlüğe giren 6831 Sayılı Orman Yasasının 4. ve 25. maddesi ile uygulama alanına girmiştir. Söz konusu Kanun’un 4. maddesinde ormanlar “vasıf ve karakter” bakımından “Muhafaza Ormanları, Milli Parklar, İstihsal Ormanları” olarak ayrılmıştır. Buradan “Milli Park” bir orman türü gibi gösterilerek orman dışındaki diğer ekosistemlerin milli park olarak ayrılamayacağı gibi milli park deyiminin tanımına uymayan bir anlam çıkmaktadır (Yücel ve Babuş 2005).

Bu maddeye göre 1958 yılında ilan edilen Yozgat Çamlığı Milli Parkı ilk ulusal parkımız olmuştur. Bu yasa ile 17 milli park ilan edilmiştir.

Orman Yasası’nın 25. maddesinde Milli Park sisteminin amaçları anlatılmaktadır:

- ✓ Parkı bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanmak,
- ✓ Doğayı korumak,
- ✓ Gelecek nesiller için ülkenin estetik değerlerini korumak,
- ✓ İnsanların çeşitli sportif ve rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılamak,
- ✓ Turizm kaynaklarını geliştirmek.

Ancak değerli kaynakların korunması için Orman Yasasının getirdiği yasal çerçevenin tek başına yeterli olamayacağı fark edilmiş ve orman alanları dışındaki yerlerde de koruma alanları oluşturabilmek amacıyla 9.8.1983 tarihinde 2873 sayılı Milli Park Kanunu yürürlüğe girmiştir (Anonim 2000).

2873 sayılı Milli Parklar Kanunu’nun 2. maddesinde tanımlanan ve bu Kanunun 3. maddesi uyarınca belirlenen “Milli Parklar”, “Tabiat Parkları”, “Tabiat Anıtı” ve “Tabiatı Koruma Alanları” hassas yöreler olarak belirlenmektedir (Özbay 2008).

Bu kanunun amacı “Milli Park”, “Tabiat Parkı”, “ Tabiatı Koruma Alanı” ve “Tabiat Anıtı” olarak belirlemiştir. Bu yasanın amacı ilk maddesinde belirtildiği gibi; Yürürlükteki Milli Parklar Kanunu’na göre yurdumuzdaki milli ve milletlerarası düzeyde değerlere sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının

seçilip belirlenmesine, özellik ve karakterleri bozulmadan korunmasına, geliştirilmesine ve yönetilmesine ilişkin esasları düzenlemektir (Anonim 1983).

Milli Park; Bilimsel ve estetik bakımından, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarını,

Tabiatı Koruma Alanı; Bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amacıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçalarını,

Tabiat Parkı; Bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarını ifade eder (Yücel 2010).

Tabiat Parkı olarak ayrılacak yerlerde;

1. Ulusal veya bölge düzeyinde üstün doğal fizyocoğrafik yapıya, bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliklerine ve manzara güzellikleri ile rekreasyon potansiyeline sahip olmalıdır.
2. Kaynak ve manzara bütünlüğü sağlayacak yeterli büyüklükte olmalıdır.
3. Bilhassa açık hava rekreasyonu yönünden farklı ve zengin bir potansiyele sahip olmalıdır.
4. Mahalli örf ve adetlerin, geleneksel arazi kullanma düzeninin ve kültürel manzaraların ilgi çeken örneklerini içermelidir.
5. Devlet mülkiyetinde olmalıdır.

Tabiat Anıtı; Tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değere sahip ve milli park esasları dâhilinde korunan tabiat parçalarını, ifade eder (Yücel 2010).

1958 yılında ilk milli park ilanından sonra bugüne kadar geçen süre içerisinde 40 adet Milli Park, 182 adet Tabiat Parkı, 31 adet Tabiat Koruma alanı ve 106 adet Tabiat Anıtı koruma altına alınmıştır (Anonim 2014a)

Milli Parklar Kanunu'nun 14. Maddesiyle bu kanun kapsamına giren yerlerde aşağıdaki faaliyetler yasaklanmıştır:

- ✓ Doğal ekolojik denge ve doğal ekosistem bozulamaz.
- ✓ Yaban hayatı tahrip edilemez.
- ✓ Bu sahaların özelliklerinin kaybolmasına veya değiştirilmesine sebep olan veya olabilecek her türlü müdahaleler ile toprak, su ve hava kirlenmesi ve benzeri çevre sorunları yaratacak iş ve işlemler yapılamaz.
- ✓ Doğal dengeyi bozacak her türlü orman ürünleri üretimi, avlanma ve otlatma yapılamaz.
- ✓ Onaylanmış planlarda belirtilen yapı ile tesisler ve Genelkurmay Başkanlığınca gereksinim duyulacak savunma sistemi için gerekli tesisler dışında, kamu yararı açısından vazgeçilmez ve kesin bir zorunluluk bulunmadıkça her ne şekilde olursa olsun hiçbir yapı ve tesis kurulamaz ve işletilemez veya bu alanlarda var olan yerleşim alanları dışında iskân yapılamaz.

İlan çalışmaları; 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nun 3. maddesine göre, Orman ve Su İşleri Bakanlığınca millî park karakterine sahip olduğu tespit edilen alanlar, Millî Savunma Bakanlığının olumlu görüşü, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı ile diğer ilgili bakanlıkların görüşü de alınarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile millî park olarak belirlenir. Orman ve orman rejimine tabi yerlerde tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanları Orman ve Su İşleri Bakanının onayı ile belirlenir.

Orman ve orman rejimi dışında kalan yerlerde tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanı belirlenmesine veya Orman ve Su İşleri Bakanlığınca belirlenmiş olanların işlemlerinin tamamlanması için gerekli yerlerin orman rejimine alınmasına, ilgili

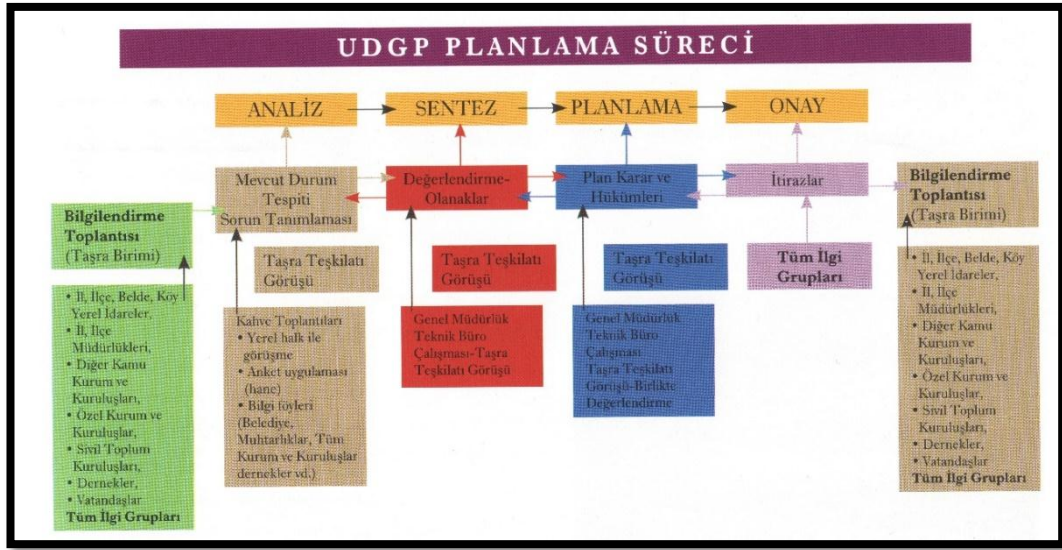
bakanlıkların görüşü alınarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca karar verilir ve bu alanlar Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na tescil edilir.

Milli Park alanları dâhilindeki koruma, kullanma ve yönetim esasları, hazırlanan bir Master Plan ile belirlenmekte ve uygulanmaktadır. Bu planlar ilgili bakanlıkların olumlu görüşleri ve gerektiğinde fiili katkıları istenerek Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce hazırlanmakta ve uygulamaya konmaktadır. Milli Park planları, esas olarak koruma ağırlıklı plan karakterindedir. Bu karaktere uygun olarak sosyal ve ekonomik faaliyetlere dâhil hükümleri de kapsamaktadır. Milli Park Planlamaları iki aşamadan oluşmakta, bunlar: 1/5000 ve daha küçük ölçekli kararlar getiren "Uzun Devreli Gelişme Planları" (UDGP) ile 1/5000 ve daha büyük ölçeklerde kararlar getiren "Yerel Gelişme Planları"dır (Ongan 1997).

Uzun Devreli Gelişim Planının temel amacı; alana milli park veya benzeri koruma alanı özelliğini kazandıran doğal, kültürel ve tarihi kaynak değerlerinin korunmasıdır. UDGP, yasada yer alan en önemli amaçtır. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan planların hedefi;

- ✓ Kaynak değerlerinin devamını sağlamak,
- ✓ Koruma-kullanma dengesini sağlayacak arazi kullanım kararlarının geliştirilmesi,
- ✓ Koruma alanının kaynak değerlerini olumsuz etkilemeyecek sosyo-ekonomik faaliyetlerin belirlenmesidir.

UDGP'nin planlanma sürecine bakacak olursak, Analitik Hiyerarşi Süreci Tekniği kullanılan UDGP genel olarak analiz, sentez ve planlama olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Planlama aşamaları ile birlikte, merkez idarenin, yerel teşkilatın ve diğer ilgi gruplarının süreç içerisindeki rolü genel hatları ile şekil 2.3'de ifade edilmiştir.

Şekil 2.3 UDGP planlama süreci (Anonim 2008)

2.5.2 Yaban hayatı koruma ve yaban hayatı geliştirme sahaları

Yaban hayatı koruma ve yaban hayatı geliştirme sahaları ile ilgili yönetmeliğin 2. maddesinde yaban hayatı koruma sahaları, yaban hayatı değerlerine sahip, korunması gerekli yaşam ortamlarının bitki ve hayvan türleri ile birlikte mutlak olarak korunduğu ve devamlılığının sağlandığı sahalardır. yaban hayatı geliştirme sahaları ise av ve yaban hayvanlarının ve yaban hayatının korunduğu, geliştirildiği, av hayvanlarının yerleştirildiği, yaşama ortamını iyileştirici tedbirlerin alındığı ve gerektiğinde özel avlanma plânı çerçevesinde avlanmanın yapılabildiği sahalardan tanımlanmaktadır. Türkiye'nin tüm bölgelerine dağılmış 79 yaban hayatı geliştirme sahası bulunmaktadır (Anonim 2013).

2.5.3 Özel çevre koruma bölgeleri

Tarihi, doğal, kültürel vb. değerler açısından bütünlük gösteren ve gerek ülke gerekse dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan alanlardır (Anonim 2008a).

Akdeniz Eylem Planı (AEP) 1988'de yürürlüğe konduğunda, planın genel hedeflerine ulaşılması amacıyla "Çevre Koruma Konseyi" oluşturulmuş ve "Özel Çevre Koruma Alanı" kavramı yasal statü kazanmıştır. Çevre Kanununun 9. Maddesi uyarınca

belirlenen Özel Çevre Koruma Alanlarının çevresel değerlerinin korunması, mevcut çevresel sorunları ile ilişkilendirilmesi ve sahip oldukları biyolojik ve ekolojik kaynakların yanı sıra tarihi, kültürel değerlerinin de korunması ve geliştirilmesi amacıyla 1989 yılında 383 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) yayınlanmış ve yürürlüğe konmuştur. Bugüne kadar ülkemizde tescil edilmiş 15 “Özel Çevre Koruma Alanı” bulunmaktadır. Bu alanlar, basta deniz kaplumbağalarının yumurtlama alanları ve Akdeniz foklarının yerleşim bölgeleri olmalarından dolayı biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı açısından büyük önem taşımaktadır.

Özel Çevre Koruma Bölgesi için Aranılan Esas ve Sartlar (Özbay 2008):

- ✓ Tarihi, arkeolojik ve kültür zenginliği bulunan,
- ✓ Kara ve su ekosistemi bir bütünlük ve devamlılık gösteren,
- ✓ Kendine has biyolojik, ekolojik ve jeomorfolojik özellikleri olan,
- ✓ Bitki, hayvan, kuş ve balık gibi canlılar bakımından tabii biyolojik zenginliğe sahip olan,
- ✓ Yangın gibi, maden kaynakları işletilmesi gibi değişik baskılarla ekosistemi fazla değişikliğe uğramamış veya biyolojik zenginlikleri kaybolmamış bulunan,
- ✓ Tarım, madencilik ve sanayi gibi dış tesirlerin baskısından uzak kalmış ve uzun vadede bu tesirlerin etkili olamayacağı, korunması kolay olan,
- ✓ Gelişmiş yerleşim bölgeleri dışında kalan ve uzun vadede oturma uygun olmayan,
- ✓ İhtiva ettiği biyolojik ve ekolojik özelliklerin bozulmadan kalmasını ve devamlılığını sağlayacak, çevresindeki diğer tarım ve endüstriyel faaliyetlerin kirlenici tesirlerinden fazla etkilenmeyecek büyüklükte (ideal saha büyüklüğü en az 3000 ha.’dır. Fakat yörenin özelliğine göre 1000 ha ve hatta ada gibi özel durumlarda daha küçük alanlar düşünülebilir).
- ✓ Nesli tehlikedeki bitki ve hayvanların korunmasında önem taşıyan,
- ✓ Turizm, rekreasyon, avcılık bakımından korunması ve geliştirilmesi uygun olan

alanlar Özel Çevre Koruma Alanları kapsamına alınmaktadır.

2.5.4 Doğal sit alanları

Kültür Bakanlığınca kültürel varlıklarımızın yanı sıra doğal varlıklarımızın da yerinde korunması amacıyla ilk olarak 1973'de çıkarılan "Eski Eserler Kanunu'nda yer alan "tabii (doğal) sit" kavramıyla çalışmalar başlatılmış olup, 1983'de çıkarılan "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" ile de "sit" tanımının yanı sıra "tabiat varlığı" tanımı da getirilmiş, tabiat varlığı tanımına mağaralar, kaya sığınakları, özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları da dahil edilmiştir.

Doğal sit alanlarına, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 659 sayılı ve 5.11.1999 kararı ile açıklık getirilmiştir. Bu tanıma göre Doğal Sit: "Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup, ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gereken alanlar" olarak belirlenmiştir (Gülersoy 2003).

Şu anda yürürlükte olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma yasaları, denetim ve yönlendirmeyi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile, ülke çapında on yedi merkezi olan Koruma Kurullarına bırakmaktadır. Yüksek kurulun görevi, korunmada uygulanacak ilkeleri belirlemek ve ortaya çıkacak sorunlarda Kültür Bakanlığına görüş bildiren bir danışman kuruluş olmaktır. Türkiye'de koruma konusunda en üst organ olan bu kurulun 8 üyesi bürokrat, 6 üyesi akademisyendir. Yüksek kurul ilke koyma yetkisine dayanarak "Doğal Sit Alanları" nı üçe ayırmıştır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 651 sayılı ve 5.11.1999 tarihli ilke kararına göre;

1. Derece Doğal Sit Alanları, bilimsel muhafaza açısından evrensel değeri olan, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olması ve ender bulunması nedeniyle kamu yararı açısından mutlaka korunması gerekli olan, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak alanlardır.

2. Derece Doğal Sit Alanları, doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yanında, kamu yararı göz önüne alınarak kullanıma açılacak alanlardır. Bu alanlarda, turizm yatırım ve turizm işletme belgeli turistik hizmete yönelik yapılar dışında herhangi bir yapılaşmaya gidilemez. Buralardaki yoğunluk Koruma Kurulları tarafından belirlenir.

3. *Derece Doğal Sit Alanları*, Doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yolunda, yörenin potansiyeli ve kullanım özelliği de göz önünde tutularak konut kullanımına açılacak alanlar olarak belirlenmiştir.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1 Materyal

Araştırmanın temel materyallerini, çalışmayla ilgili kavramsal temellerin oluşturulmasında, çalışmanın yönteminin belirlenmesinde ve tez çalışmasının içeriğinin geliştirilmesinde korunan doğal alanlar, kent planlama, peyzaj planlama kavramları, peyzaj özelliklerinin sınıflandırılması ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği için geliştirilen ekolojik planlama yöntemleri ile ilgili tezler, yayınlar ve araştırma projeleri ile konunun uzmanlarıyla ve akademisyenlerle yapılan görüşmeler oluşturmuştur.

Çalışmanın ikincil materyalini ise yöntemin uygulandığı araştırma alanına ait doğal ve kültürel peyzaj özelliklerine ilişkin veriler, literatür taramaları, alanda yapılan gezi ve gözlemler, yöredeki uzman ve yöneticilerle yapılan görüşmeler, araştırma alanına ilişkin gerçekleştirilmiş çalışmalar ve mevcut harita ve planlar oluşturmuştur. Çalışmada kullanılan haritalar, planlar ve bu kaynaklardan elde edilen veriler aşağıda belirtilmiştir.

- ✓ Araştırma alanına ilişkin nüfus verileri, T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin genel nüfus sayımı sonuçlarından ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)'nden yararlanılarak elde edilmiştir.
- ✓ Araştırma sahasına ait üretilen haritalar araştırma alanını kapsayan ve MTA tarafından üretilmiş olan 1/25.000 ölçekli jeoloji, HGK tarafından çizilmiş olan 1/25.000 ölçekli topografya haritaları altlık olarak kullanılmıştır. Bu ham haritalardan çalışma alanının 1/25.000 ölçekli sayısal jeoloji, sayısal yükselti, bakı, eğim haritaları üretilmiştir.
- ✓ Araştırma sahasının toprak özellikleri (arazi kullanım kabiliyeti, büyük toprak grupları, toprak derinliği, erozyon durumu) Toprak Muhafaza ve Havza Islahı Dairesi (Orman ve Su İşleri Bakanlığı) tarafından üretilmiş olan sayısal haritalar kullanılarak ortaya konulmuştur.

- ✓ Araştırma alanının ekonomik ve sosyal göstergeleri ile tarihi ve arkeolojik yapısına ilişkin bilgiler araştırma alanıyla ilgili daha önce yapılan çalışmaların incelenmesi sonucunda belirlenmiştir.
- ✓ Çalışmanın sonuç bölümünün önemli materyalini, kentin alan kullanım planlarının ortaya konulmasında ve değerlendirilmesinde kullanılan, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kent Planlama Şube Müdürlüğü'nden temin edilen Gaziantep şehri 2012 yılı nazım imar planı oluşturmaktadır. Analog ortamda ve farklı ölçeklerde olan bu planlar 1/25.000 ölçeğe göre sayısallaştırılmıştır.
- ✓ Araştırmada planlama çalışmaları ile ilgili mekânsal ve mekânsal olmayan verilerin girişi, saklanması, yönetim, analiz ve gösterimini sağlamak amacıyla CBS yazılımı olan ArcGIS 10.2 programı kullanılmıştır.

Araştırma ölçeği olarak çevre düzeni planlarının ölçeği olan 1/25000 ölçeği seçilmiştir. Çalışma alanının sınırını belirlemek amacıyla Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kent Planlama Şube Müdürlüğü'nden Gaziantep kentinin nazım imar planı temin edilmiştir. Kentin arazi kullanımlarının belirtildiği son plan 2012 yılı nazım imar planı olduğundan, sözü edilen bu plan baz alınarak çalışma alanı sınırları belirlenmiştir.

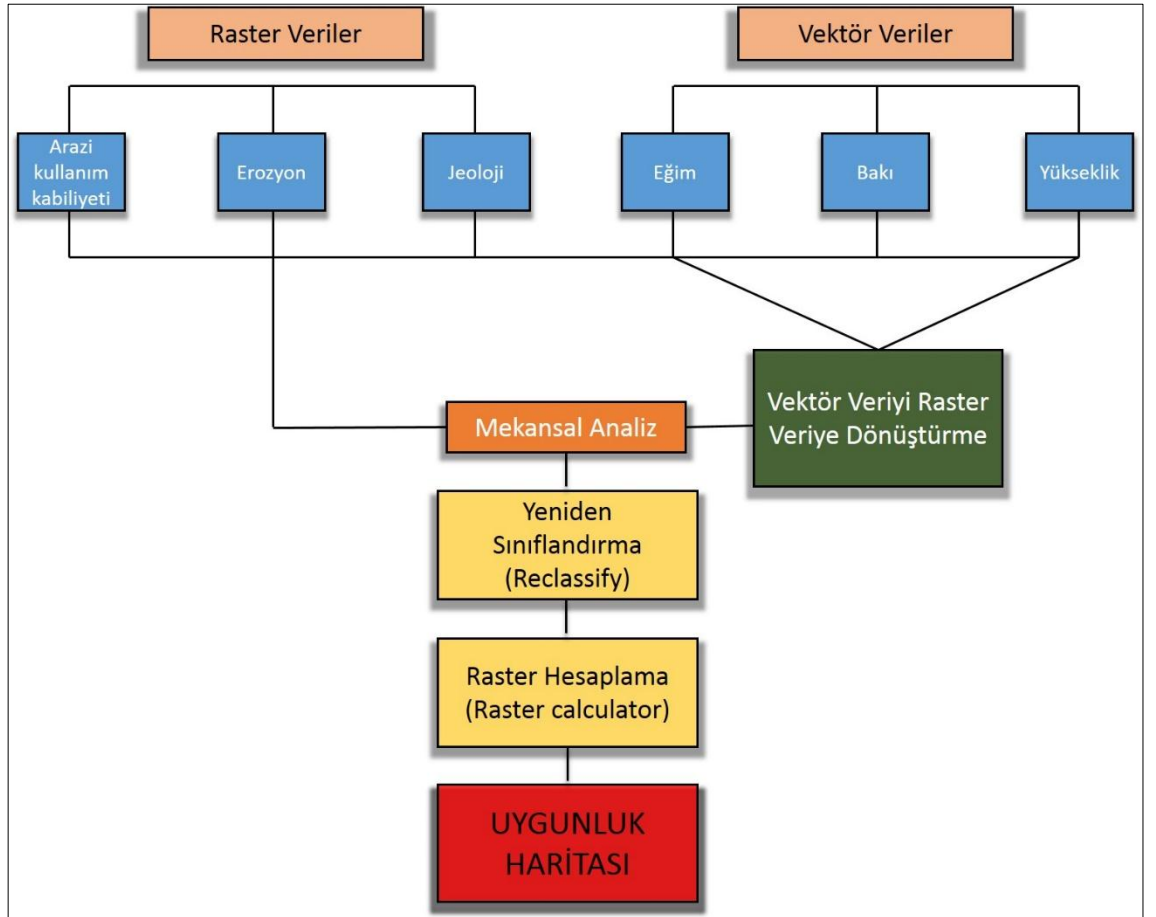
3.2 Yöntem

Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin mevcut alanının Gaziantep mücavir alan sınırı içerisinde ağaçlandırılacak alanlar ile yerleşim alanları için uygunluğunun araştırılacağı bu çalışmada ekolojik planlamaya dayalı peyzaj uygunluk yöntemlerine ve bu yöntemlere dayalı yapılmış çalışmalara ilişkin yerli ve yabancı literatür incelenmiştir. İki aşamada yürütülen çalışmanın her bir aşaması detaylı olarak aşağıda açıklanmıştır.

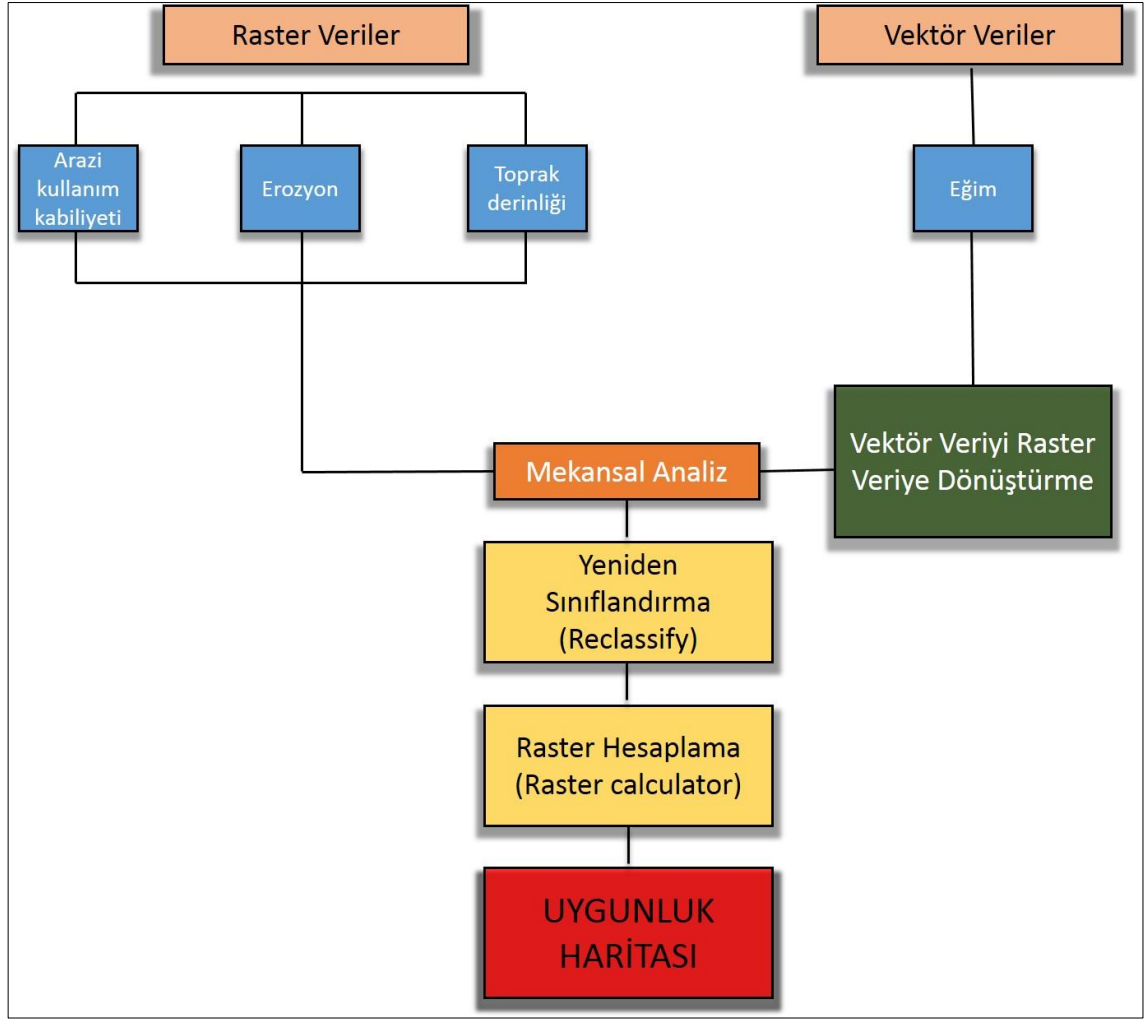
3.2.1 Uygunluk analizinin yapılması

Çalışma alanını etkileyen ve yöntemi oluşturan doğal ve kültürel peyzaj özelliklerini yansıtan haritalar üretildikten sonra Ian McHarg'ın "Design with Nature" isimli çalışmasında yer alan ve CBS'nin temel mantığını oluşturan çakıştırma tekniği kullanılmıştır.

Bu yöntemler doğrultusunda arazi kullanımları olarak belirlenen yerleşim ve ağaçlandırılacak alanları için uygunluk haritaları hazırlanmıştır. Bu yaklaşımı ayrıntılı olarak açıklamak yerinde olacaktır (Şekil 3.1- 3.2).

Şekil 3.1 Yerleşim sektörü için CBS ortamındaki yöntemin akış şeması

Şekil 3.2 Ağaçlandırılacak alanlar için CBS ortamındaki yöntemin akış şeması

Öncelikli olarak her bir sektöre ait arazi kullanımı için belirleyici olabilecek doğal ve kültürel faktörler ile bu faktörlerin alt birimleri belirlenmiştir. Daha sonra belirlenen faktörler söz konusu kullanımın uygunluğunu belirlemedeki etkinliklerine göre 1 ile 10 arasında değişen sayısal değerler verilerek ağırlıklandırılmıştır. Örneğin Yerleşim sektörü için en önemli faktör “Arazi Kullanım Kabiliyet Sınıfları” olduğu için bu faktöre, faktör ağırlığı olarak 10 değeri verilmiştir.

Ağaçlandırılacak alanlar için uygun alanların belirlenmesini etkileyen arazi kullanım kabiliyet faktörüne 10, erozyon faktörüne 6, eğim faktörü 6, toprak derinliği faktörüne ise 8 değerleri verilmiştir. Söz konusu arazi kullanımı için belirleyici olabilecek ana faktörler ve bu faktörlerin ağırlıkları belirlendikten sonra her bir ana faktöre söz konusu

arazi kullanım potansiyelini belirlemedeki etkinliklerine göre 1 ile 10 arasında değişen değerler verilmiştir.

Her bir arazi kullanımı için uygunluk haritaları hazırlanırken söz konusu kullanım için belirleyici olabilecek doğal ve kültürel faktörler, bunların faktör ağırlıkları bu konuda daha önce yapılan çalışmalara [(Golany (1976), Steiner (1991), Ortaçşme (1996), Mansuroğlu (1997), Yıldırım vd. (2002), Çelikyay (2005), Yılmaz (2005), Ekinci ve ark. (2006) Akten (2008) ve Demiroğlu (2010)] ve çalışma alanını tanıyan uzman ve akademisyen görüşlerine başvurularak belirlenmiştir. Alt birimlere verilen CBS Sınıf değerlerinin bazıları ise Gaziantep şehrin de yapılan gözlem ve incelemeler sonucunda verilmiştir.

Bütün bu değerler saptandıktan sonra ArcGIS 10.2 programı kullanılarak 1/25000 ölçekli bütün haritalarda gerekli dönüşümler yapılmıştır. ArcGIS 10.2 programı yardımıyla öncelikle tematik haritalar (Alanın doğal ve kültürel peyzaj özelliklerini yansıtan haritalar) oluşturulmuş, daha sonra söz konusu arazi kullanımı için belirlenen faktörler, bu faktörlerin alt birimleri faktör ağırlıklarına göre yeniden sınıflandırılmıştır (Çizelge 3.1- 3.2).

3.2.2 Değerlendirme

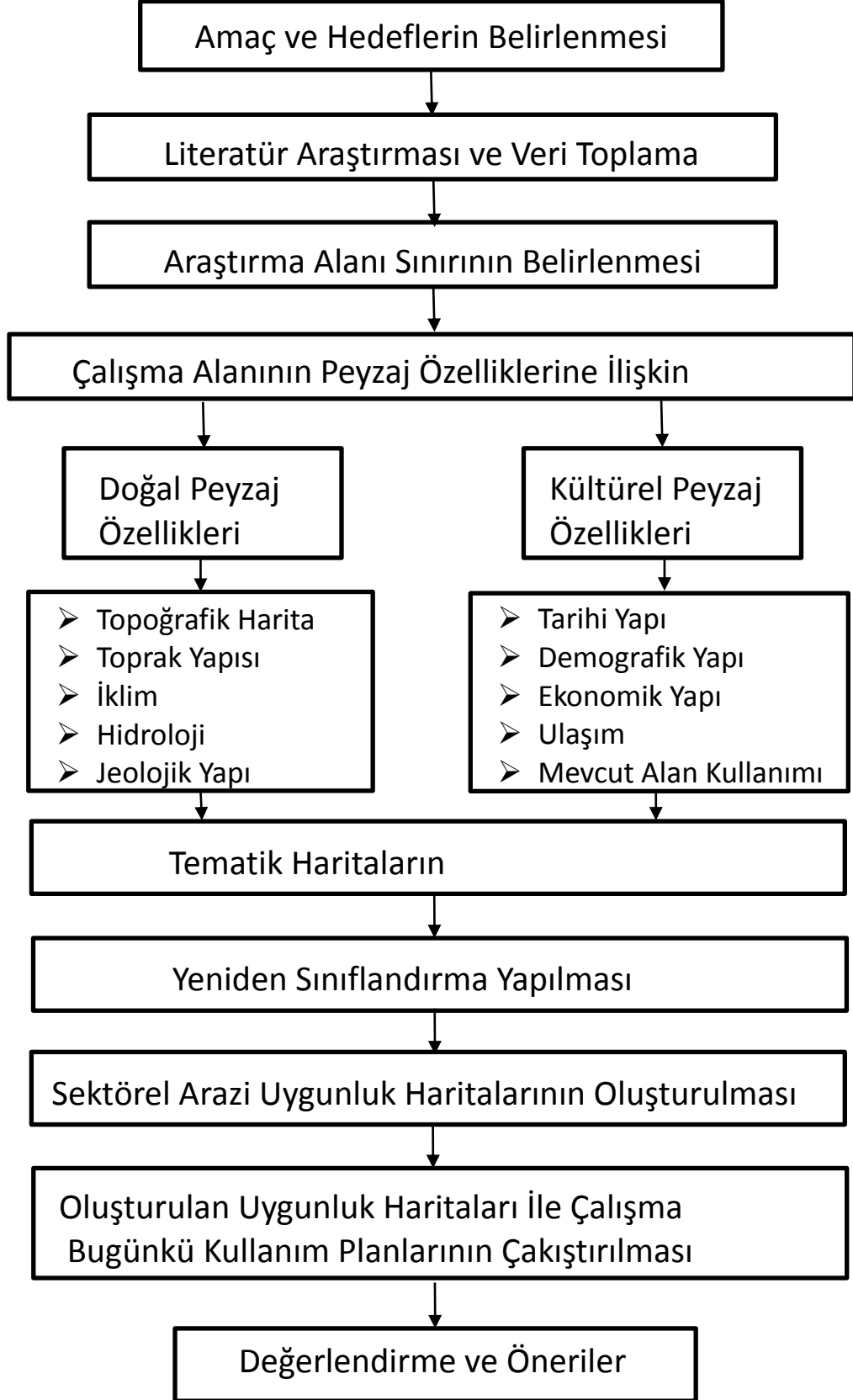
Çalışmaya özgü yöntem çerçevesinde her bir arazi kullanım biçimi (Yerleşim ve ağaçlandırılacak alanları) için uygunluk haritaları oluşturulmuştur. Daha sonra arazi kullanım öncelik durumları göz önüne alınarak karşılaştırma yapılmıştır. Gaziantep şehrinin en uygun yerleşim ve ağaçlandırılacak alanların kullanım haritası elde edilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise, yerleşim ve ağaçlandırılacak alanlar için en uygun arazi kullanım haritası ile araştırma alanına ait sayısallaştırılan Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin üst ölçekli planları karşılaştırılarak, üretilen uygunluk haritası ile Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin planlamasına uygun olan ve uygun olmayan noktaları saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın akış planı Şekil 3.3'de detaylı olarak belirtilmiştir.

Çizelge 3.1 Yerleşim sektörü için etkili faktörlerin sınıfları ve CBS değerleri

Alan Kullanımı	Seçilen Faktörler	Alt Faktör Sınıfları	Sınıf Değeri	Ağırlık Değeri
Y E R L E Ş İ M	Arazi Kullanım Kabiliyet Sınıfı	VII. Sınıf	10	10
		VI. Sınıf	8	
		IV. Sınıf	6	
		III. Sınıf	4	
		II. Sınıf	2	
		I. Sınıf	1	
	Eğim	% 0-5	2	8
		% 5-10	4	
		% 10-15	6	
		% 15-20	10	
		% 20+	8	
	Erozyon	Yok yada az	2	8
		Orta şiddetli	4	
		Şiddetli	8	
		Çok şiddetli	10	
	Jeoloji	Kireçtaşı	10	6
		Bazalt	8	
		Alüvyon bölgeler	3	
	Bakı	Düz	10	6
		Kuzey	2	
Kuzeydoğu		4		
Kuzeybatı		4		
G,GD,GB		10		
Doğu		8		
Batı		6		
Yükselti	700-800	2	4	
	801-900	4		
	901-1000	10		
	1000+	6		

Çizelge 3.2 Orman sektörü için etkili faktörlerin sınıfları ve CBS değerleri

Alan Kullanımı	Seçilen Faktörler	Alt Faktör Sınıfları	Sınıf Değeri	Ağırlık Değeri
A Ğ A Ç L A N D I R I L A C A K A L A N L A R	Arazi Kullanım Kabiliyet Sınıfı	VII. Sınıf	10	10
		VI. Sınıf	8	
		IV. Sınıf	6	
		III. Sınıf	4	
		II. Sınıf	2	
		I. Sınıf	1	
	Erozyon	Yok yada az	3	6
		Orta Şiddetli	5	
		Şiddetli	7	
		Çok şiddetli	8	
	Eğim	% 0-5	2	6
		% 5-10	4	
		% 10-15	6	
		% 15-20	8	
		% 20+	10	
	Toprak Derinliği	Çok derin	10	8
		Derin	8	
		Orta	6	
		Sığ	4	
		Çok sığ	2	

Şekil 3.3 Araştırmanın akış planı

4.ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 Araştırma Alanının Konumu

Bir bölgenin coğrafi konumu, bu yöredeki iklim özelliklerinin ve tiplerinin oluşumunu, doğal bitki örtüsü ve morfolojik yapının belirlenmesini, tarımda-sanayide çeşitli uğraşı kollarını, yapı sistem ve elemanlarını, insanların yaşantısı hatta kültürlerini büyük ölçüde etkilemektedir. Bu nedenlerle, coğrafi konum, ülkelerdeki toplum yaşantısı ile ülke ve bölge planlaması açısından büyük önem taşımaktadır. Coğrafi konum, iklimi etkilemekte, iklim ise toprak, topoğrafik yapı ve doğal bitki örtüsünün oluşumunda, ülke ve bölgeler için uygun tarım biçimi ve kültürlerinin belirlenmesinde, peyzaj planlama ve ülkesel planlama çalışmalarında büyük ölçüde etkilidir (Sönmez 2012).

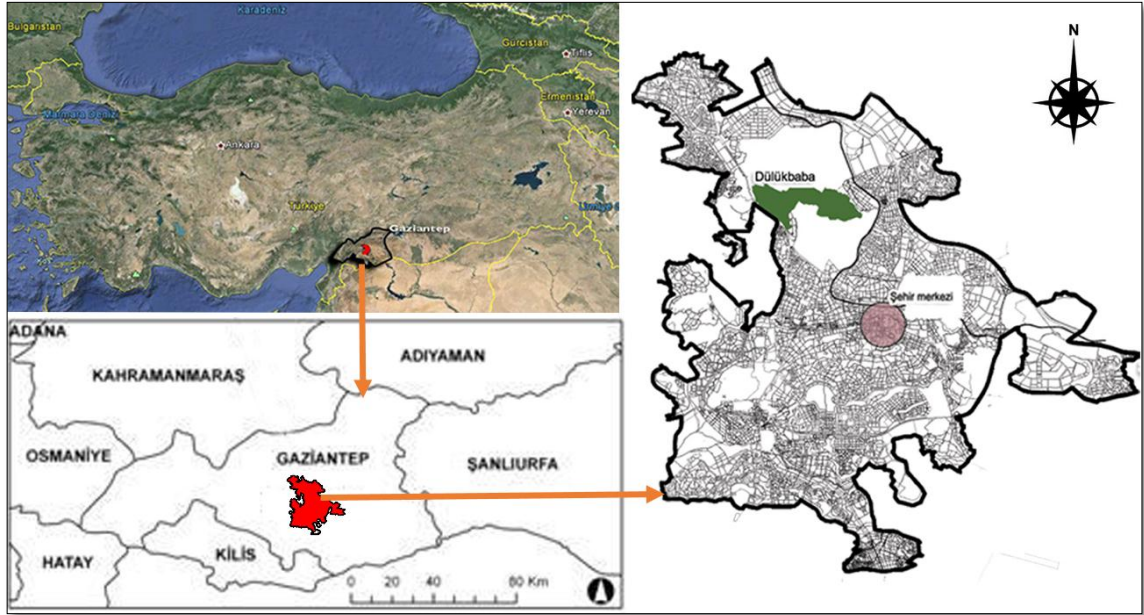
Araştırma alanını oluşturan Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresi; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, Gaziantep ili, Şehitkâmil ilçesinin Dülük mevki sınırları içinde yer almaktadır. Şekil 4.1'de araştırma alanının Türkiye'deki konumu gösterilmiştir.

Gaziantep şehri, Alleben deresi ve kolları tarafından yarılmış olan ve Gaziantep platosu olarak tanımlanan düzlük alanın nispeten alçak kesimlerine kurulmuştur. Şehrin çevresindeki başlıca yüksek alanlar kuzeyde Dülükbaba tepesi, güneyde Karataş tepesi ve batıda Sakaltutan dağıdır. Ortalama 850 m yükseklikte yer alan şehir gelişimini hemen bütün yönlere doğru sürdürmektedir (Sönmez 2012).

Gaziantep ilinin 6216 km² yüzölçümüne sahip toprakları Türkiye topraklarının % 1'ini kaplamaktadır. Doğuda Şanlıurfa ili ve Fırat Nehri ile batıda Adana ili ve Güneydoğu Toros Dağları ile kuzeyde Kahramanmaraş ve Adıyaman illeri ile güneyde ise Kilis ili ve Suriye sınırı ile çevrilidir. Gaziantep ili TEM otoyolu üzerinde bulunması, uluslararası hava alanına sahip olması ve sanayinin ileri bir seviyede olması ile ayrı bir özellik kazanmaktadır. 1950'lerde yapılan ağaçlandırma çalışmaları sonucu ortaya çıkan Dülükbaba Tabiat Parkı, Gaziantep ilinin kuzeydoğusunda yer almakta, il merkezine 8 km mesafede bulunmaktadır. Dülükbaba Tabiat Parkı, A Tipi Mesire Yeri iken

11.07.2011 de Tabiat Parkı olarak tescil edilmiş ve Dülükbaba Tabiat Parkı adını almıştır (Anonim 2012).

Gaziantep ili sınırları içerisinde kalan 306 ha. büyüklüğündeki Dülükbaba Tabiat Parkı, sahip olduğu biyolojik çeşitliliğin, jeomorfolojik, jeolojik, doğal ve kültürel peyzaj kaynak değerlerinin uzun dönemde korunması, geliştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması; bölgede doğa bilincinin yükseltilmesi, ziyaretçilerin zorunlu ve temel ihtiyaçlarının karşılanması suretiyle koruma-kullanma dengesi içinde sürdürülebilirliğin sağlanması için tabiat parkı ilan edilmiştir (Anonim 2012).

Şekil 4.1 Araştırma alanının Türkiye'deki konumu

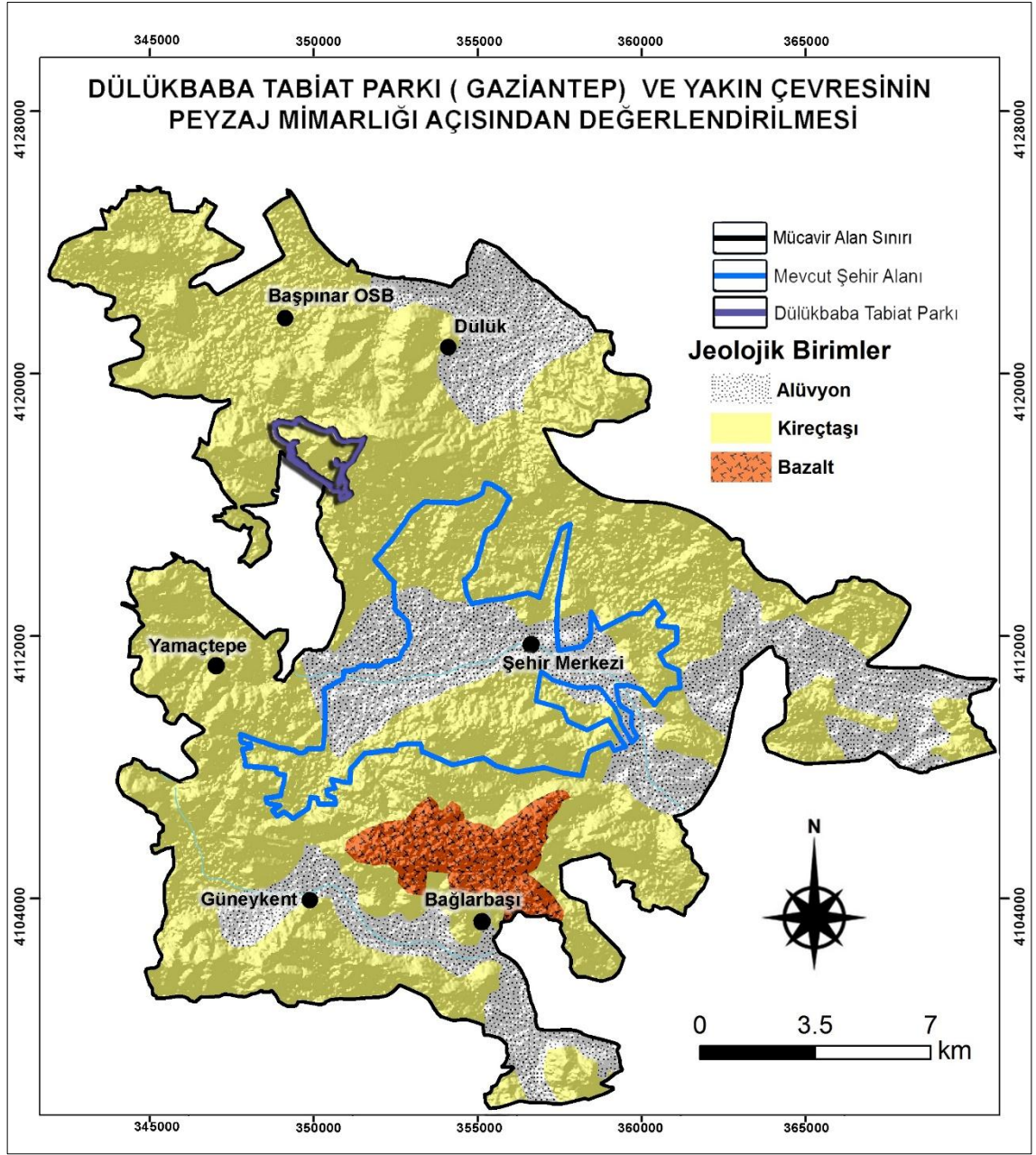
4.2 Araştırma Alanının Doğal Peyzaj Özellikleri

4.2.1 Jeolojik Yapısı

Gaziantep şehri, Dış Torosların güneyindeki Arap Platformuna ait araziler üzerinde bulunan ve genellikle Tersiyer yaşlı tortul kayalardan meydana gelmiştir. Gaziantep-Adıyaman Ön Çukuru Sedimentasyon Havzası olarak tanımlanan Gaziantep Platosu üzerinde bulunmaktadır (Sönmez 2012). Bitlis-zagros bindirme kuşağının kayma

yönünde kalan çalışma sahasında birçok otokton karakterli jeolojik birim yanında allokton karakterli olanlara da rastlanmaktadır. Genellikle serpantin, kumtaşı, silisli şeyl, killi kireçtaşı, radyolaritler ile volkanitler gibi kayaçların bir arada yoğun bulunduğu Üst Jura-Alt Kretase yaşlı oluşumlar ile bunları tektonik olarak örten Üst Kretase yaşlı ofiyolit yapı Gaziantep çevresindeki başlıca allokton karakterli formasyonlardır (Usta ve Beyazççek 2006). Yöredeki otokton karakterli birimler Alt Eosen yaşlı çakıllı marn kireçtaşlarından oluşumlarla başlamakta, bunların üzerine Alt ve Orta Eosen yaşlı killi çakıllı marn ve çakıllı kireçtaşları ve dolomitik-çörtlü kireçtaşı gelmektedir. Üst Eosen Oligosen yaşlı, kireçtaşı ile tebeşirli kireçtaşından oluşan formasyonların üzerine Oligosen-Alt Miyosen yaşlı resifal kireçtaşları, Orta-Üst Miyosen yaşlı bazalt ve pliyosen yaşlı akarsu ve göl çökelleri sıralanmaktadır (Şekil 4.2).

Gaziantep, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin deprem alanının durulmamış bir bölümü olan Ölü Deniz ve Doğu Anadolu Fay hatlarının birleşme noktasına yakın bir bölgede bulunmaktadır. Bölgede zarar vermeyen orta şiddette depremler olmaktadır. Bu depremlerin bir kısmı çalışma sahası merkezli, bir kısmı ise yakınında bulunduğu fay hatları kaynaklıdır (Anonim 2011).

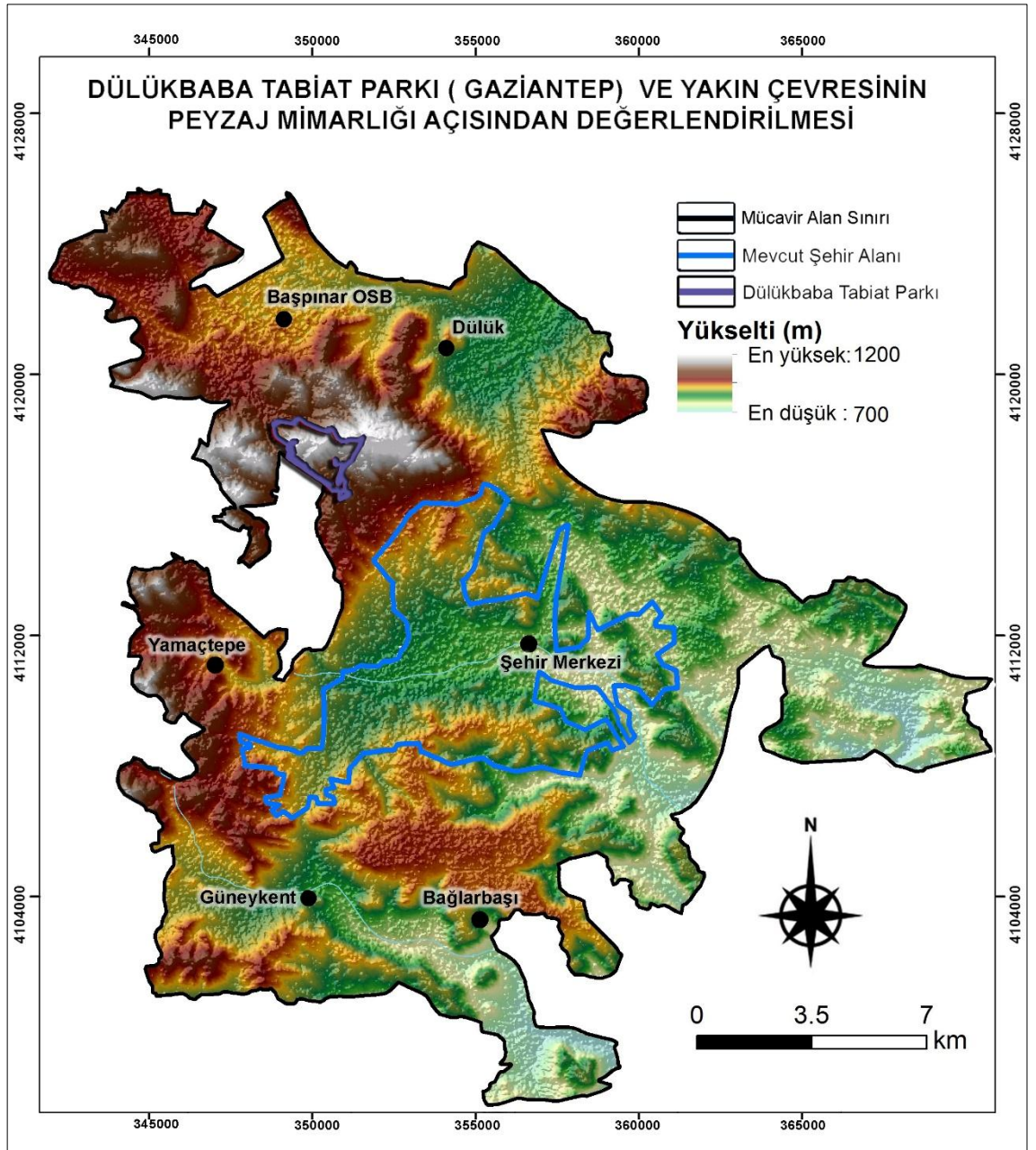

Şekil 4.2 Gaziantep şehri jeoloji hatitası

4.2.2 Topoğrafik ve jeomorfolojik özellikleri

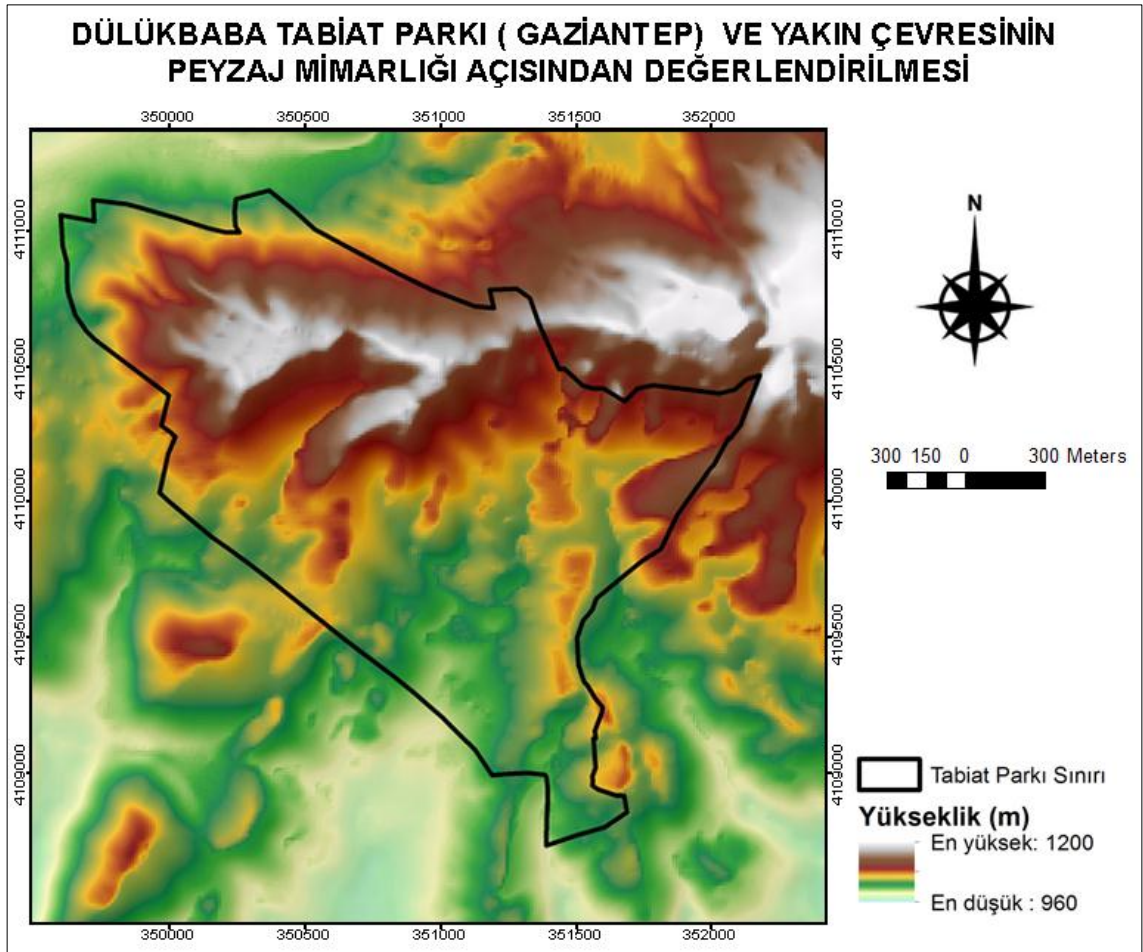
Gaziantep şehrinin bulunduğu alan gerçekte karstik kökenli bir depresyondur. Bu depresyon batı-doğu doğrultusunda akan Alleben deresi tarafından boşaltılmıştır. Bunun yanında Gaziantep platosunda kabaca batıdan doğuya ve kuzeyden güneye doğru gidildiğinde yükselti değerlerinin düşmesi akarsuların bu doğrultularda akması ve geri aşındırma süreciyle ilgilidir. Nitekim plato sahasının güneyinde kalan Kilis Ovası ve

civarında yükselti değeri 600 m seviyelerinde seyrederken, plato yüzeyinde kuzeye doğru gidildikçe yükselti artarak, şehir merkezinde 850 m ve şehir kuzey batısında Sof Dağı civarında 1500 metreye (1496 m) yaklaşmaktadır. Benzer durum doğudan batıya doğru gidildiğinde de karşımıza çıkmaktadır. Platonun doğu sınırını oluşturan Fırat Nehri vadisi 500 m'nin altına düşen yükselti değeri batıda Sakaltutan Dağı civarında 1000 m nin üstüne çıkmaktadır (Sönmez 2012), (Şekil 4.3).

Şekil 4.3 Gaziantep şehri mücvir sınır içerisindeki yükselti haritası

Çalışmaya konu olan Dülük Baba Tabiat Parkı ve yakın çevresi, Gaziantep Platosunun merkezi denebilecek bir noktada yer almaktadır. Çalışma alanı yaklaşık olarak 990-1130 m ler arasındaki yükseltiye yayılmış ve 309 ha alan kaplamaktadır. Yaklaşık 1130 m yükseklikteki Körögün tepeleri çalışma sahasının en önemli yükseltisi iken ana kontrol noktasının da bulunduğu Pişikkaya tepelerinin olduğu bölge yaklaşık 990 m yüksekliğiyle sahanın en alçak alanını oluşturmaktadır (Şekil 4.4).

Şekil 4.4 Dülük Baba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin yükselti haritası

Çalışmada farklı yükselti gruplarının olması kullanımlar arasında çeşitliliği artırmaktadır. Alana görüş açısından hâkim olan noktalara seyir terasları yerleştirilmiştir. Alanın yüksek kısımlarının hem tüm orman alanına, hem de şehir manzarasına hâkim görüşte olması seyir teraslarının işlevini artırmaktadır. Bunun

yanında hafif engebeli alanlar da bisiklet yolları, doğa yürüyüşü ve kamp alanları da tasarlanarak Tabiat Parkının işlevselliği ve fonksiyonelliği artırılmıştır.

Eğim; Bütün alan kullanımlarında genel belirleyicilerden birisi olarak eğim faktörü kullanılmaktadır. Rekreasyon türünün belirlenmesinde, toprak yetenek sınıflarının ayrılmasında, yağış sularının yüzey akışında eğim önemli bir parametredir (Konaklı 2011).

Çepel (1988)'in yapmış olduğu sınıflandırmaya göre;

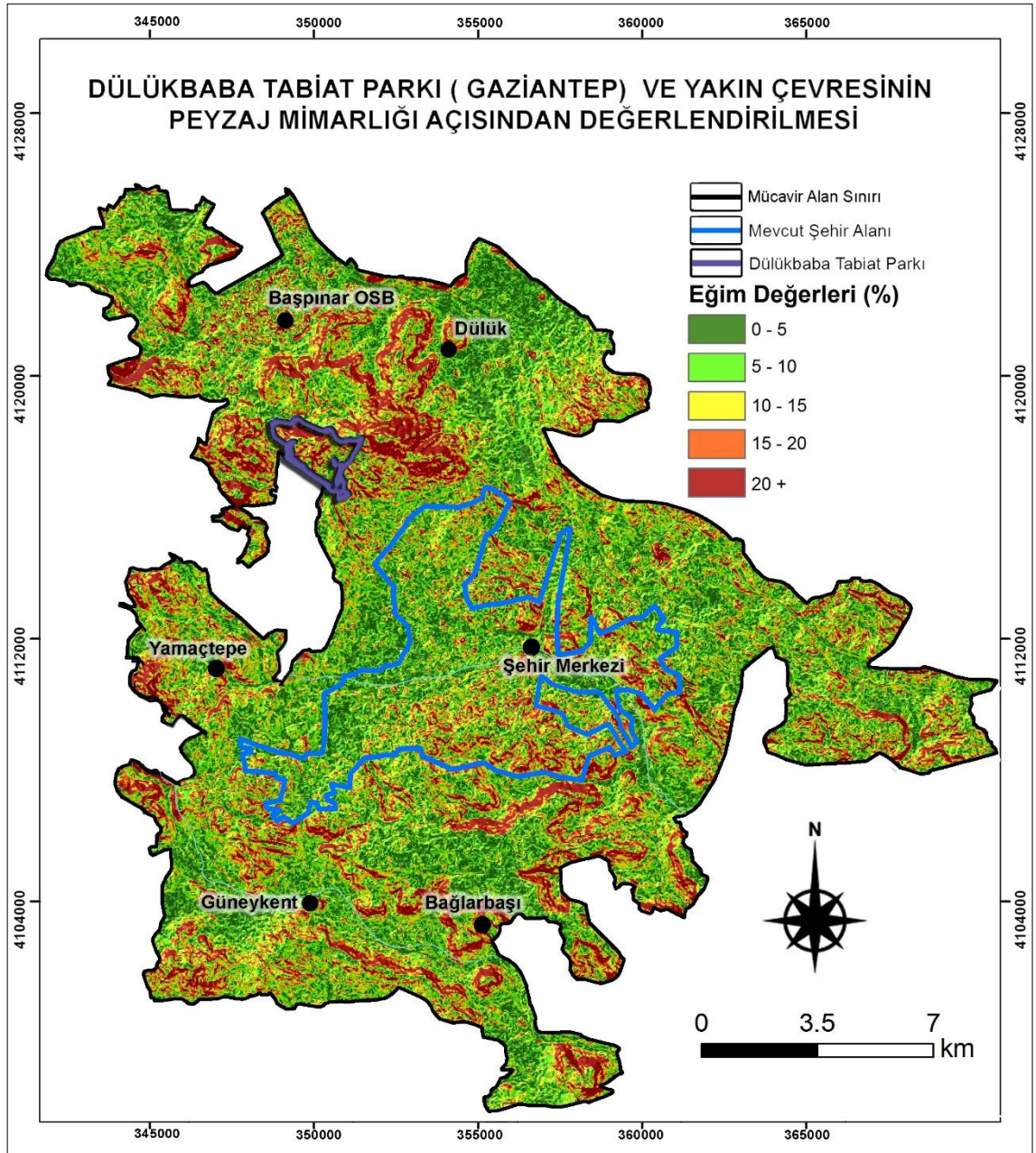
% 0-5 tarım yapılabilir,

% 5-15 Bazı koruyucu önlemlerle tarım yapılabilir,

%15< Çayır-mera alanları, meyvecilik ve ormancılık için uygun görülmüştür.

Bu bağlamda çalışma alanı beş eğim grubuna bölünmüştür (Şekil 4.5). Bu gruplar sırasıyla % 0-5, % 5-10, % 10-15, % 15-20 , % 20 ve üzeridir. Bu eğim gruplarının kapladıkları alanlar ise Çizelge 4.1'de verilmiştir. En az eğim derecesine sahip olan % 0-5 eğim grubu düz ve düze yakın yerleri ifade etmekle birlikte içerisinde bulunan arazilerin tarımsal amaçlı kullanımlarını sınırlayan çok az faktör bulunmaktadır. Gaziantep mücavir sınırları içerisinde şehir merkezi çevresinde ağırlıklı olarak görülen bu eğim grubu toplam alanda yaklaşık olarak 99,16 km² (% 27,30) alan kaplamaktadır. Bir diğer grup olan % 5-10 eğime sahip olan alanlar ise çalışma sahası içerisinde en fazla karşımıza çıkan eğim grubudur. Bu eğim grubu toplam alanda yaklaşık olarak 105,43 km² (% 29,03) alan kaplamaktadır. Orta derece eğime sahip olan % 10-15 eğim grupları ise tarım faaliyetinden ziyade orman ve çayır-mera gibi faaliyetler için daha uygundur. Bu eğim grubu toplam alanda yaklaşık olarak 74,79 km² (% 20,59) alanı kaplamaktadır. Dik eğim derecesine sahip olan % 15-20 eğim grupları ise aşırı erozyon, yeterli toprak derinliğinin olmaması ve kuraklık gibi önemli nedenlerden dolayı hem tarım hem de çayır-mera gibi faaliyetler için uygun değildirler. Bu eğim grubu toplam alanda yaklaşık olarak 44,32 km² (% 12,20) alan kaplamaktadır. Erozyonu önlemek ve toprağın korunmasını sağlamak adına bu tür eğim gruplarında ağaçlandırma çalışmalarının yapımı daha doğru olacaktır. Son eğim grubu olan % 20 ve üzeri bölgeler ise çok dik eğim, şiddetli erozyon, sığ toprak ve taşlılık gibi birçok şiddetli

sınırlandırmalara sahiptir. Tarım çayır-mera gibi faaliyetlerin yapılamadığı bu tür eğime sahip alanlara da yerleşim veya ağaçlandırma faaliyeti tercih edilmesi daha doğru olacaktır. Bu eğim grubu toplam alanda yaklaşık olarak 39,52 km² (% 10,88) alan kaplamaktadır.

Şekil 4.5 Gaziantep şehri mücvir sınır içerisindeki eğim haritası

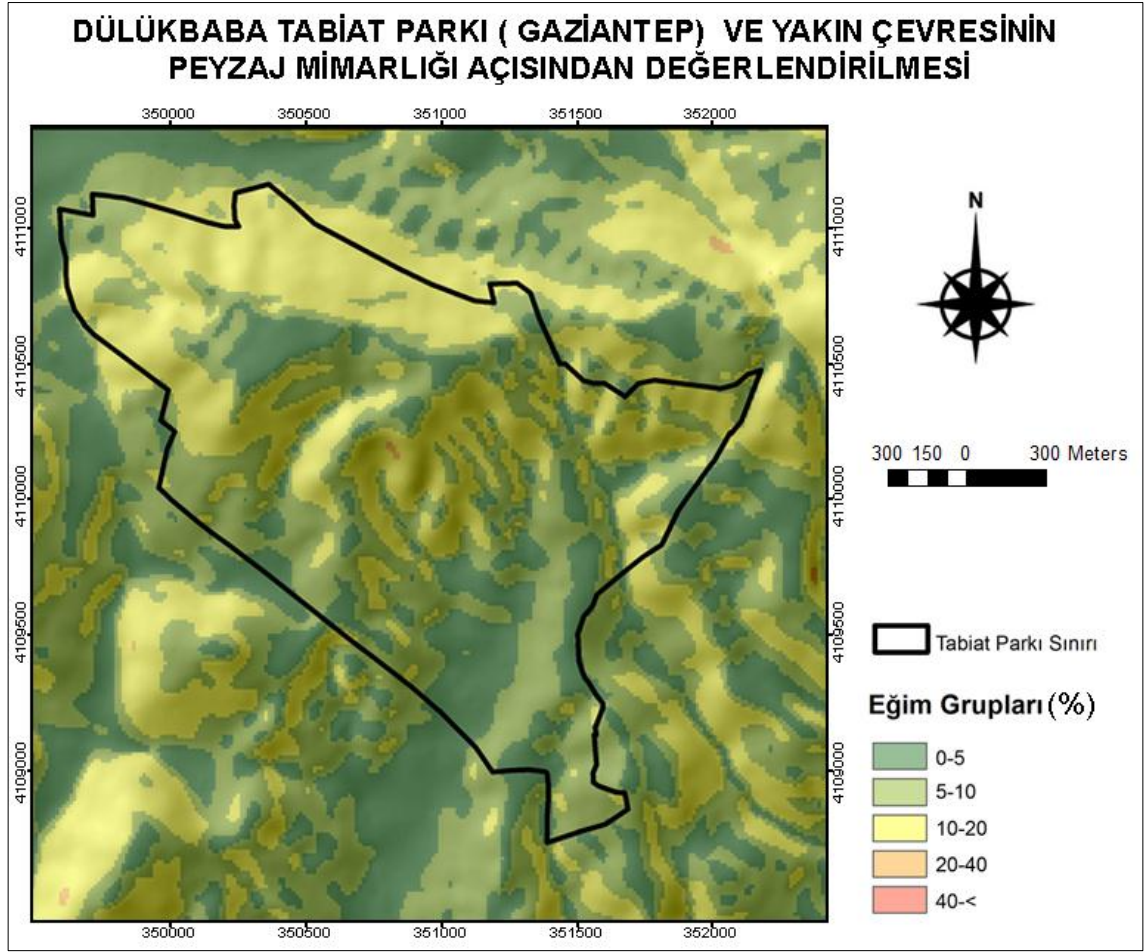
Çizelge 4.1 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisindeki eğim gruplarının kapladıkları alan

Eğim	Kapladığı Alan	
	Km ²	%
% 0-5	99,16	27,30
% 5-10	105,43	29,03
% 10-15	74,79	20,59
% 15-20	44,32	12,20
% 20 +	39,52	10,88
Toplam	363,22	100

Tabiat parklarının planlanmasında en önemli kriterlerden biri de eğimdir. Dülükbaba Tabiat Parkının eğim hesabı Tabiat Parkları Gelişme Planı Teknik İzahnamesi'ndeki eğim grupları dikkate alınarak Arcgis 10.2 programı kullanılarak oluşturulmuştur (Şekil 4.6). Buna göre tüm sahanın eğim analizi, 5 grup halinde yapılmış, sahada kapladığı alanlar ve yüzedelik oranları ise çizelge 4.2'de verilmektedir.

Çizelge 4.2 Dülükbaba tabiat parkı eğim gruplarının kapladıkları alan

Eğim	Kapladığı Alan	
	Km ²	%
% 0-5	0,60	19,60
% 5-10	1,25	40,85
% 10-20	1,20	39,20
% 20-40	0,01	0,35
% 40 +	0	0
Toplam	3,06	100

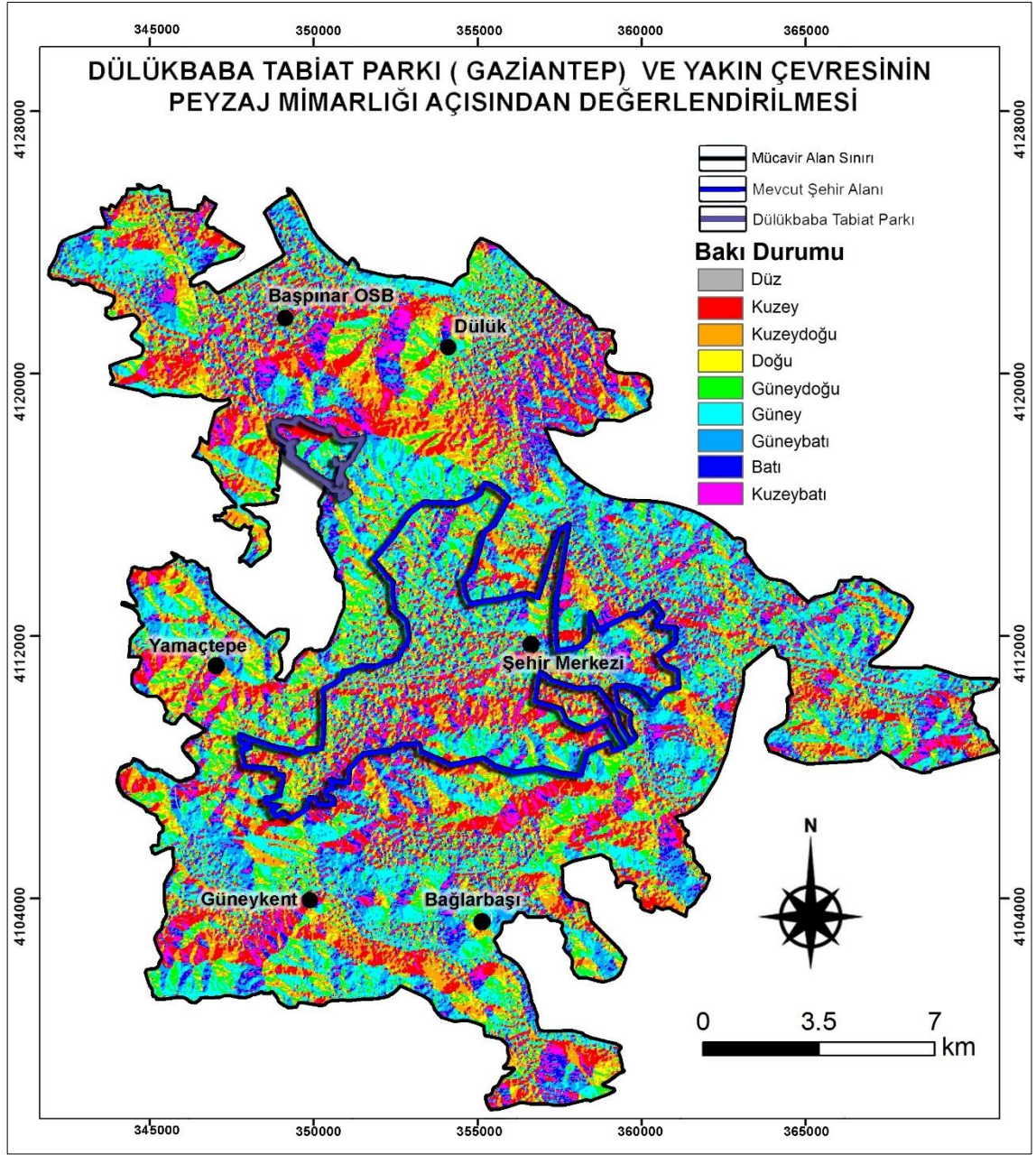

Şekil 4.6 Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin eğim haritası

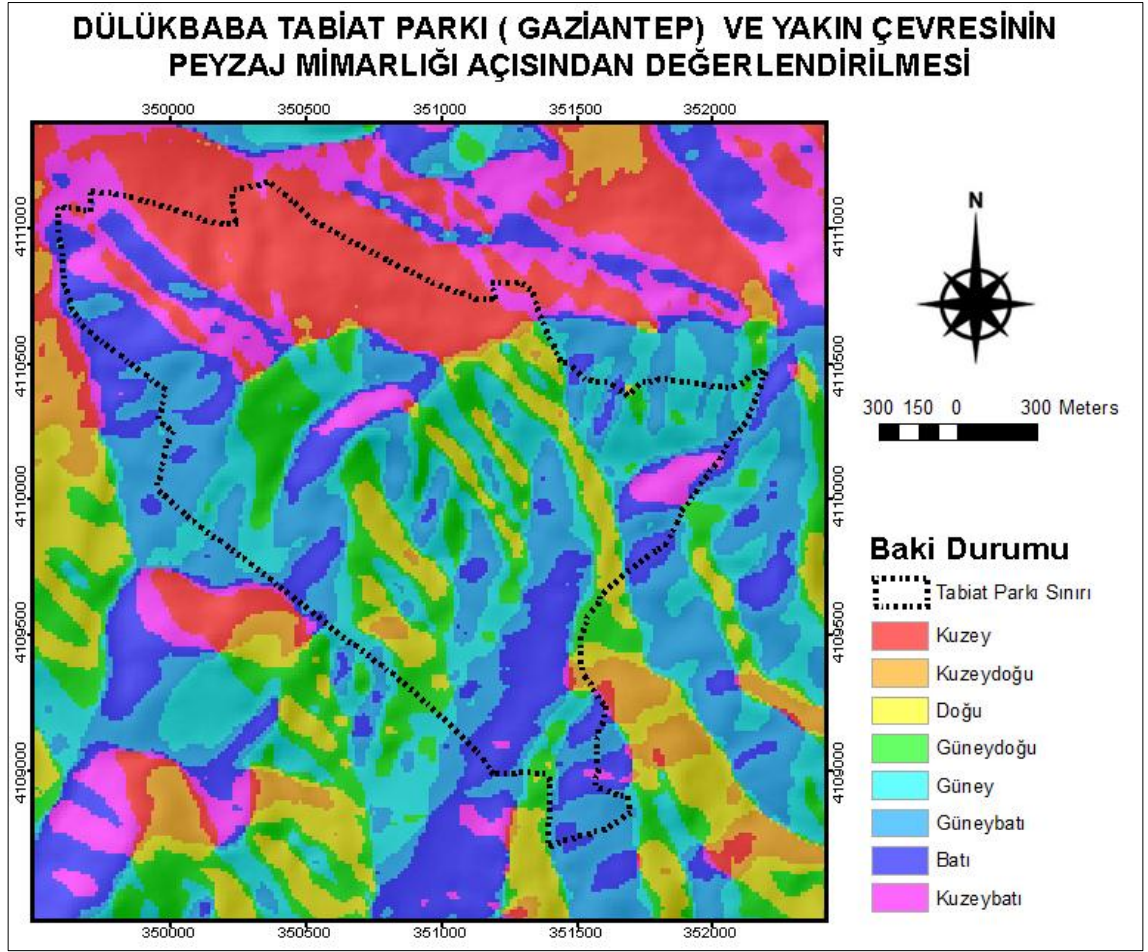
Bakı; Planlamada diğer önemli kriterlerden bir diğeri ise bakıdır. Bakı bir alana yüklenecek işlevin belirlenmesinde, kullanılacak bitki türlerinin seçiminde oldukça önemlidir. Çalışma alanında bakı haritası kuzey, kuzeydoğu, doğu, güneydoğu, güney, güneybatı, batı ve kuzeybatı olmak üzere tüm yön grupları kullanılarak hazırlanmıştır. Çalışma alanında düz alanlar ise düz ve yönsüz olarak gruplandırılmıştır. Bakı durumuna göre oluşturulan harita şekil 4.7-4.8’de, değerlerinin alansal dağılışı ise çizelge 4.3’de verilmiştir.

Çizelge 4.3 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisinde bakı gruplarının kapladıkları alan

Bakı durumu	Kapladığı Alan	
	Km ²	%
Düz	0,52	0,15
Kuzey	54,51	15
Kuzeydoğu	51,70	14,23
Doğu	37,86	10,43
Güneydoğu	45,45	12,52
Güney	66,70	18,36
Güneybatı	46,53	12,81
Batı	28,33	7,80
Kuzeybatı	31,60	8,70
Toplam	363,22	100

Şekil 4.7 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisindeki baki haritası

Şekil 4.8 Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin baki haritası

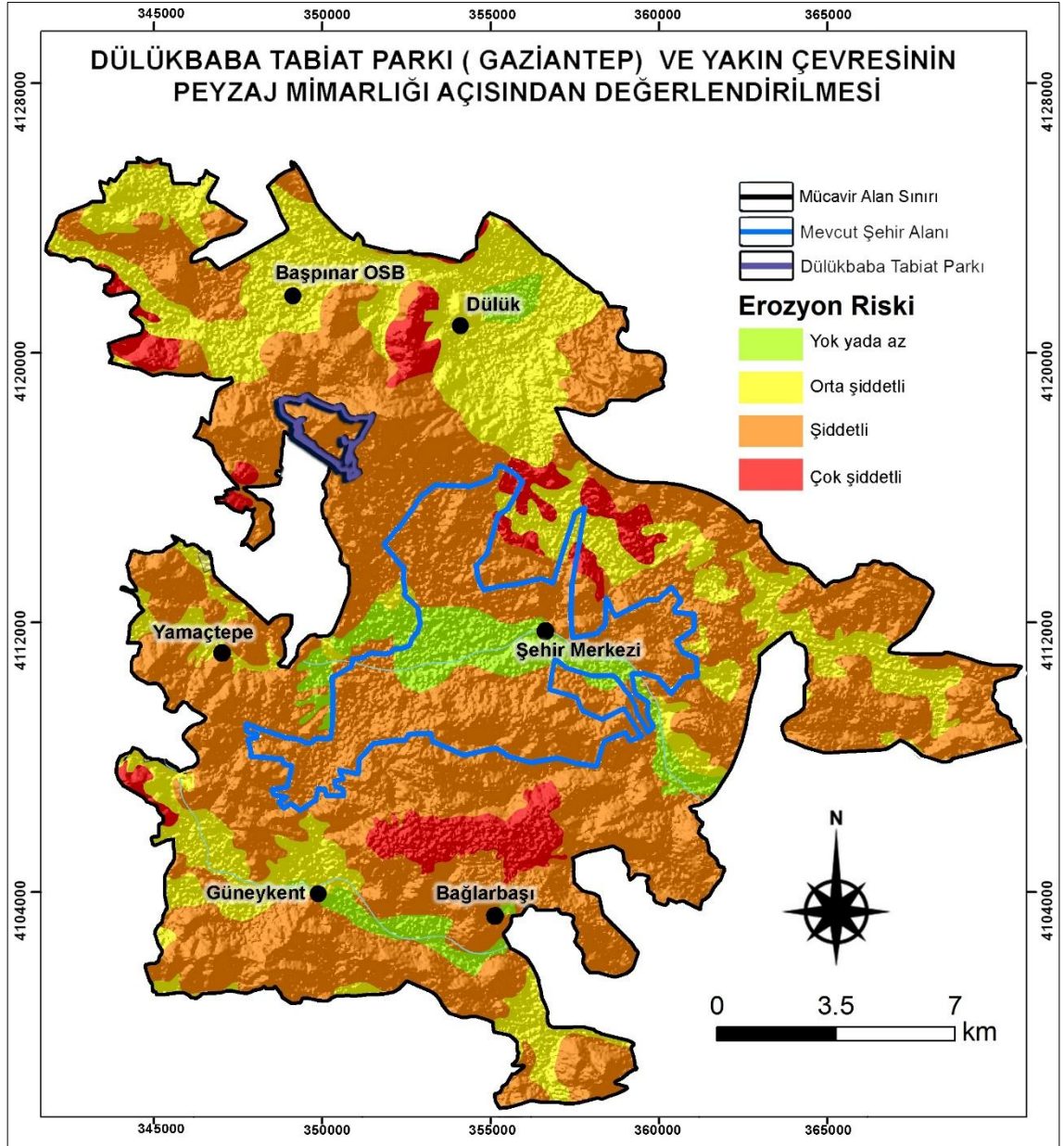
Erozyon; Toprağın su, rüzgar, su dalgası buzul gibi etmenlerin etkisi ile aşınması ve bir yerden bir yere taşınması olayıdır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere erozyonu yaratan etmenler bakımından erozyonu su erozyonu, rüzgâr erozyonu ve diğer erozyon çeşitleri olarak üç ana başlık altında toplayabiliriz. Bu ayırmada sözü edilen erozyon çeşitlerini tanımlayan sıfatlarda da anlaşılacağı üzere bu etmenler su erozyonunda suyun çeşitli formları, rüzgâr erozyonunda rüzgârın çeşitli nitelikleri ve diğer erozyon çeşitlerinde ise yerçekimi, dalga v.b. erozyonu yaratan yani “eroziv alan” kinetik kuvvetleridir. İklim, toprak ve vejetasyon arasında kurulmuş olan doğal dengenin insan uğraşları ile bozulması da erozyonun hızını ve şiddetini arttırmaktadır (Balcı 1996).

Erozyon durumuna göre oluşturulan harita şekil 4.9’da, değerlerinin alansal dağılışı ise çizelge 4.4’de verilmiştir. Söz konusu şekle göre, ağaçlandırılacak ve yerleşim için en

uygun alanlar erozyonun çok şiddetli görüldüğü bölgelerdir. Bu bölgeler çalışma sahası içerisinde bulunan yükseltisi ve eğim derecesi fazla olan bölgelerdir. Bu tür arazi sınıfları toplam alanda yaklaşık 21,55 km² (%5,95) alan kaplamaktadır. Haritada kahverengi renk ile gösterilen ve çalışma sahasının genelinde kaşımıza çıkan şiddetli erozyona maruz alanlar, orta derecede eğimin ve yükseltinin olduğu bölgeleri ifade etmektedir. Bu tür arazi sınıfları toplam alanda yaklaşık 232,98 km² (64,14) alan kaplamaktadır. Haritada sarı renk ile şehir merkezinin kuzeyinde ağırlıklı olarak kaşımıza çıkan alanlar ise orta şiddetli erozyonun görüldüğü bölgeleridir. Bu alanlarda eğim derecesi nispeten düşük ve yükselti alçaktır. Bu alanlar toplam alanda yaklaşık 87,10 km² (%23,95) alan kaplamaktadır. Dolayısıyla bu tür araziler ağaçlandırma ve yerleşimden ziyade tarım, mera ve çayır için kullanımları daha doğru olacaktır. Son olarak haritada yeşil ile gösterilen, alleben deresi etrafında ağırlıklı olarak rasladığımız, yok yada az diye sınıflandırdığımız erozyon bölgeleridir. Bu tür araziler eğim derecesi düşük, su kaynaklarına yakın, toprak derinliği ve minareli bakımından zengin topraklara sahip alanlardır. Bu alanlar toplam alanda yaklaşık 21,59 km² (%5,96) alan kaplamaktadır. Dolayısıyla bu tür araziler ağaçlandırma ve yerleşimden ziyade tarım için kullanımları daha doğru olacaktır.

Çizelge 4.4 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisinde erozyon gruplarının kapladıkları alan

Erozyon	Kapladığı Alan	
	Km ²	%
Yok yada az	21,59	5,96
Orta şiddetli	87,10	23,95
Şiddetli	232,98	64,14
Çok şiddetli	21,55	5,95
Toplam	363,22	100

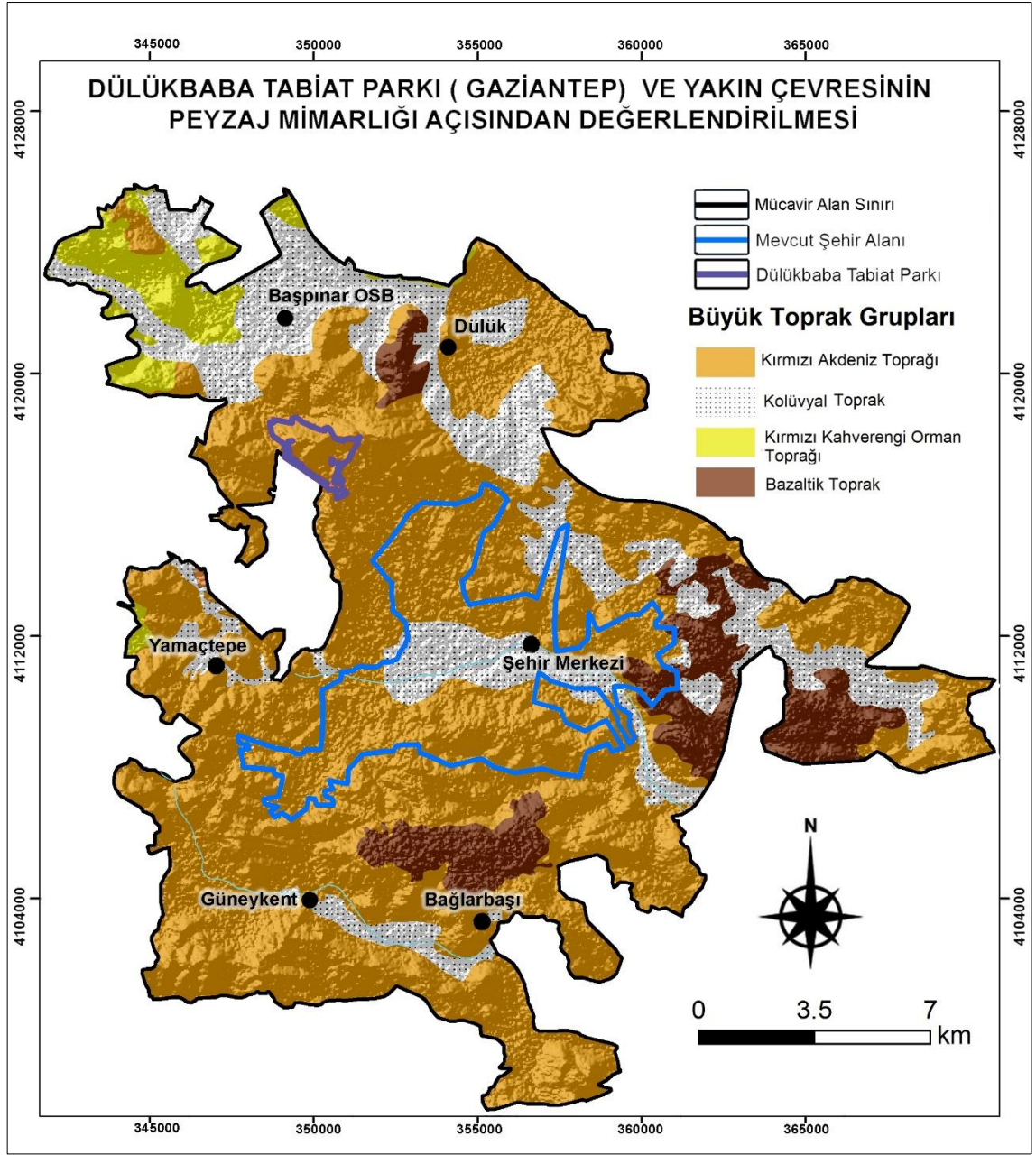
Şekil 4.9 Gaziantep şehri mücvir sınır içerisindeki erozyon risk haritası

Jeomorfoloji; Gaziantep adının kullanımına, her ne kadar Türklerin Anadolu'ya gelişi sonrasındaki dönemde rastlanılıyorsa da, yörenin yerleşme tarihi oldukça eskidir. Yöredeki ilk yerleşim alanı olarak kabul edilen Dülük ve yakın çevresindeki kireçtaşlarının kimyasal olarak çözülmeye daha uygun olan tebeşirli kireçtaşlarından meydana geldiği ve dolayısıyla bu alanda mağara oluşumunun daha kolay olduğu söylenebilir. Dolayısıyla jeolojik yapı, Gaziantep ve yakın çevresinde birçok doğal barınağın (mağaranın) oluşumunda etkili olmuş ve nitekim bu mağaraların büyük kısmı

ilkel insanlar tarafından kullanılmıştır. Nitekim son yapılan arkeolojik çalışmalarda Anadolu'daki en eski Paleolitik yerleşmenin Dülük Köyü yakınlarındaki Dülük mağarası olduğu tespit edilmiştir (Memiş 2009). Dülük köyü ve yakın çevresinde Dülük, Büyük Dülük, Dülük Sığınağı, Biçme, Zeyveli, Övelek, Kozluk, Basamaklı, Kanlı ve Deve gibi birçok mağara Paleolitik dönemden beri meskûn edilmiş ve günümüzde de ev, samanlık ve depo olarak kullanılmaktadır (Sönmez 2012).

4.2.3 Toprak özellikleri

Gaziantep şehri ve yakın çevresinde bazalt ve kireçtaşının birbirine karıştığı geniş sahalarda kırmızı kahverengi topraklar yoğunluktadır. Bunun yanında özellikle bazalt çıkışlarının olduğu kesimlerde bazaltik toprak ön plana çıkarken, Sof dağı ve çevresindeki kalkerli sahalarda kırmızı Akdeniz toprakları geniş alan kaplamaktadır. Yörede bu toprakların yanında özellikle akarsu vadileri boyunca kollüvyal topraklar ve sof dağının orman ve fundalık alanlarında ise kireçsiz kahverengi orman toprakları karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4.10).

Şekil 4.10 Gaziantep şehri mücvir sınır içerisindeki toprak grupları haritası

Dülükbaba Tabiat Parkı; 1952 yılında Türkiye’de suni yolla tesis edilen ilk ormandır. Toprak işlemesi el ile yapıldığından, toprak derinliğine tam olarak işlenememiş, dikilen fidanlar bazı yerlerde hiç gelişmemiş bodur olarak kalmıştır. Doğal olarak toprak derinliğinin fazla olduğu yerlerde ağaçların gelişmesi normaldir. Bu yerlerde ağaçlar 8–10 m boyunda 35–50 cm çapında olup tepe çatısı 6–8 m civarındadır. Toprağın sığ olduğu yerlerde toprak tam olarak işlenemediğinden buradaki ağaçların boyu 1,5–2,0 m,

orta çapı 5–10 cm arasındadır. Toprak derinliği az, 10–30 cm arasında taşlı bir yapıya sahiptir (şekil 4.11).

şekil 4.11 çalışma sahasından bir toprak kesiti (Orijinal 2014)

4.2.3.1 Arazi kullanım kabiliyeti

Araziler kullanma kabiliyetine gore, üzerinde erozyona sebep olunmadan en iyi, en kolay ve en ekonomik bir şekilde tarım yapılabilen birinci sınıf araziler ile hiç bir tarıma elverişli olmayan, ayır veya ormanlık olarak dahi kullanılamayan, ancak doğal hayata ortam teşkil edebilen veya insanlar tarafından dinlenme yerleri ve milli park olarak kullanılabilen sekizinci sınıf araziler arasında yer alırlar (Anonim 2005). Çalışma

sahasının Arazi kullanım kabiliyet sınıfı haritası şekil 4.12’de, kapladığı alanlar ise çizelge 4.5’de verilmiştir.

1. Sınıf

Birinci sınıf araziler, çok sayıda tarım ürününün yetiştirilebildiği, taşlılık, tuzluluk ve bitki besin maddeleri yönünden sorunu olmayan verimli arazilerdir (Atalay 2004). Bu tür arazilerin tarımsal amaçlı kullanımlarını sınırlayan çok az faktör bulunmaktadır. Bu arazilerde çeşitli bitkiler doğal olarak yetişebildiği gibi istenildiğinde çayır ve mera sahası olarak da istifade edilebilmekte ve aynı zamanda geniş kültür bitkisi yetiştirilebilmektedir. Gaziantep mücavir alan sınırı içerisinde kalan I sınıf araziler ağırlıklı olarak eğim değerleri ve yükseltisi daha düşük Alleben deresi çevresinde yoğunluktadır. Tarım yapmaya son derece müsait olan Birinci sınıf araziler Gaziantep şehir mücavir alan sınırları dâhilinde yaklaşık 18,27 km² (% 5) alan kaplamaktadır. Eğim değerleri düşük, su kaynaklarına yakın, verimli alüvyal toprakların bulunduğu ve aynı zamanda erozyon riskinin düşük olduğu bu sahalar vazgeçilmez doğal kaynaklar konumundadır. Dolayısıyla doğru amaçlar için kullanımları son derece önemlidir. Bu nedenle bu tür arazilerin yerleşmeden ziyade tarımsal amaçlı kullanılmaları çok daha isabetli olacaktır.

2. Sınıf Araziler

İkinci sınıf arazilerin birinci sınıf araziden farkları, hafif meyillilik, orta derecede erozyona maruz kalmak, orta derecede kalın toprağa sahip olmak, ara sıra orta derecede taşkınlara uğramak ve kolayca izole edilebilecek orta derecede ıslaklık ihtiva etmek gibi sınırlayıcı faktörlerden bir veya bir kaç olabilir (Anonim 2005). İkinci sınıf arazilerde bazı tedbirler almak suretiyle kültür veya doğal bitki yetiştirmek son derece kolaydır ve verim değerleri oldukça yüksektir. Çalışma sahasında genel olarak şehir merkezinin kuzeydoğu ve kuzeybatısında büyük gruplar halinde rastladığımız ikinci sınıf araziler toplam alanda yaklaşık 45,58 km² (% 12,55) alan kaplamaktadır.

3. Sınıf Araziler

Bu sınıftaki topraklar bitki seçimini daraltan şiddetli tehditlere sahiptirler. Bunun yanında özel muhafaza tedbirlerinin alınmasını gerektirirler. II. sınıftakilerden daha fazla sınırlandırmalara sahiptirler. Bu arazilerde işlemeli tarım, çayır, mera ve ağaç yetiştirmek mümkündür (Anonim 1991). Çalışma sahasının içerisinde, Dülükbaba Tabiat Parkının kuzeyinde bulunan Köröğün Tepesinin kuzey yamaçlarından başlayıp yükseltinin giderek azaldığı Adana-Maraş Otoyoluna kadar uzanan ve Başpınar Organize Sanayi bölgesinin de içinde olduğu alanda rastladığımız üçüncü sınıf araziler toplam alanın yaklaşık 37,33 km² (% 10,27) lik alan kaplamaktadır.

4. Sınıf Araziler

Dördüncü sınıf arazi, özellikle devamlı olarak çayıra tahsis edilmeye müsait arazi sınıfıdır. Yer yer tarla bitkileri de yetiştirilebilir. Fazla meyil, erozyon, kötü toprak karakterleri ve iklim bu sınıf araziler üzerinde yapılacak tarımsal faaliyetleri sınırlayıcı faktörlerdir(Anonim 2005). Çalışma sahasının içerisinde, Karataş bölgesinin güney ve güneybatı taraflarında yükseltinin az olduğu dere yatakları boyunca uzanan bu tür araziler toplam alan içerisinde yaklaşık 22,94 km² (%6,31)lik alan kaplamaktadır.

5. Sınıf Araziler

Beşinci sınıf arazi, kültür bitkileri yetiştirmeye müsait olmadığından çayır ve orman gibi uzun ömürlü bitkilere tahsis edilir. Kültivasyona, taşlılık ve ıslaklık gibi bir çok faktör tarım yapmaya mani olur (Anonim 2005). Çalışma sahası sınırları içerisinde beşinci sınıf arazi bulunmamaktadır.

6. Sınıf Araziler

Altıncı sınıf arazi, ormanlık veya çayır arazisi olarak kullanımlarında dahil orta derecede tedbirler alınması gereken arazilerdir. Orta derecede eğimli oldukları için şiddetli erozyona maruz kalırlar. Çalışma sahası sınırları içerisinde, Karataş Bölgesinin güneyinde kalan ve genellikle eğim derecesi ve yükseltinin fazla olduğu kesimlerde

karşılaşılan bu tür araziler, toplam alan içerisinde yaklaşık 24,15 km² (%6,64) alan kaplamaktadır.

7. Sınıf Araziler

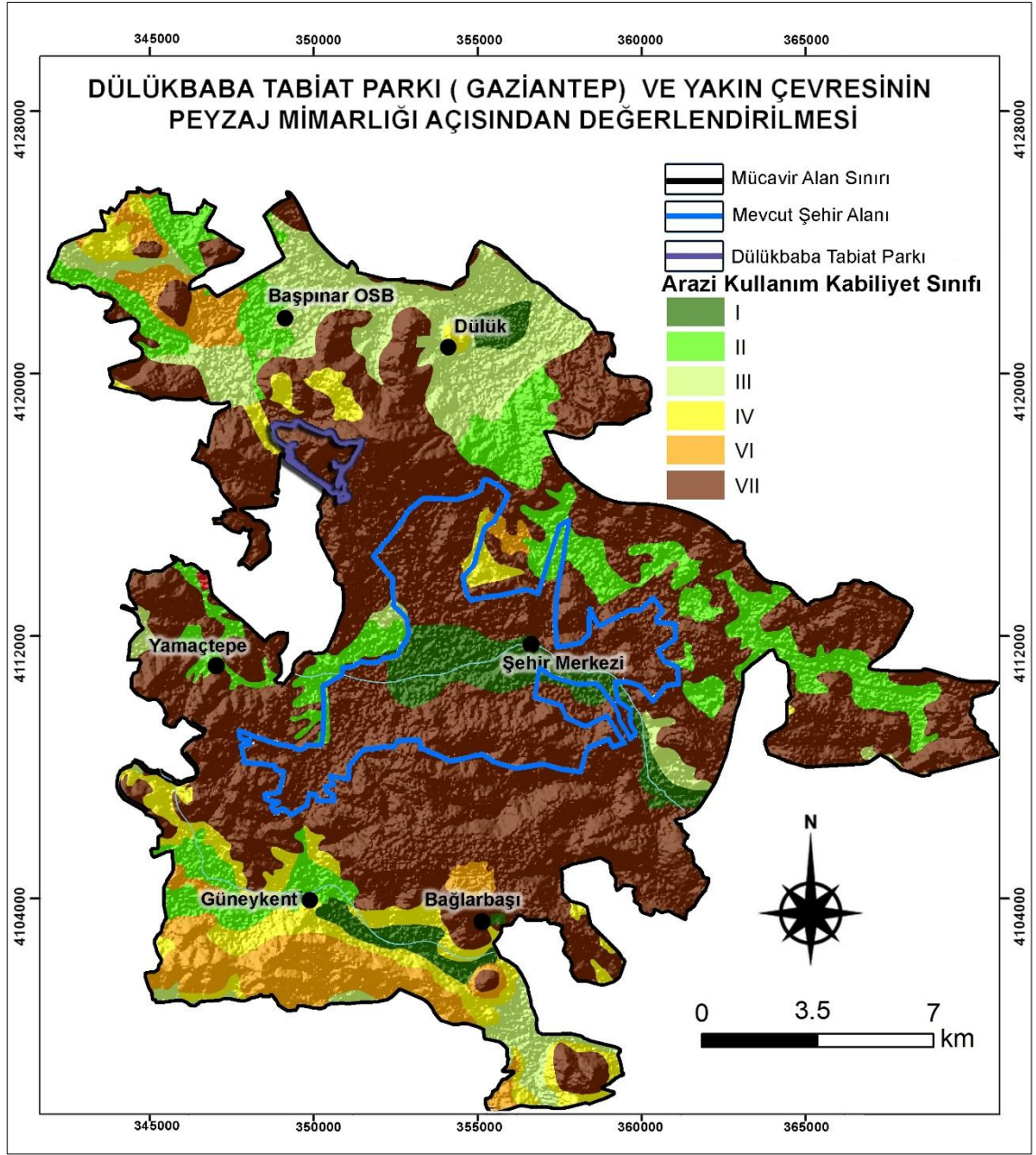
Yedinci sınıf arazi, bu sınıfa giren araziler kültür bitkilerinin yetiştirilmesine mani olan çok şiddetli ve sınırlayıcı birçok faktöre sahiptir. Toprakların fiziksel şartları çayır ve mera arazilerinin ıslah için, tohumlama, kireçleme ve su kontrolü gibi ıslah edici tedbirlerin alınmasına genel olarak uygun değildir. Çok dik eğim, şiddetli erozyon, sık toprak ve taşlılık gibi birçok şiddetli sınırlandırmalara sahiptir (Anonim 1991). Çalışma sahası sınırları içerisinde, şehir merkezi ve çevresinde yüksek eğimli ve giderek yükseltinin arttığı bölgelerde karşımıza çıkan bu tür araziler toplam alan içerisinde yaklaşık 214,95 km² (%59,18)lik alan kaplamaktadır.

8. Sınıf Araziler

Sekizinci sınıf arazi, kültivasyona ve çayır veya ormanlık olarak kullanılmaya mani özellikleri ihtiva eder. Bu tür araziler doğal hayata ortam teşkil ettikleri gibi, dinlenme yeri olarak da kullanılır veya akan sulara su toplama havzası olarak muhafaza edilirler. Bunlar, bataklık, çöl, çok derin oyuntuları ihtiva eden arazilerle, yüksek dağlık, fazla arızalı, taşlı arazileri kapsar (Anonim 2005). Çalışma sahası sınırları içerisinde beşinci sınıf arazi bulunmamaktadır.

Çizelge 4.5 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisinde arazi kullanım kabiliyeti sınıflarının kapladıkları alan

Arazi Kullanım Kabiliyeti Sınıfı	Kapladığı Alan	
	Km ²	%
I. Sınıf	18,27	5,05
II. Sınıf	45,58	12,55
III. Sınıf	37,33	10,27
IV. Sınıf	22,94	6,31
VI. Sınıf	24,15	6,64
VII. Sınıf	214,95	59,18
Toplam	363,22	100

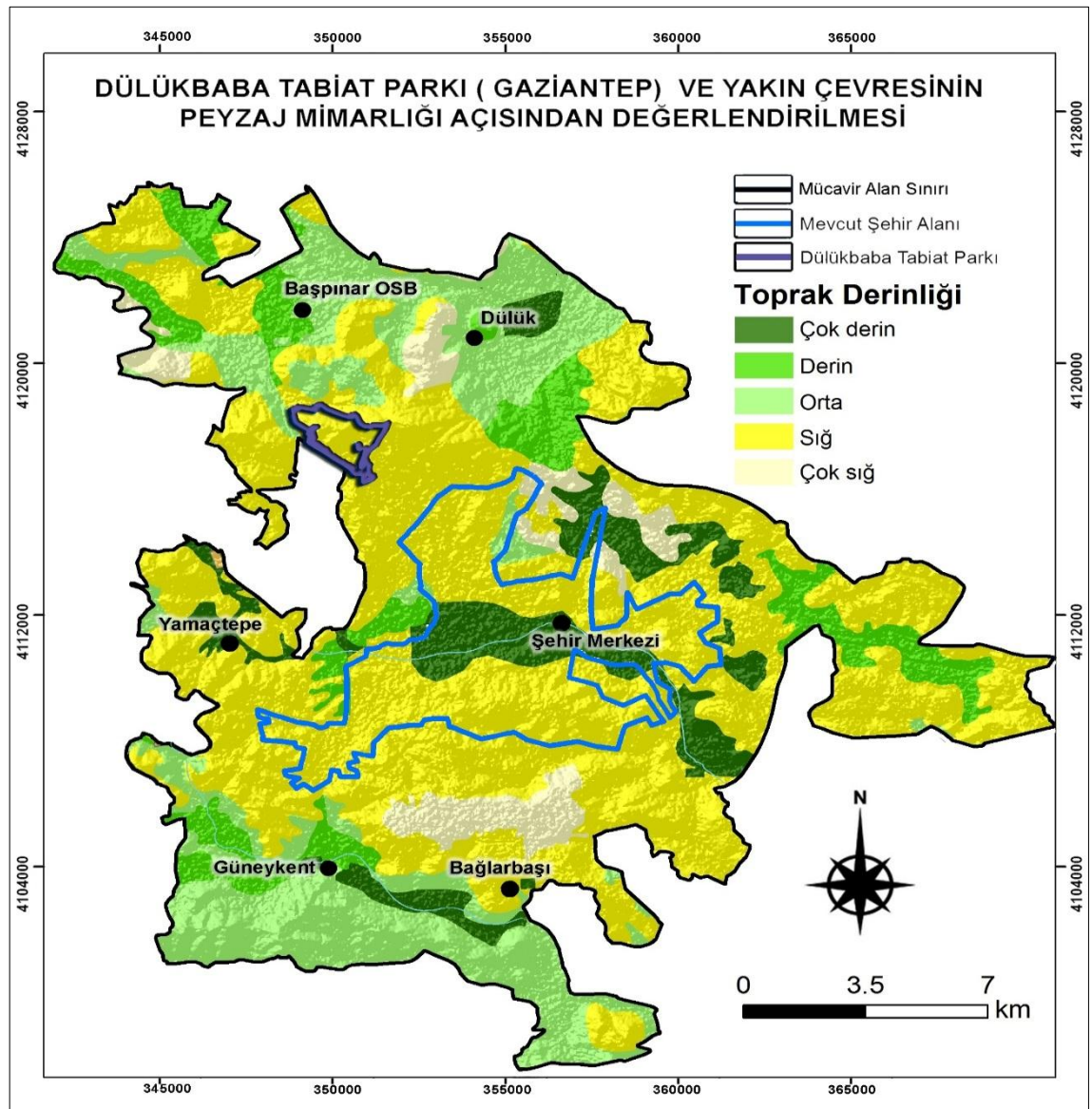

Şekil 4.12 Gaziantep şehri mücvir sınır içerisindeki arazi kullanım kabiliyet sınıfları

4.2.3.2 Toprak Derinliği

Toprak derinliği denilince, genel olarak yüzeyden anakayaya kadar olan kısım anlaşılır. Buna “Mutlak Toprak Derinliği” de denilmektedir (Anonim 1999).

Topraklarda bitki köklerinin geliştiği ve besin maddelerini sağladığı bölge farklı derinliklerde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre araştırma alanının sahip olduğu derinlik sınıf grupları şekil 4.13’de, değerlerinin alansal dağılışı ise çizelge 4.6’da verilmiştir. Araştırma alanında genellikle sığ topraklar hâkimdir. Sığ ve çok sığ topraklar yanlış toprak işleme ve doğal örtünün zarar görmesi sonucu ortaya çıkan şiddetli ve çok şiddetli erozyonun sıkça görüldüğü fazla eğime sahip alanlarda rastlanılmaktadır. Derin ve çok derin topraklar ise Alleben deresi gibi dere yataklarının etrafında yoğunlukla görülmektedir.

Şekil 4.13 Gaziantep şehri mücvir sınır içerisindeki toprak derinliği haritası

Çizelge 4.6 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisindeki toprak derinliği alansal dağılışı

Toprak derinliği	Kapladığı Alan	
	Km ²	%
Çok derin	31,68	8,72
Derin	34,48	9,49
Orta	73,37	20,20
Sığ	204,07	56,18
Çok sığ	19,62	5,41
Toplam	363.22	100

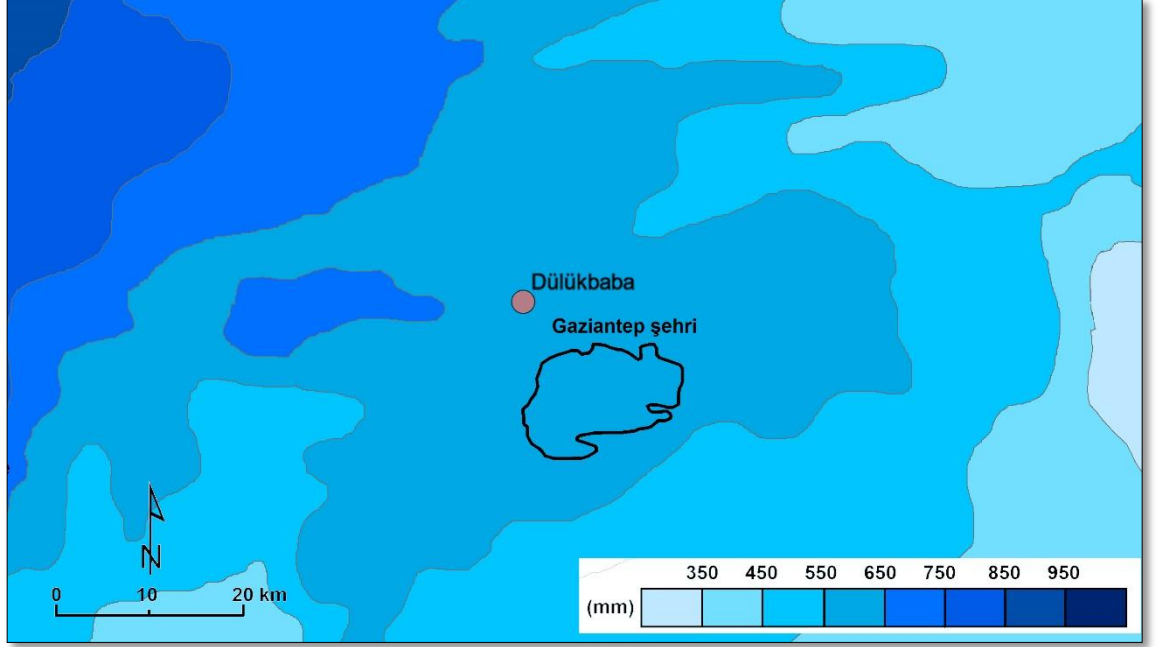
4.2.4 İklim

İklim faktörü, beşeri hayatı etkileyen etkenlerin başında gelmekte ve geçmişten günümüze dek yerleşim alanlarının seçiminde önemli unsurlardan biri olmuştur (Özçağlar 1996). İklim, insanlar için hayati öneme sahip olan gıdaların yetiştirilmesi yanında, insanların fiziki yapısı, sağlığı, enerjisi, çalışma derecesi ve hatta çalışma verimi üzerinde etkili olmaktadır (Göney 1993).

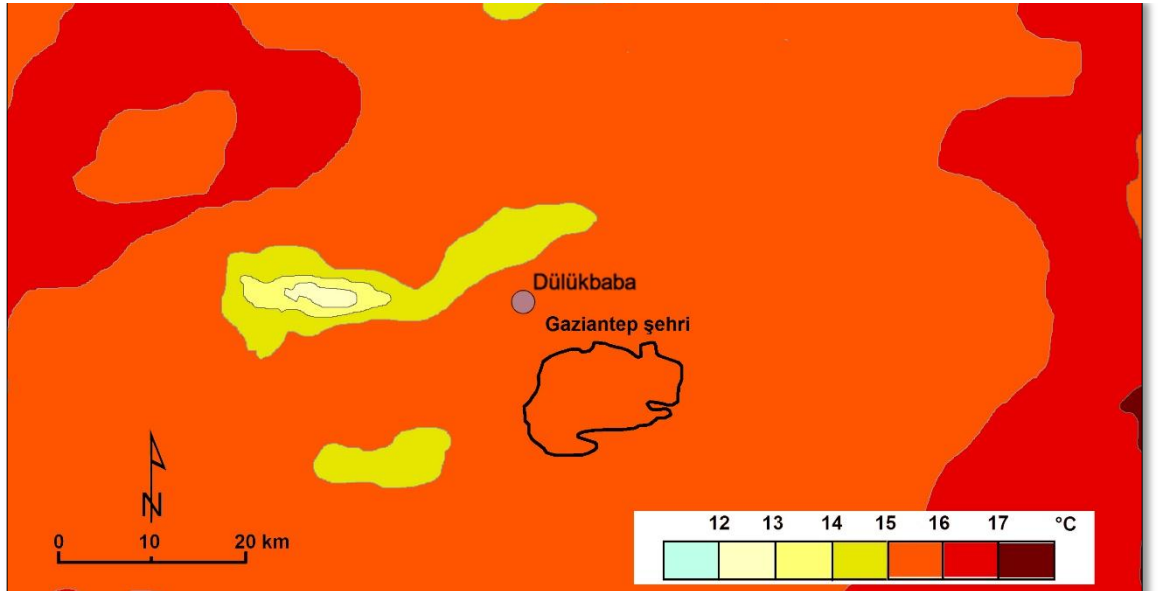
Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Fırat Bölümü'nde kalan Gaziantep şehri, kabaca yazları çok sıcak (30 °C den daha fazla), kışlar daha az soğuk (0-5 °C arasında), düşük nemlilik ve bulutluluk yanında şiddetli buharlaşma ve yaz kuraklığı özellikleri taşıyan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne ait step iklimi özellikleri taşımaktadır (Erinç 1996). Türkeş (2010), yağış özelliklerine göre yaptığı değerlendirmede, bölgede yağışların % 50'den fazlası kış mevsiminde, % 30-35'nin ilkbahar, % 15'e yakınına sonbaharda ve % 5'ten daha azının ise yazın düştüğü belirlemiştir. Çalışma alanı yağış özellikleri bakımından "Karasal Akdeniz" şeklinde tanımlanmaktadır (Şekil 4.14) (Türkeş 2010).

Gaziantep, GAP bölgesinde bulunması ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Akdeniz Bölgesini birbirine bağlaması nedeniyle iklimi kendine has özellikler taşımaktadır. İklim verileri incelendiğinde şehirdeki en sıcak ay 28 °C ile Temmuz, en soğuk ay ise

3,4 °C ile Ocak ayıdır. Çalışma sahasının ve yakın çevresinde yıl içindeki mevsimlik maksimum sıcaklık farkı 25 °C civarındadır (Sönmez 2012) (Şekil 4.15).

Şekil 4.14 Gaziantep şehri ve yakın çevresinin yıllık ortalama yağış dağılışı haritası (Sönmez 2012)

Şekil 4.15 Gaziantep şehri ve yakın çevresinin yıllık ortalama sıcaklıkların dağılışı haritası (Sönmez 2012)

Akdeniz Bölgesiyle Gaziantep arasındaki Amanos Dağlarının durumu Gaziantep'teki sıcaklığa, soğukluğa ve yağışa geniş ölçüde etki eder. Gaziantep bu sebeple, denizle kara iklimi arasında bir geçiş bölgesindedir. Gaziantep, Akdeniz iklimine dahil olmakla beraber İç ve Doğu Anadolu'dan sarkan akımların tesiri altında kalan Gaziantep'te hava sıcaklıkları arasında bariz farklar bulmak mümkündür. Yaz aylarında sıcaklık 44 °C'ye çıktığı gibi, kışın da -13 °C'nin altına kadar düştüğü görülür. Gaziantep'te nem durumu da oldukça önemli bir faktördür. Yıllık ortalama nem % 60'ın üzerindedir. Gaziantep'in son 32 yıllık iklim verilerine göre yıllık ortalama sıcaklık 15,1°C 'dir. Aylık ortalama düşük olduğu ay Ocak, yüksek sıcaklığın en fazla olduğu ay ise Ağustos ayıdır (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7 Gaziantep iline ait sıcaklık, yağış, bulutluluk, bağıl nem ve güneşlenme süresi verileri

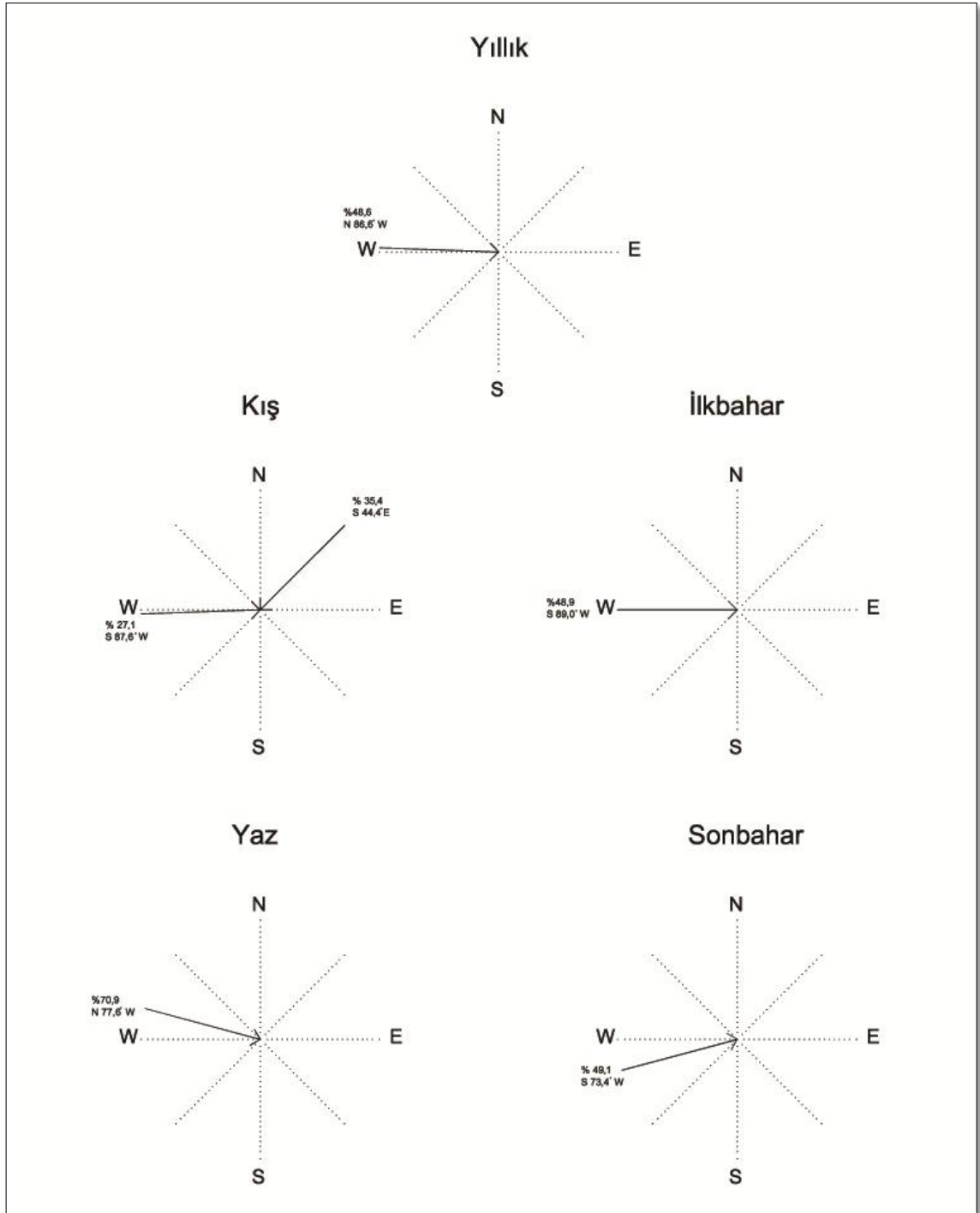
Gözlem Ayı	Ortalama Sıcaklık Değeri	Ortalama Yağış Değerleri	Ortalama Bulutlu Gün Sayısı	Ortalama Bağıl Nem Durmu	Ortalama Güneşlenme Süresi
Ocak	3,4	94,2	5,6	75	03:38
Şubat	4,4	90,6	5,2	72	04:34
Mart	8,2	74,8	4,6	66	05:30
Nisan	13,4	52,6	4,3	63	06:51
Mayıs	18,6	30,8	2,9	56	08:30
Haziran	24,1	6,6	1,0	48	10:26
Temmuz	27,8	2,7	0,5	45	10:37
Ağustos	27,4	3,0	0,5	48	10:04
Eylül	22,9	6,0	0,9	50	08:51
Ekim	16,3	41,8	2,7	60	07:03
Kasım	9,3	73,6	3,9	70	05:24
Aralık	4,9	95,9	5,2	75	03:39
Yıllık Ortalama	15,1	572,6	3,1	60	07:06

Gaziantep'te uzun yıllık yağış ortalaması 560 mm dolayındadır. Şehir alanında yağış değerleri güneydoğudan kuzeybatıya doğru artarak 502-569 mm arasında değişkendir. Gaziantep platosunun kuzeydoğusundaki en yüksek alanı oluşturan Sof dağında ise yağış değerleri 650 mm'nin üzerine çıkmaktadır (Sönmez 2012).

Yağış aylara göre dağılımı son derece düzensizdir. Yazlar akdeniz iklimindeki gibi son derece kurak geçerken, kışlar en yağışlı mevsimi oluşturmaktadır. İlkbahar ayları sonbahara göre daha fazla yağış almasıyla step iklimi özelliğini yansıtmaktadır.

Çalışma sahasının iklimi üzerinde etkili olan bir diğer parametre ise rüzgârdır. Genellikle yaz ayları kurak geçtiği çalışma alanında yaz aylarında etkili olan rüzgarın yönleri son derece önemlidir. Çünkü özellikle yaz aylarında güney yönlü olan rüzgarlar yüksek sıcaklıklara sahip olduğundan step karakterdeki çalışma sahası ve yakın çevresinde evapotranspirasyonu önemli ölçüde etkilemektedir (Şekil 4.16).

Çalışma sahasının rüzgar yönleri ve frekansları Rubinstein metoduna göre tespit edilmiştir. Buna göre Gaziantep istasyonunda batı yönlü rüzgarların etkili olduğu saptanmıştır.

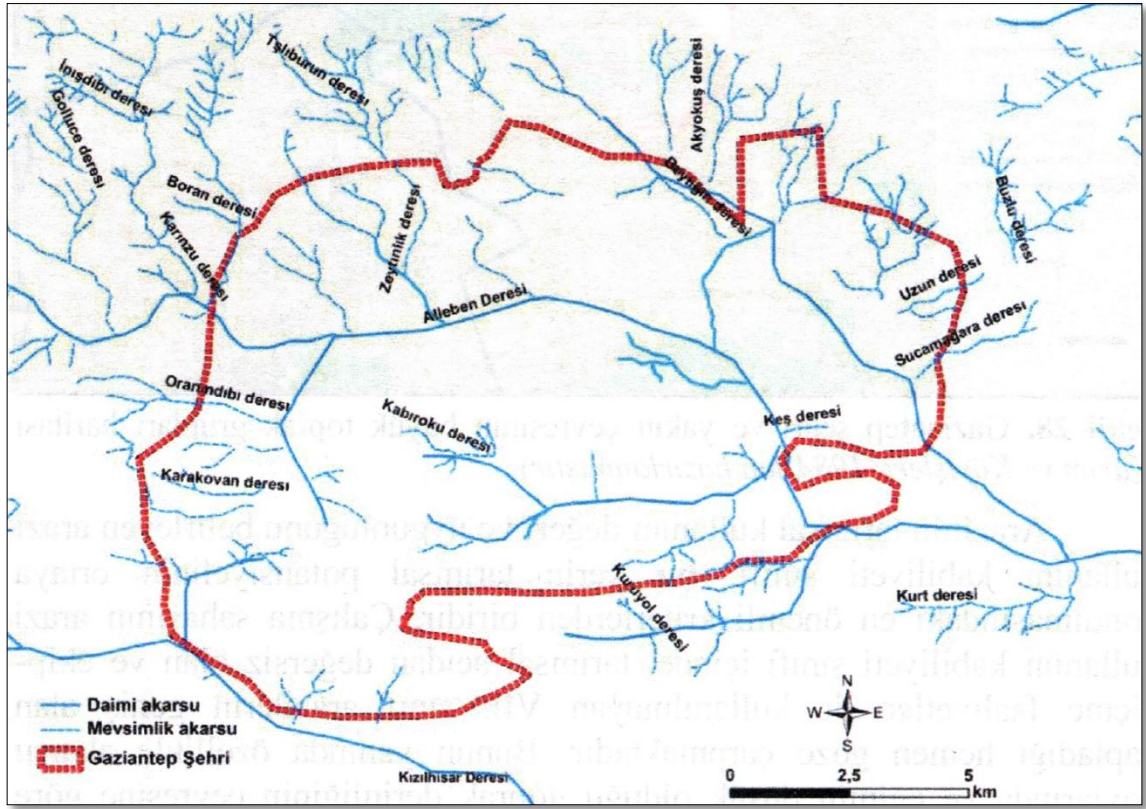

Şekil 4.16 Gaziantep istasyonunda mevsimlere göre hâkim rüzgarlar ve frekanları (Sönmez 2012)

4.2.5 Hidrolojik özellikler

Orta Fırat havzası içerisinde bulunan Gaziantep şehri, Fırat'ın bir kolunu oluşturan Bağırsak Deresi tarafından drene edilmektedir. Şehrin kuzeyindeki plato sahası Nizip Çayı tarafından, güneyi Tüzel Deresi ve Balık Suyu, batısı ise Sabun Suyu tarafından boşaltılmaktadır. Genel olarak kaynağını Sof dağından alan bu akarsuların büyük bir kısmı (Nizip Çayı ve Bağırsak Deresi hariç) mevsimlidir. Sonbahar mevsiminin sonlarına doğru su tutmaya başlayan bu dereler, kış mevsiminde yataklarını doldurmakta ve çabuk gelen kuraklık ile yöredeki kar yağışının düşüklüğü sebebiyle ilkbaharın ortalarından itibaren kurumaktadır (Sönmez 2012).

Gaziantep şehri merkezinden geçen Alleben Deresinin kaynak kısmı Sof Dağı Eteklerine kadar dayanır. Şehri doğu-batı doğrultusunda baştan başa kesen bu dere, aynı zamanda Şehitkamil ve Şahinbey ilçeleri arasındaki idari sınırdır da oluşturur. Batıda, Başpınar civarından Göllüce ve İnişdibi Derelerini, kuzeybatıda, İbrahimli civarından Taşlıburun ve Zeytinlik Derelerini, Kuzeydoğudan beyliğin deresini ve güneyde Karataş civarından gelen Kabıroku deresini alarak doğudan şehri terk eder. Dantritik drenaj ağının bulunduğu Gaziantep şehrin'de, topoğrafya akarsuları tarafından kısa mesafelerde ve tüm şehri kaplayacak şekilde yarılmıştır (Şekil 4.17). Dolayısıyla Gaziantep şehri, birçok irili ufaklı vadinin ve tepenin bulunduğu hafif engebeli bir alan üzerine kurulmuştur. Alleben Deresi dışında hepsi mevsimlik olan bu derele, su toplama havzaları da küçük olduğundan genelde kış mevsiminde yoğun yağışların olduğu dönemde akışa geçebilir (Sönmez 2012).

Şekil 4.17 Gaziantep şehrinin hidrografya haritası (Sönmez 2012)

Tabiat Parkı içerisinde sürekli akan dere veya tabii su kaynağı bulunmamaktadır. Ancak şiddetli yağışlarla, özellikle ilkbahar ve sonbaharda sağanak yağışlarla dolup taşan dereler sahanın muhtelif yerlerinde kuzey-güney istikametinde yer almaktadır. Bu kuru derelerden en büyüğü sahanın tam ortasında derecikler halinde başlayıp birleşerek geniş ve tek bir kuru dere olarak devam etmekte ve Gaziantep-Adana karayoluna tesis edilmiş bir köprüyle sahanın dışına çıkmaktadır (Şekil 4.18).

Şekil 4.18 Çalışma sahasındaki mevcut kuru derelerden bir görüntü (Orijinal 2014)

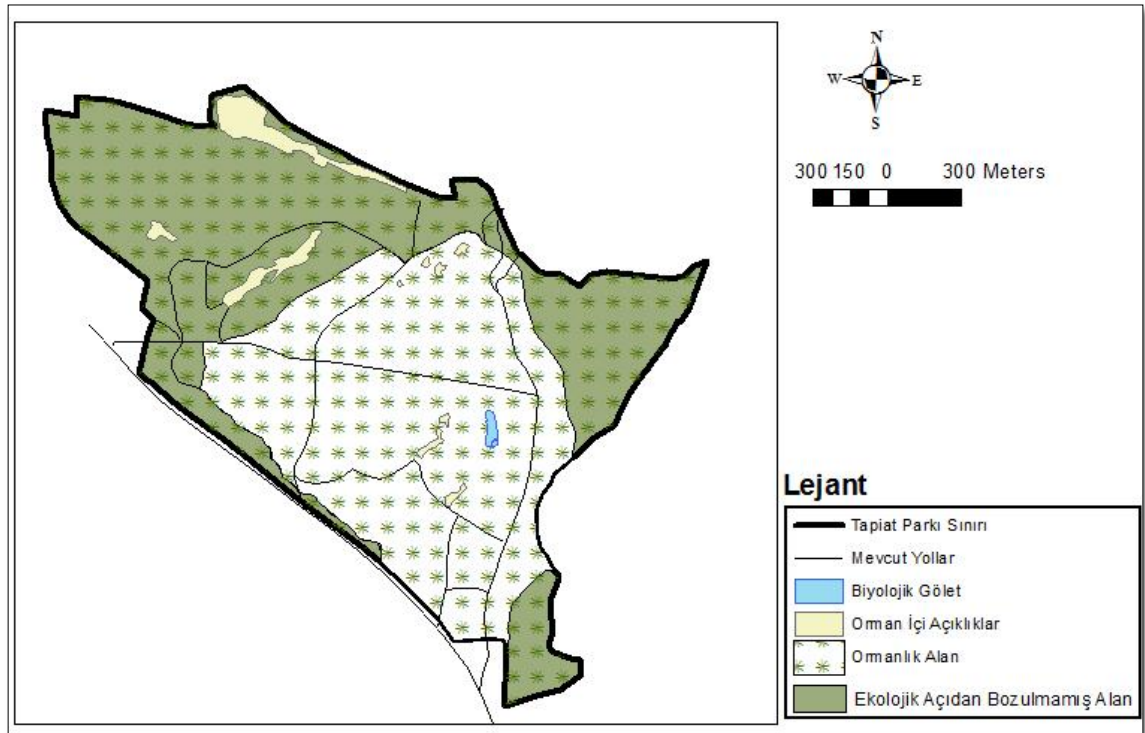
4.2.6 Biyolojik yapı

4.2.6.1 Flora

Yörenin bitki örtüsüyle ilgili botanikçiler tarafından yapılan üç detaylı çalışma mevcuttur. *Sof Dağının Florası* adlı yüksek lisans çalışması, Özuslu (2004)'e ait *Gaziantep Üniversitesi Kampüs Florası* ve diğeri yine Özsulu ve İskender (2009)'a ait *Sof Dağı'nın Sağanlı Bitkiler* adlı çalışmalarıdır. Bu çalışmaların üçüne göre; Sof dağından toplanmış 420 taksonun %29'u İran –Turan, %17'si Akdeniz ve % 11'i Avrupa-Sibirya fitocoğrafya bölgesine dâhildir (Özuslu 2003). Gaziantep Üniversitesi kampüsünden alınan 176 taksonun %39'u İran-Turan, %29'u Akdeniz ve %1 Avrupa-Sibirya fitocoğrafya bölgesine girdiği belirlenmiştir ve üçünün de endemik olduğu sonucuna varılmıştır (Özuslu 2004). Yörede ayrıca 44 Geofit (soğanlı) bitki taksonu belirlenmiş ve bunların 8'nin endemik olduğu tespit edilmiştir (Özuslu ve İskender 2009).

Gaziantep şehri bulunduğu konum itibariyle İran-Turan ve Akdeniz fitocoğrafya bölgelerinin geçiş noktasında bulunmakta (Özusu 2003) ve genel olarak İran-Turan florasına ait step, dağ stepi ve yarı kurak bölgelerin özelliklerini taşıyan (Avcı 2005) bitkilerin yayılış gösterdiği bir saha olarak karşımıza çıkmaktadır. Step bitkilerden sonra ikinci sırada Akdeniz fitocoğrafya bölgesine ait bitkilerin yayılış gösterdiği görülmektedir.

Dülükbaba Tabiat Parkı'nın genelinde *Pinus brutia* (Kızılcıam) alanın % 90'ını kaplamaktadır. Bunun yanında % 8 oranında 1100 m den yüksek yerlerde *Pinus nigra* karaçam ve alanda münferit halde % 2 oranında *Cupressus sempervirens* (servi) ağacı bulunmaktadır. Ayrıca sahanın kuzey sınırında az da olsa badem ağaçları ile alanda yer yer çalı ve otsu formda bitkiler de bulunmaktadır (Şekil 4.19).

Şekil 4.19 Dülükbaba Tabiat Parkı ekoloji haritası (Anonim 2012)

Çalışma sahasında yapılan gözlem, tespit ve teşhise göre oluşturulan Dülükbaba Tabiat Parkı bitki listesi çizelge 4.8' de verilmektedir.

Çizelge 4.8 Dülükbaba Tabiat Parkı bitki listesi

Ağaç ve Çalılar

Latince Adı	Türkçe Adı
<i>Amygdalus arabica</i>	Acı badem
<i>Amygdalus lycioides</i> var. <i>lycioides</i>	Acı badem
<i>Cerasus microcarpa</i> subsp. <i>Microcarpa</i>	Yabani kiraz
<i>Crataegus orientalis</i>	Alıç
<i>Cupressus sempervirens</i>	Adi Servi
<i>Pinus brutia</i>	Kızılçam
<i>Pinus nigra</i>	Karaçam
<i>Prunus divaricata</i>	Kiraz eriği
<i>Quercus ithaburensis</i> subsp. <i>macrolepis</i>	Anadolu palamut meşesi

Otsu Bitkiler

<i>Ajuga chamaepitis</i> subsp.	Mayasilotu
<i>Allium schoenoprasum</i> var. <i>buhseanum</i>	Dağ soğanı
<i>Ballota saxatilis</i>	Nemnemotu
<i>Bifora testiculata</i>	Yabani kişniş
<i>Centaurea virgata</i>	Peygamberçiçeği
<i>Cephalaria syriaca</i>	Pelemir
<i>Convolvulus arvensis</i>	Mahmude otu
<i>Crocus cancellatus</i> subsp. <i>cancellatus</i>	Çiğdem
<i>Cuscuta planiflora</i>	Küsküt
<i>Cyclotrichium organifolium</i>	Dağ nanesi
<i>Eryngium campastre</i>	Boğa dikenli
<i>Fumana procumbens</i>	Güneş gülü
<i>Gagea fibrosa</i>	Altın yıldız
<i>Hypericum russeggeri</i>	Binbirdelikotu
<i>Iris persica</i>	Navruz
<i>laevigata</i>	Zahter
<i>Marrubium vulgare</i>	Bozot
<i>Muscari discolor</i>	Arap sümbülü
<i>Nepeta italica</i>	İtalyan kedi nanesi

Çizelge 4.8 Dülükbaba Tabiat Parkı bitki listesi (devam)

<i>Pisum sativum</i>	Bezelye
<i>Reseda lutea</i> ssp. <i>lutea</i> var. <i>lutea</i>	Muhabetçiçeği
<i>Sanguisorba minor</i>	Küçük çayır düğmesi
<i>Scrophularia xanthoglossa</i>	Sıracaotu
<i>Scutellaria tomentosa</i>	Kaside
<i>Stachys pumila</i>	Dağçayı
<i>Teucrium polium</i>	Acıyavşanotu
<i>Thymus syriacus</i>	Kekik
<i>Ziziphora capitata</i>	Başlı dağ reyhanı

4.2.6.2 Fauna

Türkiye, zengi bir bitki varlığı yanında, zengin bir hayvan varlığında sahiptir. Hayvan varlığı üzerine yapılan çalışmalar dünyada yaşayan yakaşık 4.200 memeli hayvan türünden 160 türün Türkiye’de yaşadığını göstermektedir (Yücel 2010).

Dülükbaba Tabiat Parkı içerisinde serçe, karga, keklik, tavşan, tilki, çakal, gelincik, fare ile birlikte az da olsa yırtıcı kuşlardan şahin ve doğana rastlanmaktadır (Anonim 2011).

4.3 Araştırma Alanının Kültürel Peyzaj Özellikleri

4.3.1 Ulaşım

Gaziantep kara ulaşımında Türkiye'nin güneyinde, Akdeniz’den doğuya ve kuzeye giden yolların kavşağında ve GAP’ın ise girişinde bulunmaktadır. Ayrıca Gaziantep, karayolu ulaşımı yönünden bir düğüm noktası gibidir. Tarihi İpek Yolu’nun da önemli merkezlerindedir. Gaziantep’in karayolu ile bağlı olduğu merkezlerden bazılarının süre ve mesafe olarak uzaklıkları çizelge 4.9’de verilmektedir.

Çizelge 4.9 Gaziantep ve karayolu ile bağlı olduğu bazı önemli merkezler ile arasındaki süre ve mesafe olarak uzaklıklar

Önemli Merkezler	Mesafe (km)	Yolculuk Süresi
Adana	223	2 saat 17 dk.
Ankara	698	7 saat 10 dk.
İstanbul	1151	11 saat 34 dk.
Suriye- Halep	128	1 saat 52 dk.

*Hız, saatte 70 km olarak alınmıştır.

Gaziantep Demiryolu ağı, yurtiçi yanında yurtdışı bağlantılara da sahiptir. Irak ve Suriye ile bağlantısı olan demiryolu, ulaşım anlamında önemli olanaklar sağlamaktadır. 2003 yılı itibariyle Gaziantep'te mevcut Demiryolu uzunluğu 286,57 km.'dir. Gaziantep'in demiryolu ile bağlı olduğu merkezlerden bazılarının süre ve mesafe olarak uzaklıkları çizelge 4.10'de verilmektedir.

Çizelge 4.10 Gaziantep ve demiryolu ile bağlı olduğu bazı önemli merkezler ile arasındaki süre ve mesafe olarak uzaklıklar

Önemli Merkezler	Mesafe (km)	Yolculuk Süresi
Adana	293	6 saat 15 dk.
Ankara	968	18 saat 50 dk.
İstanbul	1401	27 saat 25 dk.
Suriye- Halep	307	7 saat

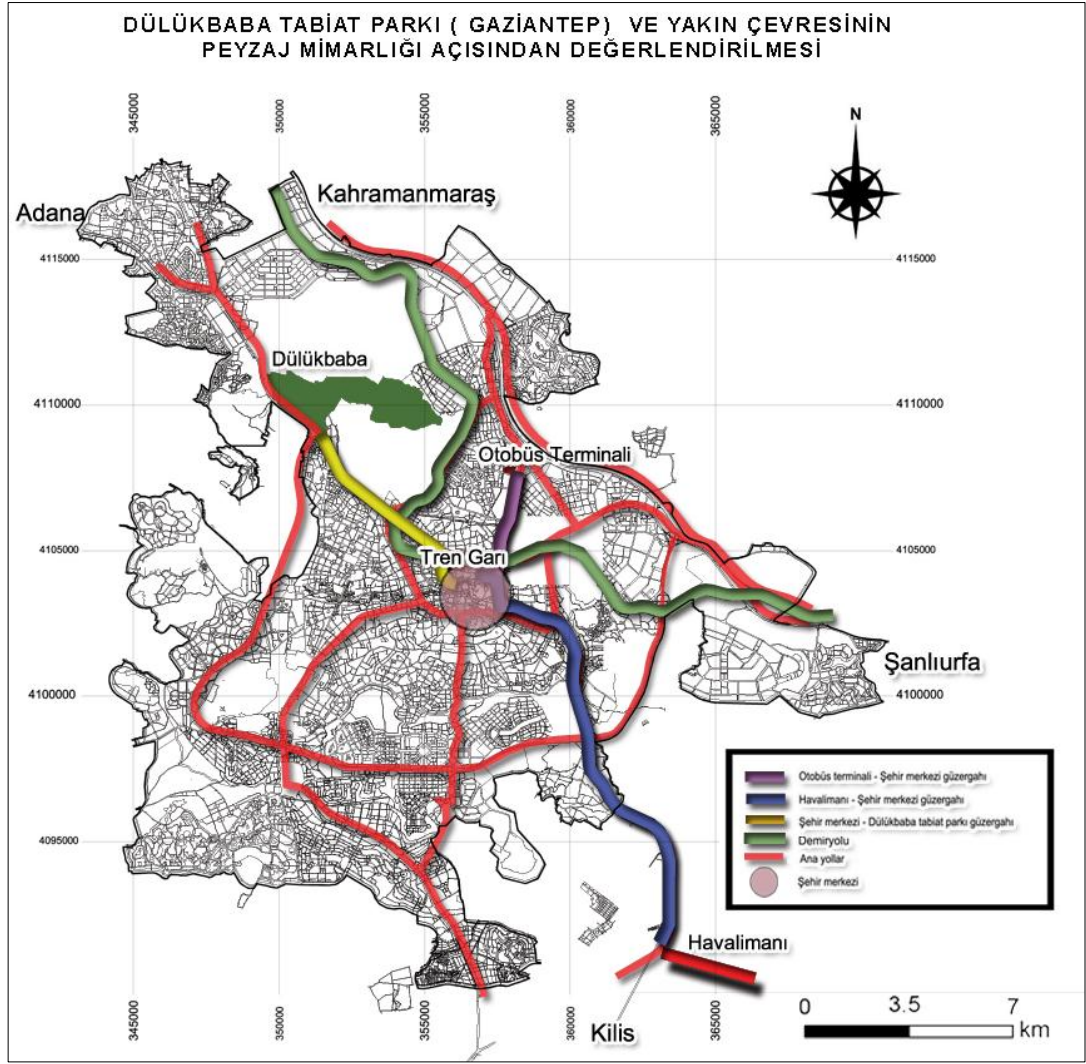
1976 yılında hizmete giren Gaziantep Havaalanı 1993 yılında uluslararası ve yük taşımacılığına açılmıştır. Şehir merkezine 19,6 km. uzaklıktadır. Şehrin muhtelif noktalarından havaalanına uzaklıkları ve varış süreleri çizelge 4.11'de verilmektedir.

Çizelge 4.11 Şehrin muhtelif noktalarından havaalanına olan uzaklıklar

Mesafeler	Km	Dakika
Şehir Merkezi	19	19
Organize Sanayi Bölgesi	40	40
Küçük Sanayi Sitesi	20	20
Serbest Bölge	45	45
Dülükbaba Tabiat Parkı	27	27

*Hız, saatte 60 km olarak alınmıştır.

Dülükbaba Tabiat Parkı Gaziantep şehir merkezine yaklaşık 8 km uzaklıkta olup Gaziantep-Adana E5 karayolu üzerinde bulunmaktadır (Şekil 4.20). Sahanın bitişiğinde yer alan Başpınar Organize sanayi bölgesine şehir merkezinden Belediye otobüsü, halk otobüsü ve dolmuş gitmekte olup, ziyaretçilerin bu vasıtalarından istifade etmesi mümkündür. Sahaya daha çok ziyaretçiler kendi araçlarıyla gelmekte; mutad vasıtalar ile gelenlerin sayısı ancak % 5'i bulmaktadır (Anonim 2011).

Şekil 4.20 Dülükbaba Tabiat Parkı ulaşım haritası

4.3.2 Tarihi, arkeolojik, etnoğrafik ve mitolojik özellikler

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin birinci ve Türkiye'nin yedinci büyük kenti olan Gaziantep, Anadolu'nun ilk yerleşim alanlarından birisidir. Akdeniz bölgesi ile Güneydoğu bölgesinin birleşme noktasında yer alan Gaziantep, Suriye ile komşudur. İlkçağ'a ait belli başlı kaynak ve araştırmalarda Antep adına rastlanmamaktadır. Bununla birlikte Antep'in 12 km kuzeyinde Antep-Maraş yolu üzerindeki Dülük'ün (Doliche) oldukça eski bir mevki olduğu bilinmektedir. Antik devirlerde iktisadi ve siyasi bütün faaliyetlerin yoğun bir şekilde sürdüğü Kuzey Suriye ile Mezopotamya'yı İç Anadolu'ya bağlayan yolların geçtiği yerler o devirlerde Dülük bölgesi olarak

anılmaktaydı. Yeni, Orta ve Eski çağlarda Fırat Nehrini takip ederek Mezopotamya'dan gelen kervanların bu nehri terk ettikleri Birecik ile Maraş arasında bu nokta Dülük adıyla bilinmekteydi. Bu kavşak aynı zamanda Urfa, Maraş ve Halep yollarının da kesiştiği yeri teşkil ediyordu. Bugünde dülük adıyla anılan yere Asurlular Babiğü, Bilabhi, doluk; Romalılar Dolichenus, Doulichia, Doliche; Bizaslılar ise Tolonbh demektedirler (Anonim 1996).

Gaziantep adının kullanımına, her ne kadar Türklerin Anadolu'ya gelişi sonrasındaki dönemde rastlanılıyorsa da, yörenin yerleşme tarihi oldukça eskidir. Özellikle bölgenin jeolojik yapısı ve jeomorfolojik özellikleri, ilk çağ insanlarına sağladıkları avantajlar nedeniyle, belki de Gaziantep ve çevresinin, Anadolu'nun ilk meskün edilen sahalardan biri olmasını sağlamıştır. Nitekim Memiş (2009), yapılan yeni arkeolojik çalışmaya dayanarak Anadolu'daki en eski Paleolitik yerleşmenin Dülük Köyü yakınlarındaki Dülük mağarası olduğunu ileri sürmektedir. Dülük Köyü ve Türbesi hakkında anlatılan birçok hikâye vardır. Bu hikâye ve Dülük Tepe'sindeki türbe herkes tarafından bilinir fakat çoğu kişinin bilmediği bir gerçek, 10 yıl kadar önce Alman bir profesörün dikkatini çekmiştir. 1517'de bir manastırda bulunan, İngiltere'den Hindistan'a kadar tüm önemli şehirleri içeren ve "Tabula Peutingeriana" olarak bilinen ünlü haritada Gaziantep yakınlarında Zeugma'nın yanı sıra "Doliche" isimli bir şehir de görülmektedir. Haritayı incelerken bunu gören Profesör, Romalıların çok uzun süre taptığı "Jüpiter Dolichenus" tanrısının adının "Doliche'li Jüpiter" demek olduğunu hatırlamıştır. Bu şehrin çok önemli bir dini merkez olması gerektiğini düşünmüş ve bu konu üzerinde çalmaya başlamıştır. Uzun çalışmalar ve uydu resimlerinin de yardımlarıyla şehir yakınlarında bir tapınak keşfedilmiştir. Gerekli izinler alındıktan sonra Gaziantep'e gelen Profesör Winter, 1997 yılında çalışmalara başlamıştır (Ekmekçi 2006).

2000 yılına kadar devam eden kazılar sonucu, Dülük Tepe yakınlarındaki Keber Tepe'de dünyadaki tek "çift kültü Mitra tapınağı" keşfedilmiş oldu. Fakat profesör, Dülük Tepe'de daha önemli bir dini merkezin, yani "Jupiter Dolichenus"un tapınağının olduğunu düşünüyordu. Bunun üzerine 2001'deki jeofizik araştırmalarından sonra 2002'de asıl kazı çalışması başladı. Kazılar her yılın Haziran-Ekim ayları arasında devam ediyor. Prof. Dr. Engelbert Winter'e arkeolog, tarihçi, jeoinformatik mühendisi,

restoratör, mimar, coğrafyacı ve topograflardan oluşan çok uluslu bir ekip yardım ediyor (Ekmekçi 2006). Şimdiye kadar üzerinde İmparator Marcus Aurelius Caracalla'nın adı yazılı olan heykel kaidesinden Eski Mısır tanrısı Osiris'in bronz heykeline kadar çok çeşitli buluntular elde edildi. Mısır, Babil, Mezopotamya ve Suriye başta olmak üzere birçok kültüre ait çok sayıda eşyanın bulunması, buranın çeşitli bölgelerden insanlarca ziyaret edilen bir hac merkezi olduğu fikrini destekliyor. Ayrıca kazılar sırasında bulunan silindir mühür, cam damga, taş ve bronz mühürler de bu tür kazılarda bir ilk teşkil ediyor. Elde edilen buluntular sayesinde bu tapınağın M.Ö. 1.yy'a kadar uzanan bir geçmişi olduğu anlaşıldı. Yabancı otoritelere göre bu kazı çalışması dinler tarihi açısından çok önemli bilgiler sağlayacak. Türkiye'de pek ses bulmasa da başta Almanlar olmak üzere birçok milletten arkeologlar bu tapınağın çok önemli olduğu görüşünde (Ekmekçi 2006).

Asurlar döneminde Dülük önemli bir ticaret merkezi idi. Dülük ve çevresinde yapılan kazılarda Roma ve Bizans dönemlerine ait tapınak ve saray kalıntıları bulunmuştur. Her iki binanın da tabanı mozaikler ile süslenmiştir. Ayrıca, Bizans dönemine ait bir aile mezarı da bulunmuştur. Bizans hâkimiyeti sırasında Dülük ve yöresindeki Arap sınır bölgesinde Araplar ile Bizanslar arasındaki mücadeleler sürüyordu. 1. yy. sonlarında yöreyi kesin olarak egemenlikleri altına alan Romalılar, yerel halkın gelenek ve göreneklerine, dil ve dinlerine, günlük hayatlarına karışmadılar. Roma egemenliğinin sağladığı, güvenlik ortamında Dolike (Dülük), Kilze (Kilis), Korus ve Belkız gibi kentler hızla gelişti (Memiş 2009).

Coğrafi konumu nedeni ile yol kavşakları üzerindeki önemi Osmanlılar Dönemi'nde de sürmüştür. G.Antep-K.Maraş yolu yine buradan geçmiş ve hatta Cumhuriyet Dönemi'nde demiryolu da bu yolu izlemiştir. Demiryolunun batısında kalan ve kayalık yamaçlar üzerinde kurulmuş olan Dülük köyünün hemen içinde ve kenarlarında antik kentin mezarlığı (Nekropolü) yer almakta olup, yeraltına oyulmuş çok miktarda mezar odası bulunmaktadır. Ayrıca Dülükbaba Tabiat Parkı yakınında 80 kadar olduğu tahmin edilen tarihi mezar odaları, yazlık evler ve Jüpiter Dolichenus tapınağı bulunmaktadır. Antik tapınağın kutsal alanı içinde rahip ve ruhban sınıfından kimselere ait olduğu

anlaşılan kayaya oyulmuş oda mezarlarında 16 adedi kazılıp temizlenerek gün ışığına çıkarılarak halkın ziyaretine açılmıştır (Anonim 2011).

4.3.3 Sosyo-ekonomik yapı

Gaziantep şehrinin bulunduğu doğal bölge içinde diğer şehirleri geride bırakarak hızla nüfuslaşması ve gelişmesini sağlayan faktörlerin başında sanayi ve ticari faaliyetler gelmektedir. Gerçekten de benzer iklim, toprak ve bitki örtüsüne sahip ve yerleşme tarihi oldukça eskiye dayanan Gaziantep ve yakın çevresindeki şehirlerden, Gaziantep'in daha fazla ön plana çıkmasında beşeri faktörlerin büyük etkisinin bulunduğunu bu durum bize açıkça göstermektedir. Nitekim Gaziantep'te ticari faaliyetler, şehrin ilk dönemlerinde nüfus artışını ve sanayinin gelişmesini sağlayan en önemli faktördür. Zamanla nüfusun artması ve sanayinin gelişmesi de ticareti canlı tutmuştur. Böylece Gaziantep şehrinde nüfus, bir yandan ticari ve sanayi faaliyetlerin yoğunluğuna bağlı artarken, diğer taraftan sanayi ve ticari faaliyetlerin yoğunlaşmasını da beraber getirmiştir (Sönmez 2012).

1927 yılı nüfus sayımına göre Gaziantep şehri 40 bin kişi yaşamaktadır. Halbuki şehrin 1888 yılındaki nüfusu 1888-1914 yılları arasında artmış ve 1. Dünya Savaşı'na kadar olan süre 50-60 bin civarına ulaşmıştır (Darkot 1970). Fakat Osmanlı'nın girdiği savaşlar nedeniyle nüfus miktarının düşmüş olması muhtemeldir. Özellikle antep savunması esnasında yaşanan kayıplarda eklendiğinde, şehir nüfusu Cumhuriyetin ilk yıllarında Darkot'un (1970) belirttiği gibi 50-60 bin civarında olması gerekmektedir.

Antep Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber Türkiye'nin hızlı gelişen şehirlerinin başında yer almıştır. Gerçekten de her ne kadar tarihi kervan yollarının kavşak noktasında yer alsada Gaziantep, sanayi odaklı gelişimini Cumhuriyet sonrası dönemde gerçekleştirmiştir.

Türkiye genelinde olduğu gibi Gaziantep şehrinde de ciddi sayılabilecek nüfus artışı 1950'li yıllarda meydana gelmiştir. Nitekim Avcı (2003) 1950'lerde, daha çok

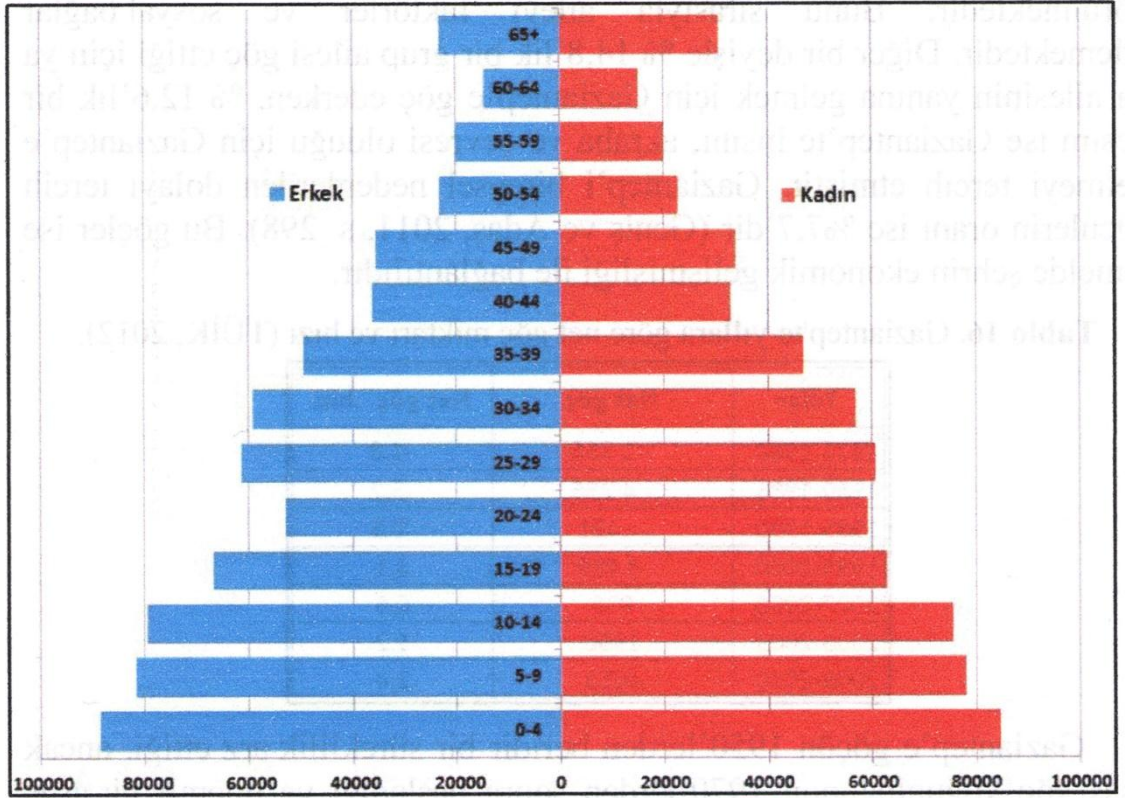
Türkiyenin doğusundan batısına ve kırdan kente şeklinde meydana gelen göçlerle ortaya çıkan bu şehirleşme hareketlerini, aynı zamanda Türkiye'deki ilk ciddi şehirleşme hareketlerinin başlangıcı olarak göstermektedir.

Şehrin 1990 yılına ait nüfus piramidi incelendiğinde 1965-1970 yılları arasındaki dönemde doğanlar, yani 1990 yılında 20-25 yaş aralığında olanların miktarının yüksek olmadığı görülmektedir. Bu nedenle her ne kadar aile planlaması yapıldıysa da doğum oranlarında ciddi bir artışın yaşandığı ve bununla bağlantılı olarak nüfusun da arttığı bir gerçektir. Yüksek nüfus artışı nedeniyle şehrin 1980 yılındaki nüfusu 374290 kişiye yükselmiştir (Sönmez 2012).

Türkiye genelinde olduğu gibi Gaziantep'te de ikinci önemli şehirleşme hareketi 1980'li yıllarda meydana gelmiştir. Söz konusu şehirleşme hareketinin temelinde ise gelir seviyesine bağlı olarak daha iyi yaşama arzusundan kaynaklandığı söylenebilir.

Gaziantep'te sanayinin temelleri geçmişe dayanıyorsa da asıl gelişimin 1980 ve hatta 1990 sonrasında yapılmıştır. Gerçekten de, bugün aktif olan işletmelerin ancak % 3,8'inin temelleri 1960 yılı öncesinde atılmış iken, 100'den fazla işçi çalıştıran işletmelerin % 53'ü ise 1990 sonrasında kurulmuştur. 1980-1996 yılları arasındaki dönemde Gaziantep'te kurulan işyeri sayısı Türkiye ortalamasının 4 katıdır. Bu dönem aynı zamanda Organize Sanayi Bölgesi'nin öneminin daha da arttığı ve sanayi faaliyetlerine yaptığı katkısında da çok büyüdüğü dönemi kapsamaktadır.

Gaziantep şehrinde sanayi ve ticaret büyük bir hızla gelişmesi yoğun göç hareketlerini de beraberinde getirmiştir. Yoğun göçlere bağlı olarak 2000-2010 yılları arasındaki dönemde yıllık nüfus artış hızı yeniden % 50 seviyelerine yaklaşmıştır. Şehrin 2010 yılındaki nüfusu ise 1.357.475 kişidir (Şekil 4.21).

Şekil 4.21 Gaziantep şehrinin 2010 yılındaki nüfus piramidi (Sönmez 2012)

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) ile 31 Aralık 2012 tarihi itibarıyla, Gaziantep'in Genel Nüfusu 1.799.558' dir. İl ve İlçe Merkezleri Nüfusu 1.604.933 olup, Belde ve Köy Nüfusları ise 194.625'dir. Aldığı göç 41.978, verdiği göç 42.291 olup göç hızı -0.17 dir. Okuma – yazma oranı ise % 95,5 dır (Anonim 2014b).

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin en büyük, Türkiye'nin ise yedinci büyük kenti olan Gaziantep, nüfusu, ekonomik potansiyeli ve Büyükşehir statüsü ile bir anakent görünümündedir.

Gaziantep'teki büyük sanayi işyerlerinin sayısı, Türkiye toplamının % 4 'ünü, küçük sanayi işyerlerinin sayısı ise % 6'sını oluşturmaktadır. Sağladığı geniş istihdam olanaklarıyla il'deki faal nüfusun % 28,72'sinin imalat sanayi kollarında çalıştığı görülmekte ve bu oran her geçen yıl artmaktadır. Gaziantep'te daha önce dağınık bir

şekilde bulunan işyerleri, bugün belli bölgelerde toplanmıştır. Bunlar Organize Sanayi Bölgeleri (I, II, III, IV), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Bölgeleri, Örnek Sanayi Sitesi ve Küçük Sanayi Sitesi bölgeleridir. Ayrıca büyük ticari kuruluşlar için GATEM, küçük ve orta ölçekli tesisler için KOSGEB yapılmış olup şehrin kuzey batısında yeni işhanları, idari binalar ve büyük işyerleri modern şehircilik anlayışıyla yapılmaya devam etmektedir. Güneydoğu Anadolu'yu Akdeniz ve Ortadoğu'ya bağlayan kara ve demiryollarının merkez noktası olması, havalimanının uluslararası niteliği çıkarılmış olması şehre mal, hizmet ve ziyaretçi akışını yoğunlaştırmaktadır.

4.3.4 Mülkiyeti idari ve yasal durumu

Dülükbaba Tabiat Parkı'nın mülkiyeti, Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğüne aittir. 645 sayılı Orman ve Su İşleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname ile Tabiat Parkının işletilmesi, yönetilmesi, korunması ile ilgili konular, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğüne verildiğinden, Dülükbaba Tabiat Parkında her türlü tasarruf ve Doğa Koruma, Milli Parklar Genel Müdürlüğüne aittir. Halihazırda Tabiat Parkı kapı girişi ve içerisinde bulunan Kır Kahvesi ile Alışveriş ünitesinin işletilmesi ve saha temizliği Şehitkâmil İlçe Belediyesi tarafından yapılmaktadır.

4.3.5 Turizm ve rekreasyon

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin en gelişmiş, Türkiye'nin ise nüfusa göre yedinci büyük kenti olan Gaziantep, nüfusu, ekonomik potansiyeli ve Büyükşehir statüsü ile bir metropol görünümündedir. Paleolitik Çağ' a kadar uzanan zengin bir kültürel mirasa sahip olan Gaziantep Asurlular, Persler, Romalılar, Bizanslılar, Abbasiler ve Selçuklular gibi güçlerin hâkimiyetine tanıklık etmiştir. Gaziantep'de Osmanlı İmparatorluğu döneminde inşa edilmiş olan çok sayıda cami, han, hamam ve medrese bulunmaktadır. Tarihi İpek Yolu'nun buradan geçmesi uygarlık tarihine ve bugüne yön vermiş olup, ayrıca her dönemde kültür ve ticaret merkezi olma özelliğini de korumuştur. Coğrafi yönden GAP'ın giriş kapısı, sanayisi ve ticari hacmi ile GAP'ın merkezi olan Gaziantep, ekonomik yönden çevresindeki birçok ili etkisi altında tutmaktadır. İl, Doğu

ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin tüm ürünlerinin işlendiği, iç ve dış pazara sunulduğu bir sanayi ve ticaret merkezidir. Dört tane Organize sanayi bölgesi, birçok sanayi alanları, küçük sanayi siteleri ve serbest bölgesi ile ekonomi ve sanayide çok önemli bir noktadadır. Ekonomisinin yanında tarihi, kültürel ve yerel zenginlikleri, komşu illere geçiş güzergâhında olması, Suriye ile bağlantısı, kamu ve özel sektör sağlık yatırımları, üniversiteleri ile Gaziantep ili turizm açısından önemli bir etkinliğe sahiptir (Anonim 2012).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en gelişmiş ili olan Gaziantep'te uluslararası ve ulusal düzeyde turizm açısından önemli bir altyapı bulunmaktadır. Gaziantep'teki somut ve somut olmayan kültürel miras; Arkeolojik bulgulardan, çok çeşitli folklorik zenginliklere kadar değişiklik göstermektedir. Gaziantep'te 644 taşınmaz kültür varlığı, 221 adet sit alanı ve 823 adet tescilli taşınmaz kültür varlıkları bulunmaktadır (Anonim 2011).

Gaziantep sayısız tarihi ve kültürel güzelliğinin yanı sıra, doğal güzellikleri ile de önemli bir turizm merkezidir. Gaziantep il sınırları içerisinde doğa turizmi/ekoturizm potansiyeline sahip olduğu düşünülen alanlar; Yesemek, Zeugma, Rumkale, Dülükbaba Antik Kenti, Dülükbaba Tabiat Parkı, Burç Tabiat Parkı, Erikçe Kent Ormanı, Köklüce Kanyonu, Sakçagözü şelalesi, Sarıkaya, Denizin Kuzusu Mağarası, Kuzu Yatağı Merzimen Çayı, Sofdağı, Hızırlı Yaylası, Alleben Göleti, Karkamış Taşkın Ovası Sulak Alanı, Tahta köprü Yaban Hayatı Geliştirme Sahası ve Gaffur Baba Tepesidir.

Gaziantep'te turizmin gelişimi ziyaretçi sayısı açısından değerlendirildiğinde; 1992 yılına kadar genel itibarıyla artış eğiliminde olan yabancı ziyaretçi sayısının 1994 yılında 138.471 kişiyle Gaziantep turizminin zirvesine ulaştığı fakat bu tarihten iki yıl sonra da (1996'da) 2.675 kişiyle de en düşük seviyeye indiği görülmektedir. Söz konusu tarih ve daha sonrasındaki birkaç yıl süresince ilin içerisinde yer aldığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde süren Türkiye'nin iç güvenliği ile ilgili bazı sorunların bu düşüşte etkili olduğu düşünülebilir, Bu durum turizm ile güvenlik sorunu arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir. Öte yandan Gaziantep Havalimanı'nda, 1976 yılında iç hatlar ve 1993 yılında ise dış hat uçuşlarının başlamasıyla birlikte ile erişim imkânı

artmış ve böylece havayolu ulaşımı, ziyaretçi sayısının günümüzdeki değerlere ulaşmasına önemli katkı sağlamıştır. 2012 yılında Gaziantep'e gelen yabancı ziyaretçi sayısı 125 bin, yerli ziyaretçi sayısı ise 88 bindir (Uzun 2014).

4.3.6 Mevcut arazi kullanımı

Tabiat Parkının tamamı Orman rejimi içerisinde yer almakta olup Devlet Ormanıdır. Tabiat Parkı İçerisinde herhangi bir yapılaşma söz konusu değildir. Mevcut arazi kullanım durumu 2.965 km² üretkif orman, 0.095 km² ise açıklık alandır.

4.3.7 Mevcut altyapı ve üstyapı tesisleri

4.3.7.1 Üstyapı tesisleri

Dülükbaba Tabiat Parkı içerisinde mevcut bulunan yapı ve tesisler;

Giriş Kontrol Binası; Alanın ana girişinde, dört tarafın rahatlıkla görülmesi için cam bölmelerden yapılmış 2,5 X 2 = 5,0 m² alana sahip giriş kontrol binası bulunmaktadır (Şekil 4.22). Giriş kontrol binasının kuzey batı tarafında ise güvenliklerin özel ihtiyaçlarını karşılayabileceği tek katlı bir yapı mevcuttur.

Şekil 4.22 Giriş kontrol binası (Orjinal 2014)

İdare binası; Ana giriş kapısının sağ tarafında bulunan ve 1986 yılında Orman İşletme Müdürlüğü tarafından dikdörtgen şeklinde yaklaşık 250m² büyüklüğünde yapılan İdare binası, sahada temizlik, tamir, bakım, onarım işinde çalışan işçilerin yemek, mesai arası dinlenme gibi sosyal ihtiyaçlarını karşıladığı binadır (Şekil 4.23).

Şekil 4.23 İdare binası (Orjinal 2014)

İşçi Pavyonu; Kapı girişinin yine sağ tarafında 1989 yılında Orman İşletme Müdürlüğü tarafından ahşap olarak altıgen 8 m² büyüklüğünde yapılan işçi pavyonu mevcuttur. Sahada, temizlik, tamir, bakım, onarım işinde çalışan işçiler yemek, mesai arası dinlenme gibi sosyal ihtiyaçlarını burada da giderebilmektedirler.

Alışveriş Ünitesi; Kapı girişinden yaklaşık 165 m. uzaklıkta, yoldan 10 m içeride bulunan alışveriş ünitesi dikdörtgen şeklinde toplam 190 m² h=3,5 m büyüklüğünde bakkal, kasap ve manav'dan oluşmaktadır. Alışveriş ünitesi tek katlı olup, alışverişe gelen ziyaretçiler için yol tarafına yapılmış otoparklar bulunmaktadır (Şekil 4.24).

Şekil 4.24 Alışveriş ünitesi (Orjinal 2014)

Kır gazinosu; Mevcut kır gazinosu kapasite yönünden ihtiyaca cevap vermediğinden ve eskimiş olduğundan yıkılarak yerine taban alanı 930 m² h=4,5 m olan 1500 m² büyüklüğünde, açık (teras) alanı olan bir adet kır gazinosunun yapımı planlanmıştır. İçerisinde yemek salonu, kahvaltı salonu, mutfak, giriş fuayesi, dinlenme odası, lokal ve wc bulunacaktır.

Kır kahvesi; Rekreasyon alanının merkezi kabul edilebilecek yer olan gölet çevresinde kış-yaz kullanılabilen 250 m² kapalı, 250 m² açık alana sahip, h=4,5 m olan, içerisinde mutfak, w.c. olan bir kır kahvesi mevcuttur (Şekil 4.25).

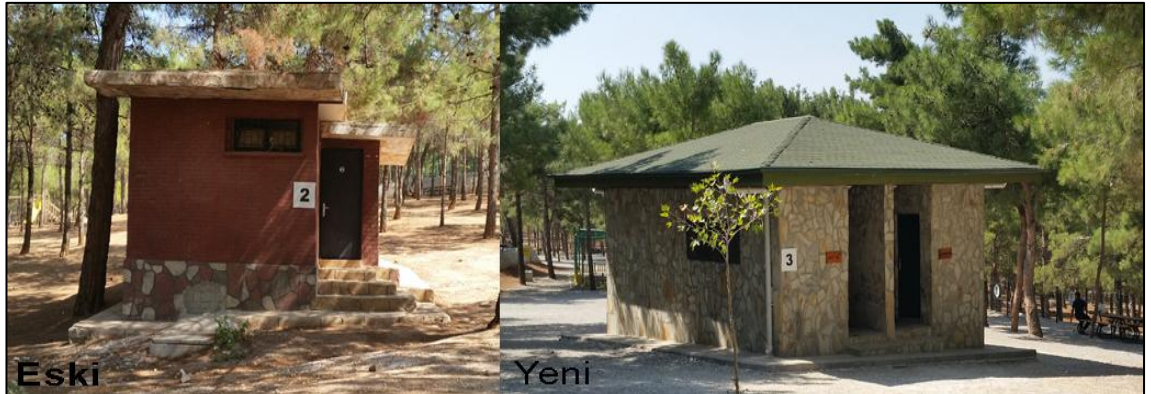
Şekil 4.25 Kır kahvesi (Orjinal 2014)

Büfe; Yoğun insan kullanımının olduğu orta kısımda, dere yatağının iki tarafında bulunan yürüyüş yollarının üzerinde 2 adet 4mx3m=12 m² alana sahip ahşaptan yapılmış büfeler mevcuttur (Şekil 4.26).

Şekil 4.26 Büfe (Orjinal 2014)

Tuvaletler; Tabiat Parkı sınırları içerisinde farklı yerlere, piknik ünitelerine en fazla 150 m mesafede 14 adet tuvalet bulunmaktadır (Şekil 4.27). Bunların 8 adeti eski tarihli yapılmış iken 6 tanesinin yapımı ise 2013 yılında tamamlanmıştır.

Şekil 4.27 Tuvaletler (Orjinal 2014)

Mescit; Tabiat Parkında günübirlik kullanım alanlarının merkezi sayılabilecek yerlere konumlandırılmış, 2013 yılında yapımı tamamlanmış ve yaklaşık her biri 36 m² alana sahip 3 adet mescit bulunmaktadır (şekil 4.28).

şekil 4.28 Mescit (Orjinal 2014)

Köprü; Tabiat Parkı sınırları içersinde, giriş kontrol binalarının sol tarafında dere yatağının üzerinde 6m uzunluğunda 3m yüksekliğinde bir adet beton köprü bulunmaktadır. Ayrıca sahada suni derenin her iki tarafını birbirine bağlayan 3 adet, biyolojik gölet üzerinde de bir adet olmak üzere toplam 4 adet ahşap köprü bulunmaktadır (şekil 4.29-4.30).

Şekil 4.29 Suni dere üzerindeki ahşap köprü (Orjinal 2014)

Şekil 4.30 Biyolojik gölet üzerindeki ahşap köprü (Anonim 2011)

Çocuk Oyun Alanı; Rekreasyonel alanlara gelen ziyaretçilerin 2–10 yaş grupları arasındaki çocuklarının oyun ihtiyaçlarını gidermeleri açısından çocuk oyun alanlarının önemli bir yeri vardır. Bu bağlamda tabiat parkı sınırları içerisinde yapılmış 5 adet çocuk oyun alanı mevcuttur. Bu oyun alanlarından üç tanesi aynı planda ve aynı etkinliğe sahip iken diğer ikisi farklı etkinliklere olanak sağlamaktadır. Ayrıca yapılan çocuk oyun alanlarının sadece iki tanesini tabiat parkına nispeten uygundur. Diğer üç çocuk oyun alanında kullanılan malzemeler yapay, renk olarak ise tabiat parkının doğal görüntüsüne uygun değildir (Şekil 4.31-4.32).

Şekil 4.31 Yapay çocuk oyun alanları (Orjinal 2014)

Şekil 4.32 Nispeten uygun çocuk oyun alanları (Orjinal 2014)

Seyir Terasları; Görsel açıdan büyük öneme sahip seyir terasları için, alanda doğal ve kültürel peyzajların geniş bir açı ile izlenebilmesi adına manzaraya hakim noktalar seçilmiştir (Şekil 4.33). Çalışma sahası içerisinde 3 adet seyir terası bulunmaktadır. Tabiat parkının konumu ve konumlandığı alanın topoğrafik yapısından dolayı seyir teraslarının genel manzarası, güney ve güneybatı istikametinde bulunan Gaziantep platosudur.

Şekil 4.33 Seyir teraslarından bir görünüş (Orjinal 2014)

Yollar; Alana girişten itibaren ve tüm alan içerisinde kullanımlar arası geçiş ve bağlantı yolları sirkülasyonu sayesinde tüm alan kontrol altında tutulabiliyor ve ziyaretçilerin kolay bir şekilde tüm kullanım alanlarına ulaşmaları sağlanıyor. Alanda kullanımlar arası bağlantıyı ve araç sirkülasyonunu sağlayan yaklaşık 1930 m uzunluğunda asfalt, 4235 m uzunluğunda stabilize yol ve 1665 m uzunluğunda kitli parkeden imalatı yapılmış toplam 7830 km yol bulunmaktadır.

Otoparklar; Çalışma sahasının uygun eğimlerinde ve günübirlik kullanım alanlarının etrafında konumlandırılmış otoparklar, yaklaşık 1,8 milyon nüfusa sahip Gaziantep şehrinin özellikle hafta sonu rekreasyonel amaçlı kullandığı Dülük Baba Tabiat Parkı için yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda alanın önce taşıma kapasitesi hesabı yapılmalı ve bu hesaba göre otopark sayısı belirlenmelidir. Analiz ve gözlemlerden sonra ise uygun alanlara yeterli sayıda otoparklar yapılmalıdır.

Çeşme ve bulaşık yıkama yeri; Bulaşık yıkama yeri ve çeşmeler, yaya ve patika yollarının aralarında yer almaktadır. Sahanın kullanma özelliğine göre 6–8 aile birimine 1 çeşme düşmektedir. Genellikle 4 musluklu yıkama yerleri tercih edilmiştir (Şekil 4.34).

Şekil 4.34 Dört musluklu bulaşık yıkama yeri (Orjinal 2014)

Günübirlik kullanımlar; Çalışma alanının günübirlik kullanımları içerisinde en çok piknik amaçlı kullanıldığı gözlenmiştir. Ziyaretçilerin piknik alanında rahatlıkla piknik yapmalarını sağlamak için potansiyel kullanım alanı içerisine uygun yerlere ahşap piknik masaları yerleştirilmiştir. Piknik masaları dinlenme alanlarında zaruri ihtiyaçların başında yer almaktadır. Kullanma sahası içerisinde gelişi güzel dağıtılmamalı ve ziyaretçilere yeterli hizmet verecek sayıda olmalıdır (Şekil 4.35).

Şekil 4.35 Piknik masaları (Orjinal 2014)

4.3.7.2 Altyapı tesisleri

Elektirik; Saha içinde iki ayrı yerde trafo bulunmakta; buradan elde edilen 220 voltluk elektrik kullanılmak üzere sahaya yeraltı hat ile iletilmektedir (Şekil 4.36).

Şekil 4.36 Elektrik trafosu (Orjinal 2014)

Su; Sahada mevcut 3 adet sondaj kuyularından elde edilen 300 tonluk su, 2 adet su deposunda toplanarak sahanın su ihtiyacı karşılanmaya çalışılmaktadır. Fakat yaz aylarının aşırı kurak geçmesi ve sondaj kuyularından elde edilen suların yeterli gelmemesi kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu nedenle sondaj kuyularının sayısı artırılmalı ve yer yer yapılmış olan otomatik sulama sistemlerinin tüm alanda uygulanması şarttır.

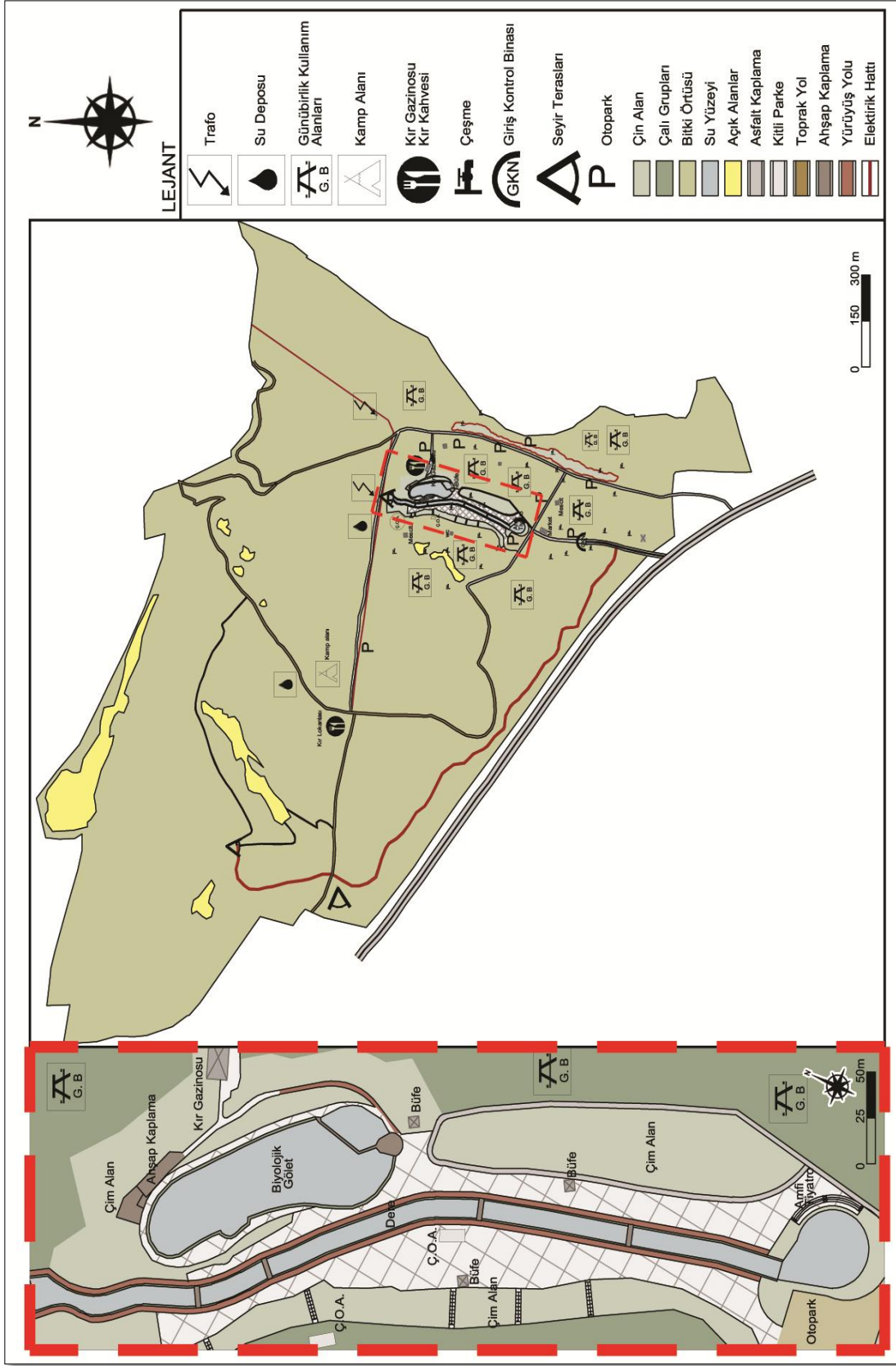
Çöp Toplama; Kullanım alanından çıkan çöpler, sahanın güneyinde bulunan yolun bitişiğinde, kullanma alanının batı sınırının sonunda yer alan çöp toplama yerinde toplatılıp, belirli zamanlarda buradan saha dışına sevk edilmektedir. Bu alan ana yolun yakınında yer almakta olan ve ana girişten ayrı bir girişe sahiptir. Böylelikle çöp arabaları ziyaretçiler görmeden çöpü alıp alandan ayrılabilirler.

Kanalizasyon; Piknik alanı ile yapı tesislerden deşarj olan atık sular yeraltına döşenen uygun ebattaki PVC borular ve gerekli görülen yapı ve tesis için bağımsız sızdırmaz pis su çukuru (foseptik) ile sağlanmaktadır.

Levhalar; İşaret, ikaz, tanıtım, yönlendirme ve bilgilendirme amaçlı levhalar rekreasyonel kullanım alanlarının vazgeçilmez unsurlarıdır. Levhalar tamamen doğal malzemeden yapılmalıdır. Yol ayrımları, kullanım önleri, kavşaklar, yol boyu vs gibi alanlara, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünün levha talimatına uygun olarak yapılıp yerleştirilmelidir. Dülük Baba Tabiat Parkında kullanılan levhaların bir çoğu doğal olmayan malzemeden yapılmıştır (Şekil 4.37).

Şekil 4.37 Doğal ve doğal olmayan levhalar (Orijinal 2014)

4.4 Araştırma Alanının Potansiyel Kullanımlara Uygunluğunun Belirlenmesi

4.4.1 Ağaçlandırılacak alanlara uygun mekânların belirlenmesi

Araştırma alanında ağaçlandırılacak alanlar için alınan uygunluk kriterleri;

- Arazi kullanım kabiliyeti,
- Eğim
- Erozyon
- Toprak derinliğidir.

Bu kriterlerin sınıf ve ağırlık değerleri çizelge 3.2’de verilmiştir.

✓ Arazi kullanım kabiliyet sınıfı

1. Sınıf

Eğim değerleri düşük, su kaynaklarına yakın, verimli alüvyal toprakların bulunduğu ve aynı zamanda erozyon riskinin düşük olduğu bu sahalar vazgeçilmez doğal kaynaklar konumundadır. Dolayısıyla doğru amaçlar için kullanımları son derece önemlidir. Bu nedenle bu tür arazilerin tarımsal amaçlı kullanılmaları çok daha isabetli olacaktır. Bu değerlendirmeler dikkate alındığında çalışma sahasındaki I. Sınıf arazilerin ağaçlandırılacak alanlar için uygunluk değerinin en düşük olması gerekmektedir. Dolayısıyla bu parametrenin CBS sınıf değeri ağaçlandırılacak alanlar için 1 olarak kullanılmıştır.

2. Sınıf Araziler

Yüksek verimlilikleri ve tarımsal amaçlı kullanımlarının kolaylığı bu arazilerin önemini arttırmaktadır. Bu nedenle birinci sınıf arazilerde olduğu gibi tarımsal amaçlı kullanımları önemlidir. Buna göre bu arazilerin ağaçlandırma amaçlı kullanım

potansiyelleri düşüktür. Dolayısıyla bu parametrenin CBS sınıf değeri ağaçlandırılacak alanlar için 2 olarak kullanılmıştır.

3. Sınıf Araziler

Bu tür araziler doğal olarak verimlilikleri ve özel önlemler ile tarımsal amaçlı kullanımlarının kolaylığı bu arazilerin önemini arttırmaktadır. Buna göre bu arazilerin ağaçlandırma amaçlı kullanım potansiyelleri düşüktür. Dolayısıyla bu parametrenin CBS sınıf değeri ağaçlandırılacak alanlar için 4 olarak kullanılmıştır.

4. Sınıf Araziler

Dördüncü sınıf arazi, özellikle devamlı olarak çayıra tahsis edilmeye müsait arazi sınıfıdır. Yer yer tarla bitkileri de yetiştirilebilir. Çalışma sahasının içerisinde, Karataş bölgesinin güney ve güneybatı taraflarında yükseltinin az olduğu dere yatakları boyunca uzanan bu tür araziler, ağaçlandırmaya uygunluk açısından değerlendirildiğinde kısmen uygun oldukları görülmektedir. Dolayısıyla CBS sınıf değeri ağaçlandırılacak alanlar için 6 olarak kullanılmıştır.

6. Sınıf Araziler

Bu tür araziler, yüksek derecede eğim, orta şiddet de erozyon ve bunun gibi birçok faktörden dolayı tarım amaçlı kullanımları uygun değildir. Dolayısıyla ağaçlandırmaya uygunluk açısından değerlendirdiğimizde uygun olan bu tür arazilerin CBS sınıf değeri 8 olarak kullanılmıştır.

7. Sınıf Araziler

Eğim değerleri yüksek, su kaynaklarına uzak, verimsiz toprakların bulunduğu ve aynı zamanda erozyon riskinin yüksek olduğu bu sahalar ağaçlandırma için en uygun alanlardır. Dolayısıyla ağaçlandırılacak alanlar için, uygunluk açısından

değerlendirdiğimizde uygun olan bu tür arazilerin CBS sınıf değeri 10 olarak kullanılmıştır.

✓ **Erozyon**

Araştırma alanında ağaçlandırılacak alanlar için uygun alanlar belirlenirken değerlendirmeye alınan önemli bir faktör erozyondur. CBS ağırlık değeri ağaçlandırılacak alanlar için 6 olarak alınmıştır. Söz konusu şekle göre, ağaçlandırma yapılacak en uygun alanlar erozyonun çok şiddetli görüldüğü bölgelerdir. Bu bölgeler çalışma sahası içerisinde yükseltisi ve eğim derecesi fazla olan bölgelerdir. Dolayısıyla CBS sınıf değeri 8 olarak kullanılmıştır. Çalışma sahasının genelinde karşımıza çıkan şiddetli erozyona maruz alanlar, orta derecede eğimin ve yükseltinin olduğu bölgeleri ifade etmektedir. CBS sınıf değeri 7 olarak kullanılmıştır. Şehir merkezinin kuzeyinde ağırlıklı olarak karşımıza çıkan alanlar ise orta şiddetli erozyonun görüldüğü bölgelerdir. Bu alanlarda eğim derecesi nispeten düşük ve yükselti alçaktır. Dolayısıyla bu tür araziler ağaçlandırmadan ziyade tarım, mera ve çayır için kullanımları daha doğru olacaktır. Bu bağlamda bu bölgelerin CBS sınıf değeri 5 olarak kullanılmıştır. Alleben deresi etrafında ağırlıklı olarak rastladığımız, yok ya da az diye sınıflandırdığımız erozyon bölgeleri ise, eğim derecesi düşük, su kaynaklarına yakın, toprağın derin ve minareli bakımından zengin olan alanlardır. Dolayısıyla bu tür araziler ağaçlandırmadan ziyade tarım için kullanımları daha doğru olacaktır. Dolayısıyla bu alanların CBS sınıf değeri 3 olarak kullanılmıştır.

✓ **Eğim**

Bütün alan kullanımlarında genel belirleyicilerden birisi olarak eğim faktörü kullanılmaktadır. Bu bağlamda çalışma alanı beş eğim grubuna bölünmüştür. Bu gruplar sırasıyla % 0-5, % 5-10, % 10-15, % 15-20 , % 20 ve üzeridir. CBS ağırlık değeri ağaçlandırılacak alanlar için 6 olarak alınmıştır. En az eğim derecesine sahip olan % 0-5 eğim grubu düz ve düze yakın yerleri ifade etmekle birlikte içerisinde bulunan arazilerin tarımsal amaçlı kullanımlarını sınırlayan çok az faktör bulunmaktadır. Bu sebeple bu tür alanların CBS sınıf değeri ağaçlandırılacak alanlar için 2 olarak kullanılmıştır. Bir diğer grup olan % 5-10 eğime sahip olan alanlar ise çalışma sahası içerisinde en fazla

karşımıza çıkan eğim grubudur. Bazı koruyucu önlemler alınarak tarım, mera veya meyvecilik yapılabilen bu tür araziler için, CBS sınıf değeri 4 olarak kullanılmıştır. Orta derece eğime sahip olan % 10-15 eğim grupları ise tarım faaliyetinden ziyade orman ve çayır-mera gibi faaliyetler için daha uygundur. Dolayısıyla bu alanların CBS sınıf değeri 6 olarak kullanılmıştır. Dik eğim derecesine sahip olan % 15-20 eğim grupları ise aşırı erozyon, yeterli toprak derinliğinin olmaması ve kuraklık gibi önemli nedenlerde dolayı hem tarım hem de çayır-mera gibi faaliyetler için uygun değildirler. Erozyonu önlemek ve toprağın korunmasını sağlamak adına bu tür eğim gruplarında ağaçlandırma çalışmalarının yapımı daha doğru olacaktır. Dolayısıyla CBS sınıf değeri ağaçlandırılacak alanlar için 8 olarak kullanılmıştır. Son eğim grubu olarak % 20 ve üzeri bölgeler ise çok dik eğim, şiddetli erozyon, sığ toprak ve taşlılık gibi birçok şiddetli sınırlandırmalara sahiptir. Tarım çayır-mera gibi faaliyetlerin yapılamadığı bu tür eğime sahip alanlar da ağaçlandırma faaliyeti tercih edilmesi daha doğru olacaktır. Bu tür eğimli araziler için, CBS sınıf değeri 10 olarak kullanılmıştır.

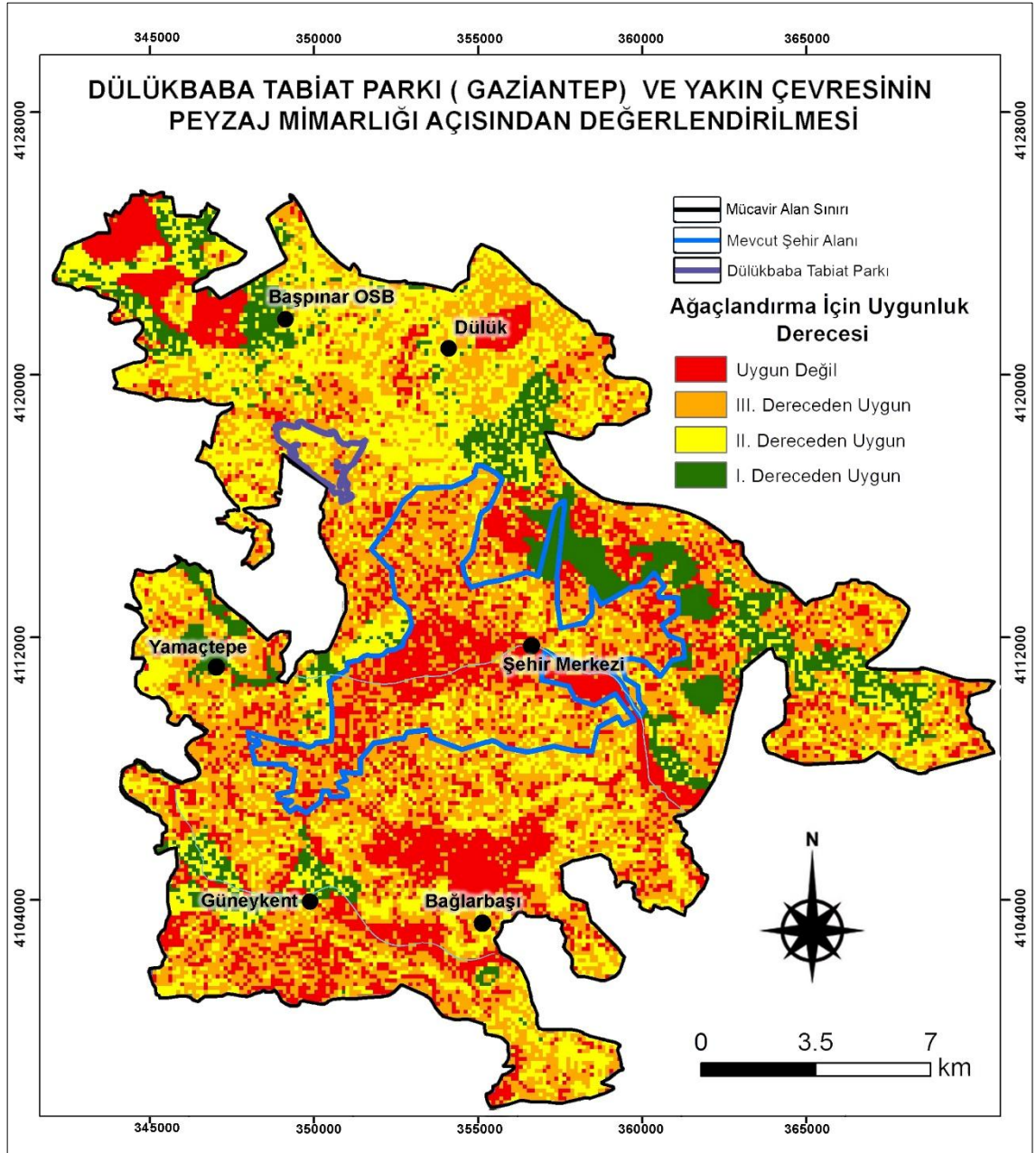
✓ **Toprak derinliği**

Topraklarda bitki köklerinin geliştiği ve besin maddelerini sağladığı bölge farklı derinliklerde sınıflandırılmıştır.

4.4.2 Potansiyel ağaçlandırılacak alanlar

Araştırma alanında potansiyel ağaçlandırılacak alanlarının saptanması için yapılan analiz sonuçlarına göre, alanın 34,83km² (% 9,59)lik kısmı I. derecede uygun, 103,83 km² (% 28,59)lik kısmı II. derecede uygun, 139,88 km² (% 86,28) lik kısmı ise III. derecede uygun olarak belirlenmiştir. Haritada kırmızı renk ile gösterilen ve uygun olmayan alanlar ise 84,68 km² (% 23,31)lik alanı kaplamaktadır (Şekil 4.39). Bunların alansal dağılışı ise çizelge 4.12'de verilmiştir. Bu tip alanlar daha çok VI. ve VII. sınıf arazileri içeren, eğimin %20'nin üzerinde yer aldığı, erozyonun şiddetli ya da çok şiddetli olduğu, toprak derinliğinin azaldığı alanlardır. Haritada görüldüğü üzere Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin ağaçlandırma için uygunluk değerlerinin

ağırlıklı olarak II. Derece uygun olduğu, yer yer ise III. Derece uygun alanların olduğu görülmektedir. Özellikle çalışma alanının içerisinde az bir alana sahip olan gölet ve çevresinin, ağaçlandırmaya uygun olmadığı saptanmıştır.

Şekil 4.39 Potansiyel ağaçlandırılacak alanlar

Çizelge 4.12 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisinde ağaçlandırılacak alanlar için uygunluk derecelerinin alansal dağılışı

Ağaçlandırılacak alanlar için uygunluk dereceleri	Kapladığı Alan	
	Km ²	%
Uygun değil	84,68	23,31
III. Derece uygun	139,88	38,51
II. Derece uygun	103,83	28,59
I. Derece uygun	34,83	9,59
Toplam	363,22	100

4.4.3 Yerleşim alanlarına uygun mekânların belirlenmesi

Araştırma alanında yerleşim alanları için alınan uygunluk kriterleri;

- Arazi kullanım kabiliyeti,
- Eğim
- Erozyon
- Jeoloji
- Bakı
- Yükseltidir.

Bu kriterlerin sınıf ve ağırlık değerleri çizelge 3.1’de verilmiştir.

✓ Arazi kullanım kabiliyet sınıfı

1. Sınıf

Eğim değerleri düşük, su kaynaklarına yakın, verimli alüvyal toprakların bulunduğu ve aynı zamanda erozyon riskinin düşük olduğu bu sahalar vazgeçilmez doğal kaynaklar konumundadır. Dolayısıyla I. Sınıf arazilerin yerleşim alanları için uygunluk değerinin

en düşük olması gerekmektedir. Bundan dolayı bu parametrenin CBS sınıf değeri 1 olarak kullanılmıştır.

2. Sınıf Araziler

Yüksek verimlilikleri ve tarımsal amaçlı kullanımlarının kolaylığı bu arazilerin önemini arttırmaktadır. Dolayısıyla bu parametrenin CBS sınıf değeri 2 olarak kullanılmıştır.

3. Sınıf Araziler

Bu tür araziler doğal olarak verimlilikleri ve özel önlemler ile tarımsal amaçlı kullanımlarının kolaylığı bu arazilerin önemini arttırmaktadır. Dolayısıyla bu parametrenin CBS sınıf değeri 4 olarak kullanılmıştır.

4. Sınıf Araziler

Dördüncü sınıf arazi, özellikle devamlı olarak çayıra tahsis edilmeye müsait arazi sınıfıdır. Yer yer tarla bitkileri de yetiştirilebilir. Dolayısıyla CBS sınıf değeri 6 olarak kullanılmıştır.

6. Sınıf Araziler

Bu tür arazilerin, yüksek derecede eğim, orta şiddet de erozyon ve bunun gibi birçok faktörden dolayı tarım amaçlı kullanımları uygun değildir. Dolayısıyla CBS sınıf değeri 8 olarak kullanılmıştır.

7. Sınıf Araziler

Eğim değerleri yüksek, su kaynaklarına uzak, verimsiz toprakların bulunduğu ve aynı zamanda erozyon riskinin yüksek olduğu bu sahalar ağaçlandırma için en uygun alanlardır. Dolayısıyla CBS sınıf değeri 10 olarak kullanılmıştır.

✓ Eğim

Bütün alan kullanımlarında genel belirleyicilerden birisi olarak eğim faktörü kullanılmaktadır. CBS ağırlık değeri ise 8 olarak alınmıştır.

Çalışma alanı beş eğim grubuna bölünmüştür. Bu gruplar sırasıyla % 0-5, % 5-10, % 10-15, % 15-20 , % 20 ve üzeridir. En az eğim derecesine sahip olan % 0-5 eğim grubu düz ve düze yakın yerleri ifade ettiği için bu alanların CBS sınıf değeri 2 olarak kullanılmıştır. Bir diğer grup olan % 5-10 eğime sahip olan alanlar ise çalışma sahası içerisinde en fazla karşımıza çıkan eğim grubudur. Bazı koruyucu önlemler alınarak tarım, mera veya meyvecilik yapılabilen bu tür araziler için, CBS sınıf değeri 4 olarak kullanılmıştır. Orta derece eğime sahip olan % 10-15 eğim grupları ise tarım faaliyetinden ziyade orman ve çayır-mera gibi faaliyetler için daha uygun olduğundan CBS sınıf değeri 6 olarak kullanılmıştır. Dik eğim derecesine sahip olan % 15-20 eğim grupları ise aşırı erozyon, yeterli toprak derinliğinin olmaması ve kuraklık gibi önemli nedenlerde dolayı hem tarım hem de çayır-mera gibi faaliyetler için uygun değildirler. Düşük eğim gruplarında tarım, çayır-mera gibi faaliyetlerin daha doğru oluşu ve yerleşme faaliyetinin önüne geçmesi, bu tür eğim derecelerine sahip alanlarda yerleşmeyi daha önemli hale getirmiştir. Dolayısıyla CBS sınıf değeri 10 olarak kullanılmıştır. Son eğim grubu olarak % 20 ve üzeri bölgeler ise çok dik eğim, şiddetli erozyon, sığ toprak ve taşlılık gibi birçok şiddetli sınırlandırmalara sahiptir. Tarım çayır-mera gibi faaliyetlerin yapılamadığı bu tür eğime sahip alanlar da yerleşim için tercih edilmesi daha doğru olacaktır. Dolayısıyla CBS sınıf değeri 8 olarak kullanılmıştır.

✓ Erozyon

Araştırma alanında, yerleşim alanları için uygun alanlar belirlenirken değerlendirmeye alınan önemli bir diğer faktör ise erozyondur. CBS ağırlık değeri 8 olarak alınmıştır.

Yerleşim için en uygun alanlar erozyonun çok şiddetli görüldüğü bölgelerdir. Bu bölgeler çalışma sahası içerisinde bulunan yükseltisi ve eğim derecesi fazla olan

bölgelerdir. Dolayısıyla CBS sınıf değeri 10 olarak kullanılmıştır. Çalışma sahasının genelinde karşımıza çıkan şiddetli erozyona maruz alanların CBS sınıf değeri 8 olarak kullanılmıştır. Şehir merkezinin kuzeyinde ağırlıklı olarak karşımıza çıkan alanlar ise orta şiddetli erozyonun görüldüğü bölgelerdir. Bu bağlamda bu bölgelerin CBS sınıf değeri 4 olarak kullanılmıştır. Alleben deresi etrafında ağırlıklı olarak rastladığımız, yok yada az diye sınıflandırdığımız erozyon bölgeleri ise, eğim derecesi düşük, su kaynaklarına yakın, toprak derinliği ve minareli bakımından zengin olan alanlardır. Bundan dolayı bu alanların CBS sınıf değeri 2 olarak kullanılmıştır.

✓ **Jeoloji**

Çalışma alanında yerleşime uygun alanlar belirlenirken değerlendirmeye alınan bir diğer faktör ise jeolojidir. CBS ağırlık değeri 6 olarak alınmıştır.

Alüvyonlar, akarsular tarafından taşınan kil, kum, çakıl gibi kütle parçalarının, suyun akış hızının azalması sonucu elverişli yerlere birikmesiyle meydana gelen tortulardır. Bu bağlamda yerleşime uygun olmayan bu sınıf arazilerin CBS sınıf değeri 3 olarak kullanılmıştır. Gaziantep mücavir sınırları içerisinde bulunan bir diğer jeolojik formasyonda bazaltdır. Tarım veya çayır-mera gibi faaliyetlerin yapılamadığı bu tür bölgelerin yerleşim için kullanımları daha doğru olacağından bu alanların, CBS sınıf değeri yerleşim sektörü için 8 verilmiştir. Çalışma sahası içerisinde gördüğümüz bir diğer jeolojik yapı ise kireçtaşıdır. Kireçtaşları kolay kazılması, verimsiz yapıları ve yerleşim için kullanımları daha doğru olacağından CBS ağırlık değeri yerleşim sektörü için 10 verilmiştir.

✓ **Bakı**

Çalışma alanında eğim haritası kuzey, kuzeydoğu, doğu, güneydoğu, güney, güneybatı, batı ve kuzeybatı olmak üzere tüm yön grupları kullanılarak hazırlanmıştır. Çalışma alanında düz alanlar ise düz ve yönsüz olarak gruplandırılmıştır. CBS ağırlık değeri 6 olarak alınmıştır.

Binaların izolasyonunda en önemli iklimsel etmenler, güneşlenme, rüzgar, sıcaklık ile birlikte genel klimatolojik koşullardır. Bu amaçla binaların konumlandırılması ve bina tiplerinin belirlenmesinde baki faktörünün göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Güneye bakan evler de daha fazla güneşlenmeden dolayı ısınma giderleri azalacak ısınma daha ekonomik ve çevresel bakımdan da daha ekolojik olacaktır.

✓ Yükselti

Çalışmaya konu olan Gaziantep şehri, Gaziantep Platosunun merkezi denebilecek bir noktada yer almaktadır. Günümüzde kabaca 700-1000 m'ler arasındaki yükseltiye yayılmış olan şehir yaklaşık 5.000 hektar alan kaplamaktadır. Fırat Nehrinin bir kolu olan Bağirsak deresi civarında 700 m civarlarında olan yükselti değerleri, Kuaterner volkanizması sonucunda yükselmiş olan Karataş civarında 1000 m ye yaklaşmaktadır (Sönmez 2012). Yaklaşık 1000 m yükseltideki Karataş tepesi çalışma sahasının en önemli yükseltisi iken, şehri doğu-batı doğrultuda boydan boya kesen Bağirsak deresi ve kolları ile güneydeki Tüzel suyunun oluşturduğu vadiler 700 m civarındaki yükseltileriyle en alçak alanları oluşturmaktadır.

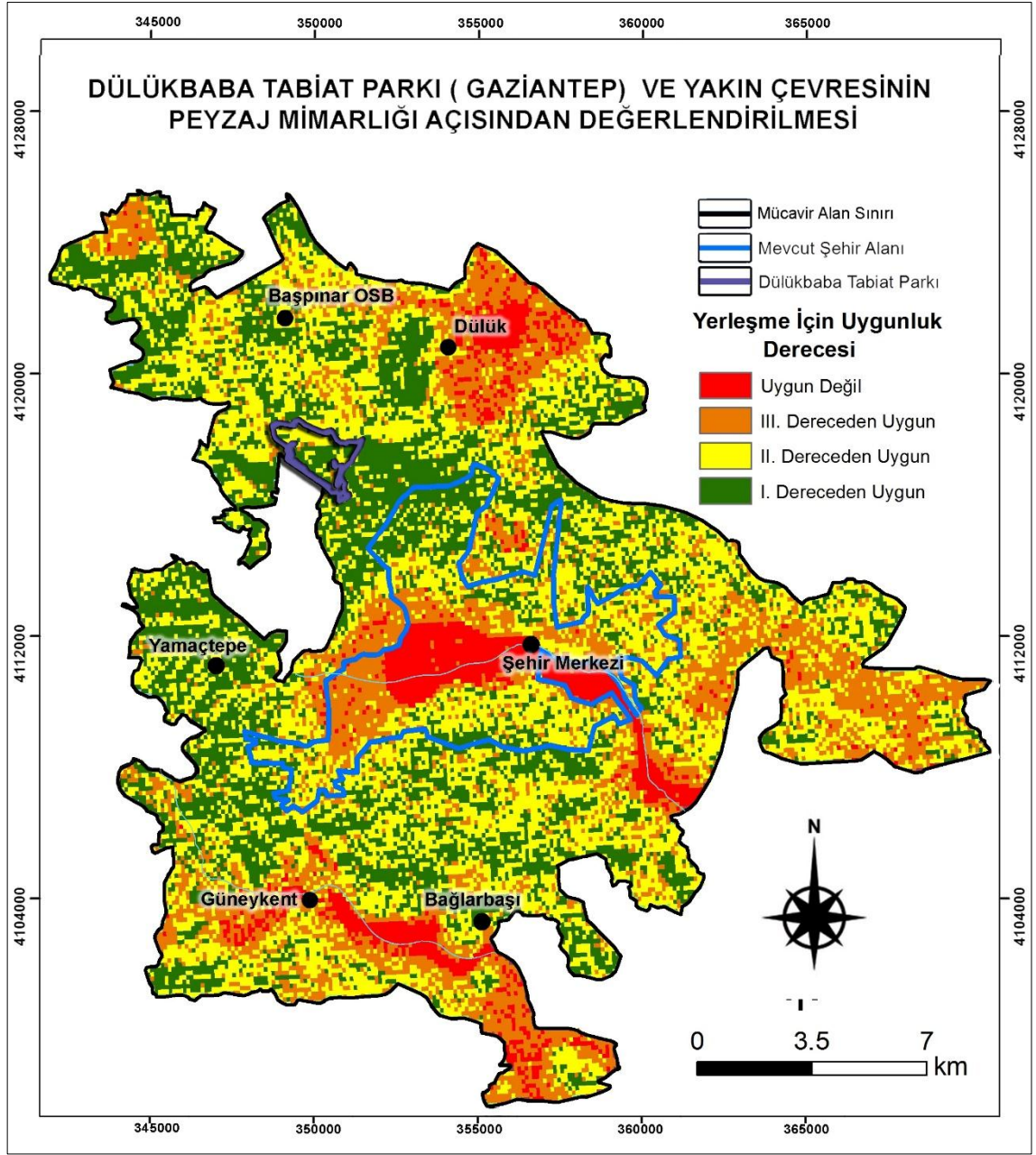
Araştırma alanı topografik haritası, yükselti gruplarına ayrılarak incelendiğinde 4 farklı yükseklik kademesi oluşmaktadır.

4.4.4 Potansiyel yerleşim alanları

Araştırma alanında potansiyel yerleşim alanlarının saptanması için yapılan analiz sonuçlarına göre, alanın 107,65 km² (% 29,64)lik bölümü I. derecede uygun, 144,23 km² (% 39,70)lik bölümü II. derecede uygun, 85,13 km² lik bölümü ise (% 66,46) III. derecede uygun olarak belirlenmiştir. Haritada kırmızı renk ile gösterilen ve uygun olmayan alanlar ise 26,21 km² (% 7,22) alan kaplamaktadır (Şekil 4.40). Bunların alansal dağılışı ise çizelge 4.13'de verilmiştir.

Çizelge 4.13 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisinde yerleşim alanları için uygunluk derecelerinin alansal dağılışı

Yerleşim alanları için uygunluk dereceleri	Kapladığı Alan	
	Km ²	%
Uygun değil	26,21	7,22
III. Derece uygun	85,13	23,44
II. Derece uygun	144,23	39,70
I. Derece uygun	107,65	29,64
Toplam	363,22	100

Şekil 4.40 Potansiyel yerleşim alanları

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Doğaya yapılan müdahaleler ve uygulanan baskılar doğal yaşamı önemli ölçüde değişikliğe uğratmış ve bu durum insan hayatını tehdit eder duruma gelmiştir. Bu çerçevede sürdürülebilir kalkınma anlayışında sürekli kullanma-koruma ilkesine bağlı kalarak doğal faktörlerin insanlar tarafından bu yükü kendi kendine kaldırabileceği kadar kullanılmasını sağlamak ve gerekli önlemleri almak son derece önemlidir (Yücel 2010). Bu da, sürdürülebilir alan kullanım planlamalarının yapılması ve uygulanmasıyla gerçekleşebilir.

Alan kullanım planları ve politikaları ülkemizde tam anlamıyla uygulanamamaktadır. Bunun sonucu eğimli, verimsiz, sığ topraklı alanlar tarım alanı olarak kullanılırken yanlış kararlar sonucu, I. sınıf tarım toprakları üzerinde yapılan imar planları ile yerleşim alanları ve sanayi kuruluşlarına yer verilmekte, doğal kaynaklarımız geri dönüşü mümkün olmayan kullanımlar ile yok olmaktadır.

Alan kullanım planlamasında, ilgili tüm sektörlerin ve bunların uygunluğunun optimal bir şekilde bir araya getirilmesi gerekmektedir. Çoğu durumda herhangi bir alan, birden fazla sayıda sektör için kullanılmaya uygun olmaktadır. Öte yandan sektörler birbirleri ile rekabet halindedir. Eğer alanı kullanan sektörler önemli oranda birbirleri ile rekabet halinde ise, o takdirde bu sektörler potansiyel çatışma kaynakları olacaktır. Bu mekansal çatışmaların önüne geçilebilmesi için, çatışan sektörlerle en uygun alanlara ayrılması gerekmektedir (Yılmaz 2004).

Ülkemizde alan kullanımı ile ilgili olarak karşılaşılan sorunların başında özellikle planlama aşamasında hangi alanın hangi amaçla kullanılacağı ve hangi kullanımların yer alacağı ile ilgili bilimsel ve teknik ölçütlerin dikkate alınmadan planlanması gelmektedir. Alan uygunluk değerlendirmeleri ve alan kullanım planlaması çözümlerinde, doğal kaynakların korunmasını sağlayacak en uygun alan kullanımı için ölçütlerinin belirlenmesi gerekmektedir.

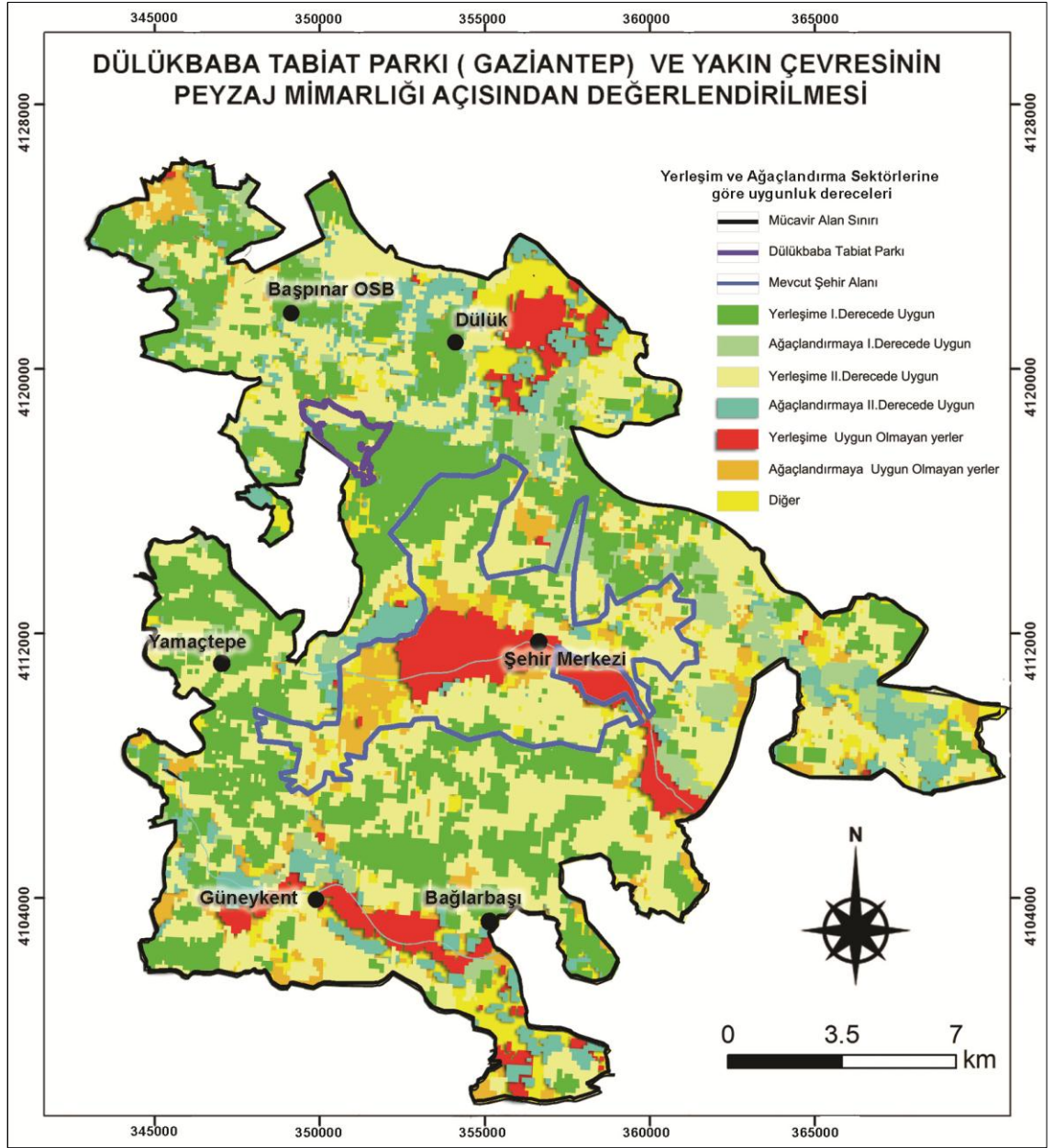
Bu bağlamda fiziksel ve sosyo-ekonomik koşulları bir bütün olarak ele alan, planlamalarda koruma-kullanım dengesinin kurulmasını sağlayan ve böylece optimal kullanıma olanak tanıyan alan kullanım planlamasının Dülükbaba Tabiat Parkı ve Yakın Çevresi örneğinde irdelenmesi ile,

Doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi hedef alınarak, seçilen alan kullanımı için optimal alanların belirlenmesi ve optimal alanlar ile mevcut kullanım arasındaki çelişkilerin ortaya çıkarılması,

- ✓ Mevcut kaynak ve verilerle etkili ve doğru analiz yapabilen CBS yaklaşımı ile çalışmanın gerekliliği,
- ✓ Doğal sürecin yoğun olarak işlediği Gaziantep şehri'nin alan kullanım planlamalarının yapılmasının gerekliliği anlaşılmıştır..

Bu çalışmada temel peyzaj planlama yaklaşımları CBS'ye entegre edilmiş; kentin sahip olduğu doğal ve kültürel peyzaj özellikleri sayısal ortama aktarılmış; kullanılması kararlaştırılan tüm bilgi katmanları, aynı ölçekli sayısal haritalar temeline oturtulduktan sonra bir CBS sistemi içerisinde, birbirini "görür" hale getirilmiştir. Daha sonraki aşamada çalışmanın yöntemi çerçevesinde kentin peyzaj özelliklerine göre belirlenen uygun alan kullanım biçimleri ile Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin mevcut alan kullanım kararları karşılaştırılmıştır.

Araştırma alanının ağaçlandırma ve yerleşim sektörlerine uygun alan kullanım planı incelendiğinde en yüksek dağılım oranlarının yerleşim alanlarına I. ve II. Derece Uygun alanlardan oluştuğu en düşük oranın ise ağaçlandırmaya I. derecede uygun ve ağaçlandırmaya uygun olmayan alanlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Şehir merkezi, Alleben Deresinin etrafı ile kuzeyde dülkük mevki ve güneyde güneykent mevkielerinde hem yerleşmeye hemde ağaçlandırmaya uygun olmadığı tespit edilmiştir (Şekil 5.1). Bunların alansal dağılışı ise çizelge 5.1'de verilmiştir.

Şekil 5.1 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisinde yerleşim ve ağaçlandırma sektörlerine göre dereceli uygunluk haritası

Çizelge 5.1 Gaziantep şehri mücavir sınır içerisinde yerleşim ve ağaçlandırma sektörlerine göre uygunluk derecelerinin alansal dağılışı

Yerleşim ve ağaçlandırma sektörleri için uygunluk dereceleri	Kapladığı Alan	
	Km ²	%
Yerleşime I. derecede uygun	107,62	29,64
Ağaçlandırmaya I. derecede uygun	16,4	4,52
Yerleşime II. derecede uygun	110,4	30,39
Ağaçlandırmaya II. derecede uygun	19,7	5,4
Yerleşime uygun olmayan	32,7	9
Ağaçlandırmaya uygun olmayan	14,8	4
Diğer	61,6	17,05
Toplam	363,22	100

Bu çalışma ile elde edilen bulgulara göre, Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresindeki arazi kullanımında sektörler arasında bir rekabet yaşanmakta bunun sonucunda da bir takım çevresel sorunlarla karşı karşıya kalınmaktadır.

Potansiyel ağaçlandırılacak alanlar konusunda yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür;

Araştırma alanında ağaçlandırılacak alanlar için en uygun alan kullanımı ile mevcut alan kullanımı arasında çelişki yaşanmaktadır. Çalışma alanı incelendiğinde, şiddetli erozyona maruz, verimsiz tebeşirli kireçtaşıdan meydana gelen, geneli sığ ve hatta yer yer 10 cm kadar düşen toprak derinliğine sahip bir bölge olduğu görülmektedir. Halbuki mevcut alanın yaklaşık 284,9 ha (%93,10) alanı ağaçlar ile kaplıdır. Dolayısıyla Dülükbaba Tabiat Parkı'nın ağaçlandırmaya uygun alanlar için optimum kullanım haritasına baktığımızda (Şekil 4.39), çalışma alanı içerisinde I. derece uygunlukta alanın bulunmadığı, alanın genelinin II. ve III. derecede ağaçlandırmaya uygun olduğu hatta gölet ve çevresinin ağaçlandırmaya uygun olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda 1950'li yıllarda ağaçlandırılan ve günümüzde tabiat parkı ilan edilen Dülükbaba Tabiat Parkının ekolojik tabanlı bir planlama ile hayata geçirilmediği aşikârdır. Bu durum

Dülükbaba Tabiat Parkının jeo-ekolojik tabanlı bir planlama anlayışı ele alınmadığı ve Türkiye genelinde olduğu gibi yüksek alanların ağaçlandırmaya uygun olduğu anlayışının bir sonucudur. Halbuki yöre bir bütün olarak ele alındığında ve jeo-ekolojik tabanlı bir planlama anlayışı ile değerlendirildiğinde şehir merkezinin kuzeydoğusunda bulunan (mevcut otopark ve çevresi) alanların ağaçlandırmaya daha uygun olduğu görülmektedir.

Yukarıda bahsedildiği gibi çalışma sahasının genelinde sığ ve yetersiz olan toprak derinliği nedeniyle ağaçların bir kısmı normal gelişimini tamamlayamamıştır. Bu bağlamda özellikle ekolojik açıdan bozulmuş yaklaşık 162 ha (% 52,43) alanda bulunan gelişimini tamamlayamamış bitkilerin (Şekil 4.19), ağaçlandırılmaya I. derecede uygun olan alanlara zarar görmeden taşınması doğru bir karar olacaktır. Dolayısıyla bu taşıma işleminden sonra çalışma sahası kısmende olsa ekolojik planlamada en uygun görülen sektöre için kullanımı sağlanabilir.

Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin bulunduğu konum itibari ile Beşikaya Organize Sanayi Bölgesi ile şehir merkezi arasında bulunması, sanayi alanında oluşan hava kirliliği, radyasyon, toz ve gürültü etkilerini en aza indirmek için çalışma sahası içerisinde yaklaşık 147 ha (% 47,57) alana sahip ekolojik açıdan bozulmamış olan bölgenin korunması şarttır. Dolayısıyla bir yörede planlama çalışması yapılırken birçok fiziki ve beşeri parametrenin bir arada değerlendirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde Dülükbaba Tabiat Parkında olduğu gibi rekreasyon sahaları ile bunu tehdit eden unsurların bir arada bulunması zorunluluğu doğmakta ve bu durum yapılan yatırımların ve arazideki köklü değişimlerin optimum kullanımını engellemekte, bu alanların zamanla atıl duruma gelmesine neden olmaktadır.

Potansiyel yerleşim alanları konusunda yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür;

Türkiye genelinde olduğu gibi, 1980’li yıllarda kırdan kente yaşanan hızlı göçler Gaziantep şehrinde de yüksek seviyelere çıkmış ve böylece Gaziantep’te, plansız, altyapısız eski kenar mahallelere yenileri eklenmiştir. Hızlı bir yapılaşmayla şehir daha

çok batı yönde (Kilis ve Adana yol güzergâhında) gelişmeye başlamıştır. Şehrin bu yöne doğru gelişiminde ulaşım kolaylığı yanında eğim değerlerinin ve yükseltinin düşüklüğü gibi jeomorfolojik özelliklerin rolü de bulunmaktadır (Sönmez 2012).

Gaziantep'te şehrin alansal olarak büyümesi doğrudan ve dolaylı olarak arazi kullanımı üzerinde de etkili olmaktadır. Şehrin verimli topraklar üzerinde genişlemesi, tarım sahalarının sürekli daralmasını beraberinde getirmektedir. Oysa şehir nüfusunun sürekli artması tarım sahalarına duyulan ihtiyacı da arttırmaktadır. Böylece betonlaşma nedeniyle hızla daralan tarım sahalarındaki boşluğu gidermek için Türkiye genelinde olduğu gibi Gaziantep şehri ve çevresinde de tarıma uygun olmayan topraklar tarımsal amaçlı kullanılmaktadır. Böylece şehirleşme yörede, dolaylı olarak erozyona sebep olmakta, mera alanlarının tahribi nedeniyle de biyoçeşitlilik ve doğal ortamı tehdit ve tahrip etmektedir. Nitekim Gaziantep'te plansız kentleşme kaynaklı ortaya çıkan sorunların tümünü görmek mümkündür. Bu durumun ortaya çıkmasında yerel yönetimlerin çevreci bir tutum sergilememeleri, günübirlik politikalar üretmeleri ve rant amaçlı kullanımların önüne geçememeleri etkili olmaktadır.

Gerçekten de bugünkü Gaziantep şehri ve yakın çevresinde fiziki açıdan daha bol su kaynaklarına sahip olan Dülük Höyüğü ve Gaziantep Kalesi'nin bulunduğu alanların diğer kesimlere göre yerleşmeye daha uygun görülmektedir. Bu bağlamda Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin yerleşim alanları için uygunluk haritası incelendiğinde (Şekil 4.40), çalışma alanının yaklaşık % 60'nın I. derecede, % 35'nin II. derecede ve % 5'inin ise III. derecede yerleşmeye uygun olduğu görünmektedir. Gaziantep şehrinin yayılım gösterdiği Gaziantep alanının erozyon riski düşük, nispeten yükseltisi alçak, eğim derecesi düşük ve özellikle Alleben deresi ve yakın çevresinde görülen verimli I. ve II. sınıf arazilerden oluşması, Gaziantep şehir merkezinin (Alleben Deresi ve yakın çevresi) yerleşime uygun olmadığını, en uygun alanların ise şehir merkezinin kuzeyinde yer alan Dülük mevkii, güneyinde Karataş mevkii ve batısında Yamaçtepe mevkii olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ağaçlandırmadan ziyade yerleşim için daha uygun olan Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin ekolojik açıdan bozulmuş olan bölgelerinde gerekli etütler ve incelemeler yapıldıktan sonra uygun yerleşim sektörüne

açılması doğru bir karar olacaktır. Bu değerlendirmeler ve elde edilen sonuçlar alanın *en uygun* (jeo-ekolojik planlama dahilinde) kullanımı ile belirlenmiştir. Aksi takdirde düz ve verimli tarım alanlarının ulaşım kolaylığı, daha düzenli gelişebilmeleri nedeniyle sanayi ve yerleşme açısından da kullanımı söz konusu olabilir ama bu tür kullanımlar ekolojik planlamaya uygun olmadığı gibi nüfusun hızla arttığı alanlarda sürdürülebilir özellikte de değildir.

Yapılan çalışma sonucunda;

- Gaziantep Büyükşehir Belediyesine ait mücavir alan sınırı, verimli I. ve II. sınıf araziler üzerinde gelişim göstermektedir. Mücavir alan sınırlarının belirlenmesinde, sosyo ekonomik ve rant faktörlerinin yanında, ekolojik faktörler de değerlendirilmeli ve bu doğrultuda plan kararları geliştirilmesi sağlanmalıdır.
- Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin, II. ve III. derecede ağaçlandırmaya uygun iken yerleşim için I. ve II. derecede uygun çıkması, bu nedenle çalışma alanı dahilinde ekolojik olarak bozulmalar görünen bölgelerin (Şekil 4.19) uygun görülen sektörlere açılması daha doğru olacaktır.
- Doğal kaynak değerlerinin yok edilmesine ve bu kaynakların yerel yönetimlerce ranta dönüştürülmesine olanak veren mevzi imar planı ve imar planı değişikliği gibi parçacı çözüm anlayışlarına son verilmelidir.
- Ülke düzeyinde belirlenen stratejilere göre üretilen bölge ve hatta yöre planlarına uygun olarak; detaylı analizler sonucu oluşturulan kent planlarının değiştirilmesi zorlaştırılmalıdır. Bu amaçla alan uygunluk değerlendirmeleri ve alan kullanım planlaması çalışmalarının, tek bir kurumun faaliyetinden daha çok kurumlar arası bir çalışmanın ürünü olması gerekir. Bu nedenle planlama alanındaki ilgili sektörler, işbirliği içerisinde arazi uygunluk değerlendirmeleri ve arazi tahsisi çalışmalarını gerçekleştirmeli ve böylece her bir sektörün faaliyet alanlarını mekânsal boyutta ortaya koymalıdır.

- Yanlış alan kullanımlarının önüne geçilebilmesi için, bu konuda halkın bilinçlendirilmesi, gerekli yasal düzenlemelerin en kısa sürede alınması gerektiği, bu alanlara gereken önemin verilerek daha detaylı araştırmaların yapılmasının ihtiyaç olduğu bir gerçektir.
- Araştırmadan elde edilen bulguların ışığında, Dülükbaba Tabiat Parkı ve yakın çevresinin mevcut ve optimal alan kullanımının belirlenmesi yanında Tabiat Parkında bundan sonra yapılacak değişik araştırmalara bir altlık ve veri tabanı oluşturması açısından da önemli bir kaynak değeri taşıdığı söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Akıncı, M. 1996. Türk Çevre Hukuku. Kocaeli Kitap Kulübü Yayınları, ISBN: 975-94842-0-x, İzmit.
- Akten, M 2008. Isparta ovasının optimal alan kullanım planlaması üzerine bir araştırma. Doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Mühendisliği Anabilim Dalı (Basılmamış), Isparta.
- Altunkasa, M.F., Yücel, M., Yılmaz, K.T., Atmaca, M., Uslu, C., ve İlter, A.A., 1999. Çukurova Üniversitesi Kampüsünde Fiziksel Planlamada Kullanılacak Verilerin Bilgisayar Yardımıyla Belirlenmesi. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Araştırma Projesi (BAP-PM-96/01), Adana.
- Anonim. 1983. Web Sitesi <http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/belgeler/2873.pdf> , Erişim Tarihi: 14.04.2014
- Anonim. 1979. T.C. Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Muhafaza Ormanları Milli Parklar ve Doğa Koruma Alanları'nın Ayrımında kullanılacak Kriterler ve Karar Esasları Teknik Kılavuzu, Ankara
- Anonim. 1991. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1991, Ağrı ili Arazi Varlığı, s.19-20, Ankara.
- Anonim. 1995. Çevre Bakanlığı Avrupa Konseyi 1995 Doğa Koruma Yılı
- Anonim. 1996. İslam Ansiklopedisi, Cilt : 13, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul.
- Anonim. 1999. Toprak Örneği Nasıl Alınır. İzmir Orman Toprak Laboratuar Müdürlüğü Yayınları, El Broşürü, İzmir.
- Anonim. 2000. Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (Dokap), Cilt V- Çevre,DPT Yayınları, Ankara.
- Anonim. 2005. Tarım ve Köyişleri Bakanlığını. Toprak ve Arazi Sınıflaması Standartları Teknik Talimatı, s.19, Ankara
- Anonim. 2007 T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Biyolojik Çeşitlilik ve Gen Kaynakları Şubesi, Ulusal Biyoçeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı Taslağı, Ankara.
- Anonim. 2008. Doğa Koruma ve Planlama. TMMOB Şehir Plancıları Odası, ISBN: 978-9944-89-474-6, Ankara.
- Anonim. 2011. Çevre ve Orman Bakanlığı, Dülükbaba Mesire Yeri Revizyon Gelişme Plan Raporu, s.39, Gaziantep

- Anonim. 2012. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Dülükbaba Tabiat Parkı Gelişme Planı, Ankara
- Anonim. 2013. Gaziantep 2013. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, ISBN: 978-975-9011-31-4, Ankara.
- Anonim. 2014a. Web Sitesi. www.milliparklar.gov.tr/kitap/90/?sflang=tr#p=14, Erişim Tarihi: 08.11.2014
- Anonim. 2014b Web Sitesi. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim Tarihi: 18.11.2014
- Anonymous. 1980. United Nations List of National Parks and Equivalent Reserves, IUCN, Gland, Switzerland, 121 pp
- Anonymous. 1997. Guidelines for Protected Area Management Categories: Part II The Management Categories, United Kingdom, IUCN.
- Anonymous. 1998. Protected Areas for a New Millennium: The Implications of IUCN's Protected Area Categories for Forest Conservation. Written by Nigel Dudley and Sue Stolton, A Joint IUCN/WWF Discussion Paper, Gland, Switzerland.
- Anonymous. 1999. The World Network of Biosphere Reserves. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, France.
- Anonymous. 2005a. Web Sitesi
.http://earthtrends.wri.org/pdf_library/data_tables/bio3_2005.pdf, Erişim Tarihi: 23.10.2012
- Anonymous. 2005b. Global Forest Resources Assessment, Rome, FAO.
- Ant, H.A.S. 1985 Natur-und Umweltschutz- ein uraltes Problem. LÖFL-Mitteilungen, 10, Heft 3, 24-26, Landwirtschaftsverlag GmbH, Münster-Hiltrup
- Atabay, S. 2003. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ve Türkiye. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Atalay, İ. 2004. Doğa Bilimleri Sözlüğü, META Basım, s. 24, İzmir.
- Avcı, M. 2005. Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye'nin Bitki Örtüsü. İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi (13), s. 27-55.
- Ayaşlıgil, Y. 1997. Biyotop Haritalama ve Peyzaj Planlama Açısından Önemi. Doğayı Korumada Kent ve Ekoloji Sempozyumu (18-19 Aralık 1997) Bildiriler Kitabı, s.199-208, İstanbul.
- Bademli, R.R. 1997 Ulusal Çevre Eylem Planı: Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması, ISBN 975-19-1759-X, DPT, Ankara.
- Balcı, N. 1996. Toprak koruması, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi yayını, Üniversite yayın no: 3947. İstanbul.

- Bayer, Z. 2000. Türkiye’de Milli Parklar ve Tarihi Gelişmesi, Peyzaj Mimarlığı Kongresi 19-21 Ekim 2000, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, Bildiriler Kitabı, Sayfa 119-126, Ankara.
- Çelikyay, S. 2005. Arazi kullanımlarının ekolojik eşik analizi ile belirlenmesi: Bartın örneğinde bir deneme. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı. İstanbul.
- Çepel, N. 1988. Peyzaj Ekolojisi Ders Kitabı. İ. Ü. Yayın No: 3868, s.228 İstanbul.
- Çepel, N. 1995. Orman Ekolojisi. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Toprak İlimi ve Ekolojisi Yayın No: 3886, s.536 İstanbul.
- Çepel, N. 1996, Çevre Koruma ve Ekoloji Terimleri Sozluğu, TEMA Koruma Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Çetinkaya G. ve Uzun O. 2014. Peyzaj Planlama. Birsen Yayınevi. İstanbul. ISBN: 978-975-511-608-2.
- Çolak, H.A. 2001. Ormanda Doğa Koruma. Milli Parklar ve Av- Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- Davey, A. 1998. National System Planning for Protected Areas. IUCN Cambridge, UK.
- Demirayak, F. 2002. Biyolojik çeşitlilik-doğa koruma ve sürdürülebilir kalkınma, Vizyon 2023 Biyolojik Çeşitliliğin korunması ve Sürdürülebilir Kalkınma, TÜBİTAK.
- Demirel, Ö. 2005. Doğa Koruma ve Milli Parklar. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Demiroğlu, D. 2010. Sivas Kent Planlarının Kentin Peyzaj Özelliklerine Uygunluğunun Araştırılması. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Eagles, P. F.J. and McCool, S. F. 2003. Tourism in National Parks and Protected Areas: Planning and Management, USA :CABI Publishing, Cambridge.
- Ekinci, D. ve Sönmez, M.E. 2006. İstanbul Konürbasyonunun Yeni Habitat Adacığında CBS Tabanlı Jeokoloji Planlama Analizi, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı 46, Sayfa.147-167, İstanbul.
- Ekmekçi, E. (2006,Aralık). Dülük Tepe: Müslümanların Türbesi Eski Romalıların Tapınağı, İTÜ Arıyorum Gazetesi, s.37.

- Erinç, S. 1959, Bölge Planı Nasıl Yapılır, İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı 10, Sayfa 36-51, İstanbul
- Erinç, S. 1996. Klimatoloji ve Metodları. Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Eryılmaz, A Y. 1990. Çevre Konusunun Cumhuriyet Dönemi Ormancılığındaki Yeri. Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 4 (1)
- Golany, G. 1976. New-Town planning principles and practise. John Wiley and Sons, Newyork.
- Göney, S. 1993. Siyasi Coğrafya. İstanbul Üniversitesi Basımevi.
- Gülersoy, N. Zeren, 2003. Sit Koruma Ders Notu, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Gürpınar, T. 1985. "Doğayı Korumanın Gerekçesi ve Doğayı Koruma Stratejileri." Milli Parklar Semineri, Sayfa. 125-128.
- Kaya, Z. Kün, ve Güner, A., 1998. Türkiye Bitki Genetik Çeşitliliğinin Yerinde (In Situ) Korunması Ulusal Planı. T.C. Çevre Bakanlığı Çevre Koruma Genel Müdürlüğü Bitki Koruma ve Erozyonla Mücadele Daire Başkanlığı, s. 96, Ankara
- Keles, R. ve Hamamcı, C. 2005. Çevre Politikaları, İmge Yayınevi, İstanbul.
- Kiper, P. 1998, Doğa Terimleri Sözlüğü, İmge Yayınları, İstanbul
- Koch, E. 1995. Ursachen und Hintergründe der Walderstörung (In: Herkendell, J.,)
- Konaklı, N. 2011. Konya Altınapa Baraj Gölü Havzası Örneğinde Optimal Alan Kullanım Planının Belirlenmesi, Çukurova Üniversitesi Fen bilimleri Enstitüsü, doktora tezi, s. 29, Adana
- Kuban, D. 2001. Türkiye’de Kentsel Koruma Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Sayfa, İstanbul.
- Lyle T. J. 1985, Design for Human Ecosystems, Van Nostrand Reinhold New York.
- Mansuroğlu, S.G. 1997. Düzce ovasının optimal alan kullanım planlaması üzerine bir araştırma. Doktora tezi Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Adana.
- McHarg, I. L. 1969. Processes as values. in design with nature. Published for the American Museum of natural history, Newyork.

- Memlük, Y. 1982. Ankara Kenti ve Yakın Çevresi İklimini Oluşturan Etmenlerin Kentsel Yerleşimler Yönünden İncelenmesi ve Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Doçentlik Tezi, Ankara.
- Memiş, E. 2009. Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi. Ekin Yayınevi, Bursa.
- Nagel, P. 2003. Die Schutzgebietskategorien. Tiergeographie und Naturschutz, WS 02/03, <http://www.nlu.unibas.ch/PDF/IUCN.pdf>. Erişim tarihi: 17.10.2014.
- Ongan, S.E. 1997. Devlet Planlama Teşkilatı, Ulusal Çevre Eylem Planı: Arazi Kullanımı ve Kıyı Alanlarının Yönetimi, DPT Yayınları, Ankara.
- Ortaçşme, V. 1996. Adana İli Akdeniz kıyı kesiminin ekolojik peyzaj planlama ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi ve optimal alan kullanım önerileri. Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Özbay, S. 2008. Doğa Koruma Alanlarında Planlama Çalışmaları ve Ayvalık Adaları. Tabiat Parkı Yönetim Planı Önerisi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, s. 147, İstanbul.
- Özçağlar, A. 1996. Türkiye'nin İdari Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler. Coğrafya Araştırmaları Dergisi.
- Özuslu, E. 2003. Sof Dağı Florası. Gaziantep Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Özuslu, E. 2004. Gaziantep Üniversitesi Kampüsü Florası. Ekoloji, 14 (53) Sayfa 25-32, Gaziantep.
- Sönmez, M.E. 2012. Yerleşme Yeri Seçimi ve Alan Kullanımı Açısından Gaziantep, Özserhat Yayıncılık, Malatya.
- Stchepinsky, V. 1943. Maraş-Gaziantep Bölgesi Jeolojisi. M.T.A. Dergisi, 29, 110-125.
- Steiner, F. 1991. The living landscape an ecological approach to landscape planning, Arizona State University.
- Türkeş, M. 2010. Klimatoloji ve Meteoroloji. Kriter Yayınevi, İstanbul.
- Usta, D. ve Beyazççek, H. 2006. Gaziantep İlinin Jeolojisi. Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü Doğu Akdeniz Bölge Müdürlüğü, Adana.
- Uzun, E. 2014. Savaş Alanları Turizmi Üzerine Coğrafi Bir Değerlendirme: Antep Savunması Örneği. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sayfa 26-27 Erzurum

- Varlıbaş, M. 2010. Avrupa Birliği ve Türkiye’de Biyolojik Çeşitlilik, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, s.36, Ankara.
- Wilson, E. O. 1992. Ende der biologischen Vielfalt Der Verlust an Arten, Genen und Lebensraumen und die Chancen für eine Umkehr (Orginaltitel: Biodiversity 1988, National Acedemy Press, Washington. Der deutschen Aufgabe 1992). Spektrum Akademischer Verlag. Heidelberg. Berlin. New York.
- Yıldırım, H. Dönertaş A. Alparslan, E. Aydöner, C. Elitaş, S. Yüce, H. Kafarov, R. Divan, J. Erkan, B. Özel, M. Dağcı, M. ve Öztürk, Y. 2002. Bolu İli Coğrafi Bilgi Sistemi (BCBS) temel katmanlarının kurulması ve yerleşime uygunluk belirlenmesi. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Marmara Araştırma Merkezi, Yer ve Deniz Bilimleri Araştırma Enstitüsü, Proje kodu: 5017605, Gebze-Kocaeli.
- Yılmaz, E. 2004. Orman Kaynaklarının İşlevsel Bölümlemesine İlişkin Çözümler. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, s. 388. İstanbul.
- Yılmaz, E. 2005. Bir arazi kullanım planlaması modeli: Cehennemdere Vadisi Örneği. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Enstitüsü, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın no: 253, Tarsus.
- Yücel, M. 2010. Doğa Koruma, Çukurova Üniversitesi Yayınları, Sayfa, Adana.
- Yücel, M. Babuş, D. 2005. Doğa Korumanın Tarihçesi ve Türkiye’deki Gelişmeler, Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü DOA Dergisi, 11, 151-175.
- Zafer Türkyılmaz, B. 1991. Türkiye’de Doğa Koruma Alanları ve Doğal Sitlerin Belirlenmesi ve Sınıflandırılmasında Kullanılacak Kriterlerin Saptanması Amacıyla İzmir/Kemalpaşa Örneklemeine Dayalı Yöntem Araştırması. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İzmir.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Ahmet Salih GÜNAYDIN
Doğum Yeri : Akçaabat / Trabzon
Doğum Tarihi : 04.02.1985
Medeni Hali : Bekar
Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise : Akçaabat Lisesi, 2001
Lisans : Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı
Bölümü, 2007
Yüksek Lisans : Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı
Anabilim Dalı (Şubat 2011- Aralık 2014)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl

Dalokay Mimarlık 2007-2011
Altındağ Belediyesi 23.04.2011- 23.10.2011
Kilis 7 Aralık Üniversitesi Kilis Meslek Yüksek Okulu, Öğretim Görevlisi 2011-

Yayınlar, Kongreler, Bildiriler, Sempozyumlar, Panel vs.

Ekoloji 2012 Sempozyumu Kilis;

- Kilis Kenti Açık ve Yeşil Alanlarına Ekolojik Yaklaşım
- Çocuk Oyun Alanlarına Ekolojik Yaklaşım Örneği Kilis Kenti Karataş Çocuk Oyun Alanı

Ekoloji 2014 Sempozyumu Kıbrıs;

- Çatı Bahçelerine Ekolojik Yaklaşım Örneği Kilis Kenti